

**UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE**

IMPACT STRATEGIC

Nr. 3/4[64-65]/2017

Revistă științifică trimestrială, cu acces liber
și prestigiu recunoscut de CNATDCU, indexată în baze de date
internaționale (BDI): CEEOL, EBSCO, ProQuest, IndexCopernicus,
WorldCat, ROAD

**EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”
BUCUREȘTI**

CONSILIUL EDITORIAL

- Prof. univ. dr. Gheorghe CALOPĂREANU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, președintele Consiliului editorial
- Prof. univ. dr. Daniel DUMITRU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
- Prof. univ. dr. Valentin DRAGOMIRESCU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
- Prof. univ. dr. Iulian MARTIN, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
- Prof. univ. dr. Ion PURICEL, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
- Lect. univ. dr. Florian CÎRCIUMARU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
- Prof. univ. dr. Florian RĂPAN, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”
- Conf. univ. dr. Florin DIACONU, Universitatea din București
- Prof. univ. dr. Dariusz KOZERAWSKI, Universitatea Națională de Apărare, Polonia
- Prof. univ. dr. Bohuslav PRIKRYL, Universitatea Națională de Apărare, Cehia
- Prof. univ. dr. John L. CLARKE, Centrul European pentru Studii de Securitate „George C. Marshall”, Germania
- Prof. univ. dr. ing. Pavel NECAS, Universitatea de Management al Securității, Slovacia
- Prof. univ. dr. Ilias ILIOPOULOS, Colegiul de Război al Forțelor Navale, Republica Elenă
- Prof. univ. dr. ing. Adrian GHEORGHE, Universitatea Old Dominion, SUA
- Conf. univ. dr. John F. TROXELL, Institutul de Studii Strategice, US Army War College, SUA
- Conf. univ. dr. Georgi DIMOV, Colegiul Național de Apărare „G. S. Rakovski”, Bulgaria
- Dr. Igor SOFRONESCU, Academia Militară „Alexandru cel Bun”, Republica Moldova
- Dr. Gábor BOLDIZSÁR, Universitatea Națională pentru Servicii Publice, Ungaria
- Dr. Péter TÁLAS, Universitatea Națională pentru Servicii Publice, Ungaria

REFERENȚI ȘTIINȚIFICI

Lect. univ. dr. Stan ANTON
CS II dr. Mirela ATANASIU
CS II dr. Cristian BĂHNĂREANU
Lect. univ. dr. Alin BODESCU
CS II dr. Cristina BOGZEANU
Conf. univ. dr. Ruxandra BULUC
Lect. univ. dr. Marius BUȘOI
Prof. univ. dr. Constantin IORDACHE
Ast. univ. dr. Ecaterina MAȚOI
Prof. univ. dr. Gheorghe MINCULETE

Prof. univ. dr. Visarion NEAGOE
Lect. univ. dr. Polixenia OLAR
Conf. univ. dr. Cosmin OLARIU
Lect. univ. dr. Dan-Lucian PETRESCU
CS III dr. Marius-Titi POTÎRNICHE
CS II dr. Alexandra SARCINSCHI
C.S. dr. Cătălina TODOR
Prof. univ. dr. Dănuț TURCU
Lect. univ. dr. Eduard VITALIS
CS dr. Mihai ZODIAN

COLEGIUL DE REDACȚIE

Redactor șef: lect. univ. dr. Florian CÎRCIUMARU
Redactor-șef adjunct: dr. Daniela RĂPAN
Redactor „Colocviu strategic”: CS dr. Cătălina TODOR
Diseminare BDI: Andra-Ioana PÎNZARIU

ADRESĂ

Șos. Panduri, nr. 68-72, sector 5,
București, România
Telefon: (021) 319.56.49; Fax: (021) 319.57.80
Website: <http://cssas.unap.ro>
E-mail: impactstrategic@unap.ro

Responsabilitatea privind conținutul articolelor publicate revine în totalitate autorilor, respectând prevederile Legii nr. 206 din 27 mai 2004 privind buna conduită în cercetarea științifică, dezvoltarea tehnologică și inovare. Sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente, cu condiția precizării exacte a sursei.

Opiniile exprimate în materialele publicate aparțin strict autorilor și nu reprezintă poziția CSSAS/UNAp.

CUPRINS

CUVÂNTUL EDITORULUI

Dr. Florian CÎRCIUMARU 5

NATO ȘI UE: POLITICI, STRATEGII, ACȚIUNI

Cooperarea între Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană
Andrei ZOTA, Diana ȘERBAN..... 7

SECURITATE ȘI STRATEGIE MILITARĂ

Eficiența interoperabilității forțelor pentru operații speciale în situații concrete
Constantin NICOLAESCU 15

*Managementul specific proiectării și acordării sprijinului
națiunii gazdă pe teritoriul României*
Ștefan-Daniel COTIGĂ 24

GEOPOLITICI ȘI GEOSTRATEGII – TENDINȚE ȘI PERSPECTIVE

Evoluții recente în mediul de securitate din Zona Extinsă a Mării Negre
Cătălin-Mihai GHERMAN..... 32

CONCEPTE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

Reziliența: concept, abordări și implicații
Dr. Cristina BOGZEANU 43

Fenomenul știrilor false în era social media
Anne Marie DRAGOMIR..... 55

*Competența interculturală - factor de unitate
sau piatră de încercare în mediul militar multinațional*
Rita PALAGHIA 68

NOTE DE LECTURĂ

Dincolo de idealismul european. O perspectivă realistă asupra securității europene de la criza economică și financiară mondială la BREXIT, dr. Cristina Bogzeanu

Dr. Daniela RĂPAN 78

EVENIMENT ȘTIINȚIFIC

Atelierul de lucru „Științe militare - științe ale securității - clarificări conceptuale”, 19 octombrie 2017

Atelierul de lucru „Satellite as an enabler for C4ISR”, 14 noiembrie 2017

Conferința științifică internațională STRATEGII XXI „Complexitatea și dinamismul mediului de securitate”, 7-8 decembrie 2017

Raluca STAN 82

AGENDA CSSAS

Activități ale Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate, iulie – decembrie 2017

Andra PÎNZARIU 87

GHID PENTRU AUTORI 89

CUVÂNTUL EDITORULUI

Ediția curentă înglobează două numere, respectiv 3 și 4, aferente anului 2017 (64-65) și cuprinde o colecție de șapte articole, la care se adaugă rubrica *Note de lectură* și tradiționalele *Eveniment științific*, *Agenda CSSAS* și *Ghidul pentru autori*.

Revista este deschisă cu rubrica **NATO și UE: politici, strategii, acțiuni**, unde domnul locotenent-colonel Andrei Zota și doamna căpitan Diana Șerban ne relevă aspecte referitoare la *cooperarea între Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană*.

În continuare, la rubrica **Securitate și strategie militară**, puteți citi materialul elaborat de către domnul colonel Constantin Nicolaescu, care dezbate *eficiența interoperabilității forțelor pentru operații speciale în situații concrete*, urmat de articolului domnului comandor ing. Ștefan-Daniel Cotigă, care a tratat subiectul *managementului specific proiectării și acordării sprijinului națiunii gazdă pe teritoriul României*.

Apoi, în cadrul rubricii **Geopolitici și geostrategii – tendințe și perspective**, domnul căpitan comandor Cătălin-Mihai Gherman împărtășește cu dumneavoastră rezultatele studiului său referitor la *evoluții recente în mediul de securitate din Zona Extinsă a Mării Negre*, idei susținute și în cadrul Atelierului de lucru cu tema „*Științe militare - științe ale securității - clarificări conceptuale*”, organizat de către CSSAS la data de 19 octombrie 2017.

Sub titlul **Concepte de apărare și securitate**, am inclus trei articole, primul aparținându-i colegei noastre, CS II dr. Dr. Cristina Bogzeanu, referitor la *reziliență - concept, abordări și implicații*. Îi urmează doamna Anne Marie Dragomir, care a tratat, de asemenea, un subiect de actualitate, anume *fenomenul știrilor false în era social media*. Nu în ultimul rând, doamna Rita Palaghia, abordează subiectul *competenței interculturale*, lansând întrebarea dacă acesta este un *factor de unitate sau o piatră de încercare în mediul militar multinațional*.

În această ediție, dorim să aducem în atenția cititorilor noștri, prin intermediul rubricii **Note de lectură**, o lucrare de specialitate elaborată de CS II dr. Cristina Bogzeanu, expert al CSSAS/UNAp pe spațiul UE, cartea sa fiind intitulată *Dincolo de idealismul european. O perspectivă realistă asupra securității europene de la criza economică și financiară mondială la BREXIT*, recenzată de doamna dr. Daniela Răpan.

Raluca Stan vă prezintă, la rubrica **Eveniment științific**, aspecte de interes cu privire la trei activități organizate în a doua parte a anului 2017 de către CSSAS: *Atelierul de lucru „Științe militare - științe ale securității - clarificări conceptuale”* (19 octombrie 2017); *Atelierul de lucru “Satellite as an enabler for C4ISR”* (14 noiembrie 2017) și *Conferința științifică internațională STRATEGII XXI „Complexitatea și dinamismul mediului de securitate”* (7-8 decembrie 2017).

Agenda CSSAS pentru perioada iulie-decembrie vă este adusă la cunoștință de către colega noastră, Andra Pînzariu.

În încheierea ediției, vă semnalăm, ca întotdeauna, **Ghidul pentru autori**, acesta fiind o lectură obligatorie pentru cei care doresc să disemineze rezultatele cercetării în *Impact strategic*.

Pentru cei care descoperă pentru prima dată *Impact strategic*, publicația, editată de Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, cu sprijinul Editurii Universității Naționale de Apărare „Carol I” este *revistă științifică cu prestigiu recunoscut din domeniul științe militare, informații și ordine publică*, conform Consiliului Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (CNATDCU).

Publicația apare de șaptesprezece ani în limba română și de doisprezece ani în limba engleză și abordează o arie tematică complexă – actualitatea politico-militară, strategii de securitate, strategie militară, politici, strategii și acțiuni NATO și UE, problematica păcii și a războiului viitorului, societatea informațională, elemente și aspecte privind comunitatea de informații. Cititorii găsesc în paginile publicației analize, sinteze și evaluări de nivel strategic, puncte de vedere în care se studiază impactul dinamicii acțiunilor pe plan național, regional și global.

În ceea ce privește vizibilitatea pe plan internațional – obiectiv primordial al publicației –, recunoașterea calității științifice a revistei este confirmată prin indexarea în bazele de date internaționale CEEOL (Central and Eastern European Online Library, Germania), EBSCO (SUA), ProQuest (SUA) și Index Copernicus International (Polonia), la acestea adăugându-se, recent, WorldCat și ROAD ISSN, dar și prin prezența în cataloagele virtuale ale bibliotecilor din instituții prestigioase de peste hotare, precum NATO și ale unor universități cu profil militar din Bulgaria, Polonia, Republica Cehă, Ungaria, Estonia etc.

Impact strategic se tipărește trimestrial, în două ediții distincte: una în limba română și alta în limba engleză. Revista este difuzată gratuit în principalele instituții din sfera securității și apărării, în mediul științific și în cel academic din țară și din străinătate – în Europa, Asia, America.

În încheiere, îi încurajăm în continuare pe cei interesați să publice în paginile revistei să prospecteze și să evalueze cu rigoare dinamica mediului de securitate și, totodată, lansăm invitația către studenții, masteranzii și doctoranzii interesați să trimită articole spre publicare în suplimentul lunar al revistei, *Colocviu strategic*, disponibil pe internet la <http://cssas.unap.ro/ro/cs.htm>.

De asemenea, încurajăm, în egală măsură, categoriile amintite, dar și cadrele didactice și cercetătorii din UNAp și nu numai, să se înscrie la Conferința internațională STRATEGII XXI, ce va avea loc la data de 27-28 noiembrie 2018. Pentru detalii, vă invităm să accesați pagina de internet www.strategii21.ro, partiția CSSAS.

Redactor-șef, colonel dr. Florian CÎRCIUMARU
Directorul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate

COOPERAREA ÎN TRE ALIANȚA NORD-ATLANTICĂ ȘI UNIUNEA EUROPEANĂ

*Andrei ZOTA**
*Diana ȘERBAN***

Parteneriatul strategic între NATO și UE este necesar pentru a face față provocărilor pe linie de securitate, având în vedere instabilitatea regională în vecinătățile estice și sudice ale celor două organizații. În ultimii patru ani s-a remarcat o relaționare mai strânsă între NATO și UE, cu accent pe consolidarea cooperării, a planificării coordonate și a schimbului de informații în șapte domenii strategice. Cu toate acestea, există numeroase obstacole de natură politică, precum cele generate de interesele naționale, în special economice, de opinia publică privind alocarea bugetelor pentru apărare, precum și de faptul că statele membre văd în mod diferit amenințările regionale.

Cuvinte-cheie: NATO, UE, cooperarea NATO-UE, informații, securitate, parteneriat, gestionarea crizelor.

Considerații preliminare

În actualul mediu strategic de securitate, o cooperare mai strânsă și eficientă între Alianța Nord-Atlantică (NATO) și Uniunea Europeană (UE) a devenit esențială. Cele două organizații internaționale se confruntă cu provocări fără precedent, riscuri și amenințări complexe, atât convenționale, cât și hibride, generate de actori

statali și nonstatali proveniți îndeosebi din Est și din Sud. Eforturile de realizare a securității în cadrul NATO și UE sunt interconectate. Împreună, cele două organizații pot mobiliza eficient o gamă largă de resurse și instrumente, pentru a răspunde amenințărilor în zonele de interes comun. Niciuna din cele două nu dispune de întreaga gamă de instrumente pentru a face față acestor încercări în materie de securitate pe cont propriu, de aceea NATO și UE trebuie să se completeze mai bine în ceea ce privește dimensiunea securității pentru a răspunde unitar și eficient noilor încercări, multidimensionale și fără precedent.

Totodată, cooperarea între cele două organizații este vitală, în special, în domeniul amenințărilor hibride din spațiul european, precum și în contracararea acțiunilor de inducere în eroare și dezinformare¹. Pe fondul recrudescenței acțiunilor Rusiei, spre exemplu, presupusele ingerințe politice și atacurile cibernetice sunt, de asemenea, cauze de îngrijorare. Cât timp persistă riscul de slăbire a legăturii transatlantice și a solidarității între statele membre ale UE, trebuie consolidată

¹ *** *Raport referitor la relațiile UE-NATO (2017/2276(INI)), Comisia pentru Apărare, Parlamentul European, disponibil la <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A8-2018-0188&format=XML&language=RO>, accesat la data de 28.05.2018.*

**Locotenent-colonel Andrei ZOTA este doctorand în domeniul Informații și securitate națională al Universității Naționale de Apărare „Carol I” și angajat al Comandamentului Multinațional de Divizie Sud-Est, București. E-mail: andrei.zota@mndse.nato.int*

***Căpitan Diana ȘERBAN este angajat al Comandamentului Multinațional de Divizie Sud-Est, București. E-mail: diana.serban@mndse.nato.int*

abordarea strategică realizată în comun cu privire la Rusia.

Spre deosebire de relațiile dintre NATO și Organizația Națiunilor Unite (ONU), legăturile între NATO și Uniunea Europeană pot fi considerate mult mai profunde, dacă luăm în considerare identitatea europeană a majorității statelor membre din cele două organizații, ambele fiind indispensabile pentru asigurarea securității Europei și a cetățenilor lor. Adaptat la schimbările survenite în urma căderii Cortinei de fier și a evenimentelor care au urmat după, NATO a reprezentat pentru Europa un factor major de stabilitate și securitate. O astfel de caracteristică reiese și din faptul că, după 1990, majoritatea statelor europene au devenit întâi membre NATO, înainte de a adera la UE².

Uniunea Europeană reprezintă pentru NATO un partener unic și esențial, mai ales că cele două organizații au în comun un număr de 22 de state membre, situație care oferă celor doi actori internaționali ocazia de a se completa și susține reciproc în chestiuni ce țin de securitatea internațională. O cooperare strânsă între NATO și UE nu poate avea decât consecințe pozitive pentru ambele părți, aceasta stând la baza *abordării cuprinzătoare* în ceea ce privește acțiunile ce țin de gestionarea crizelor și de operațiile și misiunile desfășurate, care presupun și un răspuns civil, pe lângă implicarea din punct de vedere militar.

De altfel, cooperarea NATO-UE constituie una dintre prioritățile UE, cu scopul de a consolida apărarea și securitatea europeană, ca parte a implementării documentului „Viziune comună, acțiuni comune: o Europă mai puternică – O strategie globală pentru politica externă și de securitate a Uniunii Europene”, prezentat de către Vicepreședintele Comisiei Europene/Înaltul Reprezentant al Uniunii pentru afaceri externe și politică de securitate, la 28 iunie 2016.

România a susținut constant dezvoltarea unui parteneriat puternic între NATO și Uniunea Europeană, cu respectarea autonomiei celor două organizații și multiplicarea efectelor politicilor și acțiunilor acestora. Un exemplu elocvent

² N.A.: Excepții – state care nu sunt membre NATO, dar care au aderat la UE: Suedia (1995), Malta (2004), Finlanda (1995), Cipru (2004) și Austria (1995).

este declarația unui membru al Parlamentului European, care sublinia necesitatea și importanța cooperării celor două entități în domeniul schimbului de informații, declarând în cadrul Ședinței plenare din data de 4 iulie 2017, următoarele: „NATO și Uniunea Europeană trebuie să lucreze împreună. Nu suntem dușmani, trebuie să investim și să lucrăm împreună pentru apărarea Europei și pentru apărarea lumii. Salut lansarea Fondului European pentru Apărare³. Dar, înainte de orice plan al unei armate comune se află schimbul crescut de informații între agențiile de informații. Un schimb crescut poate salva vieți chiar de astăzi. Știu că agențiile de informații sunt reticente în a face un schimb total de informații cu toate serviciile din statele membre – este vorba de încredere, nu există chiar în toate – dar este vital ca volumul și calitatea acestui schimb de informații să crească”⁴.

1. Aspecte privind istoricul relațiilor de cooperare între NATO și UE

Provocările majore aduse de schimbările care au avut loc după 1989 în spațiul european au generat o apropiere tot mai mare între NATO și UE, cooperare materializată în anul 1993 prin decizia NATO de a pune la dispoziția Uniunii Europene capacitățile sale militare. Această situație a creat posibilitatea UE de a se implica în misiuni pe cont propriu, însă folosindu-se de capacitățile Alianței. Era vorba despre misiunile de tip Petersberg, care includ misiuni umanitare și de salvare, de menținere a păcii și misiunile forțelor de luptă pentru gestionarea crizelor, inclusiv instaurarea păcii⁵.

³ N.A.: Comisia Europeană a lansat în iunie 2017 un fond european de apărare în valoare de 5,5 miliarde EUR pe an pentru stimularea capacităților de apărare ale Europei (a se vedea Comunicatul de presă al Comisiei Europene, disponibil la http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-1508_ro.htm, accesat la data de 28.05.2018.

⁴ Monica Macovei, Declarație în cadrul Ședinței plenare a Parlamentului European, 4 iulie 2017, Dezbateri tematice: *Planul de apărare al Uniunii Europene și viitorul Europei*, disponibil la <https://monicamacovei.eu/nato-si-uniunea-europeana-trebuie-sa-lucreze-impreuna-pentru-apararea-europei-si-lumii/>, accesat la data de 28.05.2018.

⁵ Glosarul EUR-LEX, Misiunile de tip Petersberg, https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/petersberg_tasks.html?locale=ro, accesat la data de 02.05.2018.

Relațiile dintre NATO și UE au fost însă instituționalizate în anul 2001, pe baza demersurilor întreprinse în perioada 1990-1999, pentru a promova o mai mare responsabilitate europeană în domeniul apărării. Declarația comună NATO-UE din anul 2002 privind Politica Europeană de Securitate și Apărare (PESA)⁶ a stabilit principiile politice care stau la baza relației dintre cele două organizații și a reafirmat accesul UE la capacitățile de planificare ale NATO pentru operațiile militare conduse de către UE. De asemenea, implementarea acordului stabilea o agendă de lucru comună a celor doi actori internaționali, precum și modalitățile concrete de consultări comune, cooperare și transparență acțională.

În anul 2003 așa-numitele aranjamente „Berlin Plus” au pus bazele sprijinului oferit de NATO pentru operații și misiuni conduse de UE, în care NATO, în ansamblul său, nu era angajată⁷. La 31 martie 2003 Operația Concordia condusă de UE a preluat responsabilitățile misiunii conduse de NATO, Operația Allied Harmony, în Republica Macedonia. Această misiune, încheiată în decembrie 2003, a fost prima operație „Berlin Plus” în care resursele NATO au fost puse la dispoziția UE.

Pe baza rezultatelor obținute în cadrul Operației Concordia și în urma încheierii misiunii *Forței de Stabilizare* (SFOR) condusă de NATO în Bosnia și Herțegovina, UE a inițiat desfășurarea unei noi misiuni denumită Operația Althea, la 2 decembrie 2004. Forța UE (EUFOR) operează sub „Berlin Plus”, bazându-se pe experiența de planificare a NATO și pe celelalte resurse și capacități ale Alianței. Adjunctul Comandantului Suprem al Alianței NATO din Europa (DSACEUR) este comandantul Operației Althea, iar sediul operației UE (OHQ) este situat la Comandamentul Suprem al Forțelor Aliate din Europa (SHAPE)⁸.

NATO a condus o forță de menținere a păcii în Kosovo (KFOR) încă din 1999. UE a contribuit

⁶ Din anul 2009, se regăsește sub denumirea de Politica de Securitate și Apărare Comună (PSAC).

⁷ *** *Relations with the European Union*, disponibil (engleză) la https://www.nato.int/cps/ua/natohq/topics_49217.htm, accesat la data de 20.05.2018.

⁸ *Ibidem*.

ani de zile la activitățile civile ale Misiunii ONU în Kosovo (UNMIK) și a preluat componenta polițienească a Misiunii ONU. Misiunea Uniunii Europene de sprijinire a statului de drept (EULEX) în Kosovo, desfășurată din decembrie 2008, este cea mai amplă misiune civilă lansată vreodată în cadrul Politicii de Securitate și Apărare Comună (PSAC). Obiectivul central este de a asista și sprijini autoritățile din Kosovo în domeniul statului de drept, în special în cadrul poliției, judiciar și vamal, lucrând îndeaproape cu KFOR. Mandatul EULEX a fost prelungit până la data de 14.06.2020⁹.

Cooperarea NATO-UE în afara spațiului european s-a manifestat și în Afganistan. În ultimul deceniu NATO și UE au jucat un rol-cheie în aducerea păcii și stabilității în Afganistan, ca parte a eforturilor mai ample ale comunității internaționale de a pune în aplicare o abordare globală pentru a sprijini țara. *Forța Internațională de Asistență pentru Securitate* (ISAF) condusă de NATO a contribuit la crearea unui mediu stabil și sigur în care guvernul afgan, precum și alți actori internaționali să poată construi instituții democratice, să extindă statul de drept și să reconstruiască țara. Atât ISAF, cât și succesorul său începând cu data de 01.01.2015, Misiunea *Resolute Support*, au cooperat cu Misiunea polițienească UE (EUPOL), care a funcționat în Afganistan în perioada iunie 2007 – decembrie 2016. Consilierii EUPOL din cadrul Ministerului Afacerilor Interne afgan și Poliția Națională afgană au susținut reforma și dezvoltarea politicii civile. De asemenea, UE a inițiat un program de reformă în justiție și a contribuit la finanțarea proiectelor civile în echipele de reconstrucție provinciale (*Provincial Reconstruction Teams/PRT*) aflate în coordonarea NATO, fiecare dintre acestea având ca națiune lider un stat membru al UE.

Un alt exemplu de cooperare în afara spațiului european îl reprezintă eforturile comune împotriva pirateriei în Cornul Africii. Forțele navale NATO desfășurate în cadrul Operației Ocean Shield (2008-2016) și forțele navale ale UE (Operația Atalanta) au lucrat

⁹ Noul mandat EULEX, disponibil la <http://www.eulex-kosovo.eu/?page=2,10,836>, accesat la data de 08.06.2018.

alături de alți actori, în largul coastelor Somaliei, pentru misiuni antipiraterie.

La summitul de la Lisabona din 2010, s-a adoptat Noul Concept Strategic al NATO¹⁰, prin care aliații au subliniat hotărârea de a îmbunătăți parteneriatul strategic NATO-UE. Conceptul strategic din 2010 a angajat Alianța într-o colaborare mai strânsă cu UE pentru prevenirea crizelor, gestionarea conflictelor și stabilizarea situațiilor postconflict.

În anul 2016 s-au consemnat alte progrese notabile în aprofundarea relațiilor de cooperare dintre NATO și UE. Astfel, în februarie 2016 a fost semnat un acord tehnic privind cooperarea în domeniul cibernetic între structurile specializate ale NATO (*NATO Computer Incident Response Capability – NCIRC*), respectiv UE (*Computer Emergency Response Team of the European Union/CERT-EU*), iar în martie au fost parafate aranjamentele la nivel operativ și tactic între NATO (*Comandamentul maritim/MARCOM*) și Uniunea Europeană (*European Border and Coast Guard Agency/FRONTEX*).

Acestea din urmă sunt utile în mod deosebit în contextul demarării unor eforturi comune NATO-UE privind combaterea traficului ilegal de persoane în Marea Egee și în Marea Mediterană. Miniștrii apărării din cadrul NATO au decis, la 11 februarie 2016, să desfășoare forțe navale în Marea Egee, pentru a sprijini Grecia și Turcia, precum și elemente ale agenției FRONTEX, în eforturile lor de a aborda criza refugiaților și a migranților. Gruparea permanentă maritimă a NATO 2 (*SNMG2*) desfășoară activități de recunoaștere, monitorizare și supraveghere în apele teritoriale ale Greciei și Turciei, precum și în apele internaționale. Desfășurarea în Marea Egee își propune să sprijine eforturile internaționale de reducere a traficului de ființe umane și a migrației ilegale. Navele NATO oferă informații în timp real gărzilor de coastă și autorităților naționale relevante din Grecia și Turcia, precum și FRONTEX, ajutându-i în eforturile lor de

¹⁰ *** *Strategic Concept For the Defence and Security of The Members of the North Atlantic Treaty Organisation*, Adopted by Heads of State and Government in Lisbon Active Engagement, Modern Defence, disponibil la <https://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf>, accesat la data de 12.05.2018.

a face față acestei crize. În vederea realizării securității maritime, în octombrie 2016, miniștrii apărării au convenit să extindă prezența NATO în Marea Egee și au decis, de asemenea, că noua operație NATO, *Sea Guardian*, va sprijini Operația UE Sophia în Mediterana Centrală, cu nave și avioane de luptă, contribuind la creșterea gradului de conștientizare a situației și va furniza sprijinul logistic necesar.

În contextul degradării situației de securitate în Europa (amenințările cibernetice, hibride, situația din Ucraina/Crimeea, creșterea amenințărilor teroriste, în special după atacurile din Paris – noiembrie 2015 și Bruxelles – martie 2016), la data de 8 iulie 2016 UE și NATO au semnat, în cadrul Summitului de la Varșovia, o declarație de consolidarea cooperării, a planificării coordonate și a schimbului de informații în *șapte domenii strategice*, după cum urmează: amenințări hibride; cooperare operațională; securitate cibernetică; capacități de apărare; industrie și cercetare; exerciții în comun; capacități comune consolidate.

În esență, la Varșovia s-au pus bazele cooperării strânse între cele două organizații, dându-se greutate politică unor decizii strategice de dezvoltare în ceea ce privește apărarea comună. Aceste decizii ar putea avea efecte considerabile în viitor. Documentul semnat indică dorința de uniformizare a viziunilor, de compatibilizare a mijloacelor și de cooperare decizională, toate acestea impulsționând Europa la unitate de acțiune în materie de apărare.

2. Către un parteneriat strategic mai profund

Tendența ascendentă de aprofundare a relațiilor de cooperare a fost reconfirmată în decembrie 2016, când miniștrii de externe aliați au emis o declarație privind implementarea Declarației comune NATO – UE din iulie 2016, aceasta evidențiind, între altele, importanța unei legături transatlantice solide, continuarea dezvoltării parteneriatului strategic dintre cele două organizații (care rămâne un aspect prioritar), precum și faptul că o consolidare a apărării europene și a capacităților UE contribuie, totodată, și la consolidarea NATO. Declarația

a fost însoțită de un set comun de 42 de măsuri aferente celor șapte domenii prioritare identificate în iulie 2016, pentru avansarea cooperării NATO-UE¹¹, printre ele numărându-se:

- măsuri de consolidare a rezistenței la amenințări hibride, de la campanii de dezinformare, până la crize acute;
- dezvoltarea cooperării operaționale în Marea Mediterană, prin intermediul celor două operații maritime - Operația NATO *Sea Guardian* și Operația EUNAVFOR *Sophia*;
- schimbul de informații privind amenințările cibernetice și schimbul de bune practici privind securitatea cibernetică;
- asigurarea coerenței și complementarității proceselor reciproce de planificare a apărării;
- desfășurarea coordonată și în paralel a exercițiilor;
- eforturile de a sprijini capacitățile locale ale țărilor partenere în sectoarele de securitate și apărare.

În vederea asigurării și consolidării progresului în toate domeniile agreeate anterior, la 5 decembrie 2017, cele două organizații au aprobat o nouă declarație comună, un set de propuneri noi, inclusiv alte 32 de acțiuni comune¹².

Această abordare comună adresează și alte trei subiecte noi. Primul face referire la mobilitatea operațională, care are scopul de a asigura deplasarea rapidă a forțelor și echipamentelor în Europa, dacă este necesar. Aceasta necesită proceduri pentru trecerea rapidă a frontierelor, suficiente mijloace de transport și infrastructură solidă (drumuri, căi ferate, porturi și aeroporturi).

Cel de-al doilea nou concept vizează schimbul de informații în lupta împotriva terorismului și consolidarea coordonării sprijinului pentru lupta împotriva terorismului pentru țările partenere.

Cel de-al treilea subiect presupune promovarea rolului femeilor în realizarea păcii

și securității (se reiterează rolul important al femeilor în misiunile PSAC și ale NATO, în special în contactul cu femeile și copiii din zonele de conflict și se recomandă promovarea în mod proactiv a diversității de gen în structurile și operațiile NATO și UE).

Prin implementarea Declarației Comune, cele două organizații realizează un schimb de informații mai eficient privind activitățile fiecăreia pentru a obține o mai bună cunoaștere și înțelegere reciprocă. Cooperarea este acum norma stabilită și practica zilnică, ce corespunde pe deplin noului nivel de ambiție menționat în declarația comună, oferind o bază solidă pentru consolidarea interacțiunii viitoare.

Înaltul Reprezentant al Uniunii pentru afaceri externe și politică de securitate și Secretarul General al NATO au prezentat trei rapoarte intermediare privind punerea în aplicare a acțiunilor comune agreeate de către Consiliile NATO și UE, primele două la 6 decembrie 2016 și, respectiv, la 5 decembrie 2017. Ultimul raport a fost publicat la data de 31.05.2018, în vederea viitoarei reuniuni a Consiliului European din 28-29 iunie 2018 și Summitului NATO din 11-12 iulie 2018¹³, evidențiind principalele realizări ale cooperării UE-NATO și subliniind valoarea adăugată a acestuia în diferite domenii care vizează consolidarea securității cetățenilor. În urma prezentării rapoartelor intermediare se pot desprinde o serie de concluzii, structurate pe cele șapte domenii prezentate anterior.

a. Amenințările hibride

Combaterea amenințărilor hibride rămâne de importanță majoră, în vreme ce 20 din cele 74 de propuneri curente de cooperare se concentrează pe acest domeniu. *Centrul European de Excelență pentru Combaterea Amenințărilor Hibride* de la Helsinki¹⁴ contribuie eficient la consolidarea cooperării UE-NATO în acest domeniu, colaborând în permanență cu celula de fuziune

¹¹ *** *Concluziile Consiliului privind implementarea Declarației Comune*, Secretariatul General al Consiliului Uniunii Europene, Bruxelles, 06.12.2016, disponibil la adresa: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15283-2016-INIT/en/pdf>, accesat la data de 12.05.2018.

¹² *** *Relations with the European Union*, disponibil (engleză) la https://www.nato.int/cps/ua/natohq/topics_49217.htm, accesat la data de 20.05.2018.

¹³ *** *Al treilea raport intermediar privind implementarea seturilor de acțiuni comune adoptate de Consiliile NATO și UE la 6 decembrie 2016 și 5 decembrie 2017*, publicat la 31.05.2018, disponibil la <http://www.consilium.europa.eu/media/35578/third-report-ue-nato-layout-en.pdf>, accesat la data de 02.06.2018.

¹⁴ A se vedea *The European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats*, <https://www.hybridcoe.fi/>, accesat la data de 02.05.2018.

a UE împotriva amenințărilor hibride și celula NATO de analiză a amenințărilor hibride.

b. Cooperarea operațională inclusiv în domeniul maritim

Personalul UE și NATO este implicat în explorarea modalităților pentru a spori coordonarea, complementaritatea și cooperarea în domeniul maritim, utilizând mecanismul *Shared Awareness and De-confliction in the Mediterranean* (SHADE MED)¹⁵ ca principal forum pentru schimbul de informații și coordonarea eforturilor.

c. Securitatea cibernetică

Interacțiunea activă la nivelul personalului se concentrează pe elaborarea de concepte și doctrine, educație și cursuri de instruire existente și planificate, indicatori de amenințare, schimburi de alerte și evaluări de amenințări, gestionarea aspectelor cibernetice ale crizei și întâlniri ce se desfășoară cu regularitate. La sfârșitul anului 2017, UE a participat pentru prima dată cu personal specializat în domeniul apărării cibernetice la Exercițiul NATO *Cyber Coalition*. De asemenea, în aprilie 2018 personalul specializat din cadrul UE a luat parte la în exercițiul de apărare cibernetică *Locked Shields*, desfășurat la Centrul de Excelență NATO pentru Apărare Cibernetică de la Tallinn¹⁶.

d. Capabilități de apărare

Eforturile continuă pentru asigurarea coerenței și eficienței instrumentelor și proceselor de planificare, și anume Planul European de Dezvoltare a Capabilităților (CDP)¹⁷, Procesul de revizuire anuală coordonată a apărării (CARD)¹⁸ și procesele NATO, precum Procesul NATO de planificare a apărării (NDPP) și Procesul de planificare și revizuire a Parteneriatului pentru Pace. Personalul NATO și UE colaborează pentru a se asigura coerența și sinergia dintre eforturile

¹⁵ A se vedea <https://www.operationsophia.eu/shade-med/>, accesat la data de 02.06.2018.

¹⁶ A se vedea Centrul de Excelență NATO pentru Apărare Cibernetică de la Tallinn, NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence, <https://ccdcoe.org/>.

¹⁷ A se vedea <https://www.eda.europa.eu/DOCS/DEFAULT-SOURCE/EDA-FACTSHEETS/2017-06-20-FACTSHEET-CDP.PDF>.

¹⁸ A se vedea <https://www.eda.europa.eu/what-we-do/our-current-priorities/coordinated-annual-review-on-defence-card>.

NATO și UE pentru a îmbunătăți mobilitatea în acțiunile militare.

e. Industria de apărare și cercetare

Personalul UE și NATO continuă dialogul privind chestiunile legate de industria de apărare, care include actualizări periodice referitoare la activitățile NATO și UE în domeniu. Schimbul de informații se axează pe actualizarea periodică a eforturilor NATO și UE, în special cele referitoare la practicile privind industria, inclusiv accesul întreprinderilor mici și mijlocii la procesul de aprovizionare din domeniul apărării, inovarea, precum și implicarea industriei în anumite domenii.

f. Exercițiile

Următoarele exerciții paralele și coordonate, cu UE la conducerea acestora, vor avea loc în noiembrie 2018¹⁹. Similar cu cele de anul trecut, aceste exerciții se vor baza pe un scenariu hibrid, conținând inclusiv elemente cibernetice, și vor avea același obiectiv general – sincronizarea acțiunilor de răspuns la criză ale celor două organizații, în special într-un context hibrid.

În ceea ce privește participarea ca observatori la exercițiile sale militare, NATO a invitat personalul UE la următoarele exerciții, ce se vor desfășura în 2018: *Trident Juncture 18*, *Trident Jaguar 18*, *Cyber Coalition 18* și Exercițiul de interoperabilitate *Coalition Warrior 18*. Totodată, echipa NATO a participat cu o echipă de observatori la exercițiul Uniunii Europene, *MILEX 18*, desfășurat în aprilie 2018.

g. Capabilități comune consolidate

Asistența partenerilor în construirea capacităților, în special în Balcanii de Vest și în vecinătatea noastră de est și de sud, reprezintă un obiectiv comun al cooperării NATO-UE. Schimbul de informații s-a intensificat, inclusiv consultările politice informale cu privire la cele trei țări pilot (Bosnia și Herțegovina, Republica Moldova și Tunisia), dar și la Ucraina, Georgia și Iordania. Inițiativele recente includ cooperarea privind eforturile de comunicare strategică în Republica Moldova, Bosnia și Herțegovina și

¹⁹ *** *Sinteză – Cooperarea NATO-UE*, Serviciul European de Acțiune Externă, Bruxelles, 04.06.2018, disponibil la https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/28286/eu-nato-cooperation-factsheet_en, accesat la data de 05.06.2018.

Balcanii de Vest. Alte consultări privesc domeniul educației și al instruirii, inclusiv în învățământului online, precum și controlul democratic al forțelor armate, în cazul Tunisiei.

De asemenea, în 2017, Uniunea Europeană a decis să contribuie cu 2 milioane de euro la Programul NATO de construire a integrității, care vizează reducerea riscului de corupție și promovarea bunei guvernări în sectorul apărării și securității.

Concluzii

Cooperarea strânsă dintre NATO și UE reprezintă un element important în dezvoltarea unei „abordări globale” internaționale a operațiilor desfășurate în scopul gestionării crizelor care necesită întrebuintarea eficientă a mijloacelor militare și civile.

Operațiile maritime NATO-UE în Marea Mediterană și Marea Egee demonstrează natura cooperării existente între cele două organizații. În acest context, colectarea și schimbul de informații influențează semnificativ dinamica interacțiunilor NATO-UE. Cooperarea eficientă dintre NATO și UE în Marea Mediterană și Marea Egee se bazează foarte mult pe interacțiunile strânse dintre NATO și FRONTEX. Platformele informale de schimb de date formează coloana vertebrală a cooperării NATO-UE. De exemplu, adaptarea platformei SMART, concepută pentru a permite schimbul de informații între Serviciul European de Acțiune Externă (SEAE), NATO, FRONTEX și alte organizații naționale a îmbunătățit semnificativ gradul de cunoaștere a situației comune și de coordonare.

Cu toate acestea, NATO și UE continuă să se confrunte cu dificultăți în ceea ce privește coordonarea sistemelor de Informații, Supraveghere și Cercetare (Intelligence, Surveillance and Reconnaissance/ISR). Uniunea Europeană nu dispune, în prezent, de suficiente resurse ISR, în consecință prezentând deficiențe importante în cunoașterea și înțelegerea situației. Acest lucru a devenit evident în special în eforturile UE de a funcționa eficient în apele teritoriale libiene (EUNAVFOR MED - Operația

Sophia). În consecință, colectarea și schimbul de informații rămân, în același timp, unele dintre cele mai mari obstacole în calea cooperării mai eficiente dintre NATO și UE în zonele Mării Mediteraneene și Mării Egee, fiind totodată un domeniu de interes pentru o colaborare viitoare.

În prezent, în Kosovo, NATO beneficiază, în mare măsură, de eforturile depuse de misiunea *EULEX*. În timp ce NATO asigură pacea și securitatea pentru cooperarea și dialogul la fața locului, *EULEX* completează acțiunile Alianței, depunând eforturi pentru a stabili statul de drept, pentru a distruge rețelele criminale și corupția sistemică ce afectează țara, pentru a permite Kosovo să realizeze un anumit grad de stabilitate și prosperitate economică durabilă.

În primul semestru al anului 2018, întâlnirile cu privire la aspecte de interes reciproc au devenit mai frecvente și au acoperit următoarele subiecte: pe de o parte, aspecte ale politicii UE în domeniul cibernetic, rezultatele revizuirii strategice a Operației Atalanta, misiunile UE de instruire (EU training missions - EUTM) și misiunea UE de consolidare a capacităților (EU Capacity Building Missions - EUCAP) în Somalia, pe de altă parte, activitățile operaționale ale NATO - operațiile militare în desfășurare, Balcanii de Vest, Irak, securitatea energetică, rolul Alianței în domeniul maritim etc.

O cooperare sinergică între NATO și UE este necesară în mediul complex de securitate internațional de astăzi. Această cooperare ar trebui să se desfășoare într-un spirit de transparență și complementaritate, respectând diferitele mandate ale organizațiilor, autonomie decizională și integritate instituțională.

Cu toate acestea, există numeroase obstacole de natură politică: Uniunea Europeană încă nu dispune de resurse comune printre membrii săi, iar conceptul Grupurilor de luptă ale UE rămâne mai degrabă ancorat în teorie decât pus în practică. Cu toate acestea, UE continuă să demonstreze voința de a acționa în domeniul securității.

În plus, deși NATO și UE au multe oportunități de a-și consolida eforturile de dezvoltare a capacităților comune, există și

multe provocări. Membrii europeni ai NATO și UE par să se plaseze în diferite grupuri de state cu diferențe profunde în percepția amenințărilor pe linie regională. Această divergență poate accentua separarea strategică în UE și NATO și, de asemenea, poate influența încercările de a reuni cerințele privind capacitățile. De exemplu, capacitățile considerate necesare în Spania sau Italia ar putea să nu fie privite ca atare de statele baltice.

Mai mult, problemele legate de investițiile în apărare și percepția amenințărilor sunt strâns legate de interesele naționale și strategiile naționale ale statelor membre NATO și UE. În multe cazuri, statele au interese și priorități diferite, în special în domeniul apărării. Acest lucru este valabil mai ales atunci când este vorba despre cheltuielile pentru apărare. De asemenea, o altă provocare pentru crearea capacităților comune de apărare NATO-UE este reprezentată de opinia publică și de problemele economice. Creșterea cheltuielilor pentru apărare și capabilitățile militare comune vor întâmpina, probabil, mai multe critici în rândul opiniei publice din Europa.

În continuare sunt necesare eforturi colective din partea ambelor organizații, precum dezvoltarea unor mecanisme de cunoaștere a situației și de eficientizare a coordonării acțiunilor de răspuns la amenințările de tip hibrid. Statele membre NATO și UE trebuie să conștientizeze că este momentul să consolideze cooperarea politico-militară, în prezent existând premisele și oportunitățile necesare efectuării unor pași comuni, în scopul asigurării securității comune.

BIBLIOGRAFIE:

1. *** *Al treilea raport de progres privind implementarea seturilor de acțiuni comune adoptate de Consiliile NATO și UE la 6 decembrie 2016 și 5 decembrie 2017*, publicat la 31.05.2018, Bruxelles, disponibil la <http://www.consilium.europa.eu/media/35578/third-report-ue-nato-layout-en.pdf>.

2. *** *Comunicatul de presă al Comisiei Europene privind lansarea Fondului European de Apărare*, Bruxelles, 07.06.2017, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-1508_ro.htm.

3. *** *Concluziile Consiliului privind implementarea Declarației Comune*, Secretariatul General al Consiliului Uniunii Europene, Bruxelles, 06.12.2016, <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15283-2016-INIT/en/pdf>.

4. *** Glosar EUR-LEX, Misiunile de tip Petersberg, https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/petersberg_tasks.html?locale=ro.

5. *** *Raport referitor la relațiile UE-NATO (2017/2276(INI))*, Comisia pentru Apărare, Parlamentul European, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A8-2018-0188&format=XML&language=RO>.

6. *** *Sinteză – Cooperarea NATO-UE*, Serviciul European de Acțiune Externă, Bruxelles, 04.06.2018, disponibil la https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/28286/eu-nato-cooperation-factsheet_en.

7. *** *Strategic Concept For the Defence and Security of The Members of the North Atlantic Treaty Organisation*, Adopted by Heads of State and Government in Lisbon Active Engagement, Modern Defence, <https://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf>.

8. BĂRBULESCU, Iordan, Gheorghe; RĂPAN, Daniela, *Dicționarul explicativ trilingv al Uniunii Europene*, Editura Polirom, Iași, 2009.

9. MESTERHAZY, Atila, *Raport privind cooperarea NATO-UE după Declarația de la Varșovia*, Comitetul de Apărare și Securitate al NATO, 07.10.2017, <https://www.nato-pa.int/download-file?filename=sites/default/files/2017-11/2017%20-%2020163%20DSCTC%2017%20E%20rev%201%20fin%20%20EU%20AND%20NATO%20COOPERATION%20-%20MESTERHAZY%20REPORT.pdf>.

10. Pagina oficială a misiunii EULEX Kosovo, <http://www.eulex-kosovo.eu/?page=2,10,836>.

EFICIENȚA INTEROPERABILITĂȚII FORȚELOR PENTRU OPERAȚII SPECIALE ÎN SITUAȚII CONCRETE

*Constantin NICOLAESCU**

Întrucât trăim într-un mediu de securitate instabil, o analiză a eficienței elementelor acționale în situații concrete este oportună, în primul rând, pentru identificarea aspectelor cheie ce necesită îmbunătățiri, dar și pentru a lua în calcul experiența acumulată în situații similare, pentru punerea în aplicare a lecțiilor învățate. Considerăm important și necesar a fi evidențiat unul dintre cele mai de succes exemple de operație în care un factor determinant al succesului îl constituie interoperabilitatea eficientă a forțelor pentru operații speciale interagenții: Operația Enduring Freedom. Modelul este unul reprezentativ și datorită aplicabilității lui în medii operaționale complicate și provocatoare, așa cum se prezintă cel hibrid.

Cuvinte-cheie: *interoperabilitate, eficiență, Operația Enduring Freedom, forțe pentru operații speciale (FOS), operații neconvenționale.*

1. Clarificări conceptuale

Forțele pentru operații speciale (FOS) sunt elemente acționale de dimensiuni mici, flexibile și agile, menite să desfășoare misiuni naționale de nivel strategic în medii ambigue, austere și dinamice, pentru perioade relativ scurte de timp¹.

¹ United States Joint Chiefs of Staff, *Joint Publication 3-05: Special Operations*, 16 July 2014, Washington, D.C.: Department of Defense, p. I-5, <http://www.jcs.mil/>

Noul mediu operațional solicită conjugarea eforturilor ca rezultată a integrării acțiunilor convenționale și speciale la toate nivelurile luptei – tactic, operativ și strategic –, iar FOS joacă rolul de catalizator și sunt liantul necesar realizării acestora, fiind singurele create pentru a fi în măsură să îndeplinească sarcini cheie².

Forțele pentru operații speciale au un înalt nivel de pregătire profesională și o amprentă redusă, ceea ce le oferă posibilitatea de a fi utilizate punctual, pentru soluționarea unor probleme de importanță strategică, iar prin acțiunea lor asupra obiectivelor repartizate pot rezulta efecte cu un puternic impact mediatic. Forțele speciale sunt cele care au continuitate în majoritatea tipurilor de conflicte, iar rezultatul raportului efect/amprentă este unul supraunitar (înțelegem prin amprentă nu doar dimensiunea întipărită prin intervenția executată, ci și numărul personalului implicat efectiv în intervenție; forțele pentru operații speciale sunt, în general, greu vizibile, iar misiunile lor sunt greu de descoperit).

Pornind de la ipoteza că FOS sunt eficace în conflictele actuale, acest aspect poate fi dovedit chiar prin nevoia implicării lor în rezolvarea unor probleme stringente, aparent intangibile.

Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/jp3_05.pdf, accesat la data de 10.08.2017.

² *Ibidem*, p. I-5.

**Colonel Constantin NICOLAESCU, doctorand în Științe Militare la Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, este șef de stat major al Brigăzii 6 Operații Speciale. E-mail: conic0905@yahoo.com*

Prin calitatea de a produce efectul așteptat, fără a urma neapărat procedura consacrată soluționării problemei, aceste forțe aduc argumentele necesare susținerii ipotezei. Putem afirma că, în sens militar, o acțiune eficientă este o acțiune care produce efectul urmărit, pe baza procedurilor.

Diferențele dintre cum trebuie și ce trebuie făcut pentru rezolvarea problemelor generează efecte pe termen mediu și lung. Efectul imediat este clar determinat de viteza de execuție/reacție. De multe ori, efectele ulterioare acțiunilor pot genera repercusiuni. O acțiune executată când trebuie, dar mai ales cum trebuie, este mult mai bine asimilată în procesul operațional, deoarece constituie produsul unei analize cauză-acțiune-efect care urmărește atingerea obiectivului propus, simultan cu diminuarea reacțiilor negative de facto.

Astfel de acțiuni necesită, la un moment dat, din cauza multitudinii de factori care afectează desfășurarea lor, implicarea mai multor elemente de forțe speciale, fie ele multinaționale sau interagenții care, fără un nivel minim acceptat de interoperabilitate, nu sunt capabile să coopereze eficient.

O definiție unanim acceptată este aceea că *interoperabilitatea* reprezintă capacitatea unor elemente militare, integrate temporar în structuri multinaționale și/sau întrunite, de a colabora coerent și eficient pentru îndeplinirea cu succes a unor misiuni încredințate și „este posibilă în condițiile similitudinii/compatibilității Structurilor organizatorice, procedurilor specifice, armamentului și tehnicii”³. La acestea, adăugăm și utilizarea unui limbaj operațional comun, astfel încât, în situația executării unei misiuni în comun, interacțiunea să nu prezinte bariere de ordin lingvistic.

Din punctul de vedere al interoperabilității, caracteristică indispensabilă funcționării unei structuri multinaționale întrunite, acțiunile trebuie concentrate pe trei direcții principale:

- *factorul tehnic*: sisteme de armament, tehnică de luptă, muniție, hardware și, nu în ultimul rând, mentenanță;

- *factorul procedural*: de la proceduri de operare (deseori denumite standard, deși ele sunt de fapt verificate și adaptate fiecărei unități/subunități în parte), documente formate (sau tip), modalități de raportare și comunicare, până la doctrine;

- *factorul uman*: nivelul deprinderilor în execuție, experiență, limbă, terminologie utilizată etc.

Mai mult decât atât, dacă la problematica expusă adăugăm factorul interagenții, dificultatea soluționării aspectelor pare a crește exponențial.

Conform unei alte definiții a interoperabilității, aceasta se referă la „capacitatea unor structuri militare de a coopera eficient pentru îndeplinirea unor misiuni”⁴ și se manifestă în mediu întrunit, multinațional și/sau interagenții.

Când aducem în discuție interoperabilitatea forțelor pentru operații speciale, trebuie să luăm în considerare toate forțele la dispoziție, indiferent de proveniența acestora. Aproape toate structurile militare și/sau paramilitare au în compunere forțe cu destinație specială care, în ultimul timp, au căpătat în titulatură combinația „forțe pentru operații speciale” sau sintagme similare. Necesitatea utilizării comune a acestora este conferită tocmai de noua dimensiune a conflictului, care are aspecte ce se desfășoară în „zona gri”, la limita dintre pace și război, în care folosirea combinată, succesivă sau simultană a acestor forțe pentru îndeplinirea obiectivelor politico-militare este extrem de necesară.

Tocmai cooperarea interagenții este una dintre problemele noastre, și nu doar la nivelul forțelor pentru operații speciale. Cooperarea națională se oprește la nivelul grupurilor de lucru care, deseori, nu se materializează prin măsuri sau rezultate concrete. În opinia mea, legislația ce reglementează acțiunea în situații de criză este oarecum alambicată și dificil de pus în aplicare, iar crearea unor nenumărate comandamente specializate fragmentează cooperarea, încurajează redundanța forțelor și îngreunează tendințele punerii în aplicare a principiului comenzii unice.

³ Conform dexonline, <https://dexonline.ro/definitie/interoperabilitate>, accesat la data de 13.08.2017.

⁴ Conform dexonline, <https://dexonline.ro/definitie/interoperabilitate>, accesat la data de 12.08.2017.

Mai mult decât atât, înțelegerea necesității creării unor proceduri comune verificate și aplicabile este departe de a fi realizată. Cerințele în acest domeniu se referă la întocmirea unor proceduri standard și nu a unor proceduri funcționale. Forțele pentru operații speciale sunt puternic afectate de standardizare, fiind forțe ale căror pregătire și formare se bazează pe imaginație și abordări nonstandard. Diferențele generate de adoptarea procedurilor standard în detrimentul celor verificate, funcționale, bazate pe lecții învățate, experiență, se răsfrâng asupra pregătirii, a menținerii deprinderilor și chiar a încurajării inițiativei în cercetare și inovație.

Considerăm că nu este de bun augur ca liderii care coordonează forțe specializate să etaleze aceste forțe cu un puternic accent clasificat, la defilări organizate cu diferite ocazii, la nivel local și central, cu scopul de a crea o imagine favorabilă instituției.

2. Studiu de caz: Operația Enduring Freedom

Pentru a analiza importanța și dimensiunile eficienței interoperabilității forțelor pentru operații speciale în situații concrete, propunem studiul etapelor inițiale ale Operației Enduring Freedom din Afganistan.

Studiul de caz aduce în prim-plan eficiența forțelor pentru operații speciale interagenții pe timpul punerii în aplicare a unui plan strategic unic, sub o comandă unică, pentru îndeplinirea unor obiective care, într-o manieră diferită, ar fi fost de neatins.

Intenționăm atingerea a trei obiective, și anume: punerea în discuție a tipului specific de operație din punctul de vedere doctrinar; recunoașterea importanței și a potențialului unității de comandă, control și comunicații, precum și menținerea sprijinului într-un asemenea mediu și, nu în ultimul rând, explicarea importanței interoperabilității și coeziunii de la nivelul strategic până la cel tactic.

Inițiem acest proiect pentru reluarea tuturor aspectelor care definesc nivelul și eficiența interoperabilității forțelor pentru

operații speciale interagenții care au participat inițial în Operația Enduring Freedom (OEF) în nordul Afganistanului, în vecinătatea localității Mazar-e-Sharif (MeS), cu scopul de a putea utiliza în viitor aceste aspecte în simulări constructive, în sprijinul analiștilor istorici, al lărgirii orizontului de cercetare, precum și pentru a demara utilizarea experienței acumulate și a lecțiilor învățate.

Menționăm că acest studiu de caz a mai fost realizat, dar din alte perspective. În 2002 generalul american Tommy Ray Franks – la acea vreme comandantul Comandamentului Central al SUA (USCENTCOM) – a inițiat un proiect în acest sens, concentrându-se, în special, pe aspectele legate de războiul neconvențional, poate și datorită faptului că, pentru operațiile de nivel strategic, aveau setate condițiile pentru exercitarea unei comenzi unice și coerente, dar, mai ales, pentru că forțele speciale ale diverselor interagenții proprii aveau un nivel excelent de interoperabilitate. Ulterior, în 2004, generalul american Peter Jan Schoomaker ordona ca studiul să fie utilizat ca instrument educațional în centrele de pregătire ale Armatei Statelor Unite.

Așadar, ceea ce aducem nou prin reluarea acestui studiu de caz este eficiența interoperabilității forțelor pentru operații speciale în situații concrete.

Studiul de caz este o experiență pedagogică, prin care studentul analizează o situație reală pentru a atinge anumite obiective educaționale. Conține reflecții bazate pe analize primare sau procese de luare a deciziei în sensul finalizării rezultatelor, sau ambele. Cu mult înaintea erei noastre, un filosof confucian chinez spunea următoarele: „Spune-mi și voi uita. Învață-mă și poate îmi voi aminti. Implică-mă și voi învăța”⁵, atribuit, printr-o eroare, lui Benjamin Franklin, proverb care ne oferă o idee asupra importanței experienței acumulate și a valorificării ulterioare a acesteia. Mai târziu, Edgar Dale, în studiul „Piramida experienței”, ne spune că din informații citite îți amintești doar 10%, 30% din vizualizare

⁵ Xun Kuang, *apud*, <https://www.quora.com/Where-and-when-did-Benjamin-Franklin-say-Tell-me-and-I-forget-teach-me-and-I-may-remember-involve-me-and-I-learn>, accesat la data de 10.08.2017.

și până la 90% din participarea efectivă⁶. Așadar, prin implicare, suntem capabili să utilizăm eficient experiența acumulată, uneori prin jertfă, pentru evitarea sau reducerea la minim a posibilității replicării erorilor anterioare.

Studiul nostru demarează într-un moment în care nu avem clar definite sarcinile și structura. Poate fi luat în considerare ca punct de plecare pentru viitoare cercetări sau poate constitui un reper cel puțin în analiza arhitecturii de comandă și control.

Afganistanul este și poate va rămâne, multă vreme, un mister pentru mulți, având în vedere o serie de aspecte: multitudinea de limbi vorbite, multitudinea grupurilor etnice omogene și impenetrabile care doar rareori s-au amestecat, un teren extrem de dificil, greu de imaginat că poate fi locuit și, în plus față de cele afirmate, o infrastructură rutieră precară, care s-a îmbunătățit prin intervenția coaliției pe timpul desfășurării efective a Operației Enduring Freedom. Adăugăm și faptul că, în opinia noastră, guvernarea nu reprezintă națiunea afgană, ci doar Kabulul, fiind, fără posibilitate de discuție, dependentă de un potențial ajutor extern, aspect care a condus către o puternică autonomie locală și a redus semnificativ mișcările/inițiatiile pentru independență.

Provocările strategice cu care s-au confruntat inițiatorii pe timpul planificării operației au fost determinate de condiționările îndeplinirii obiectivelor stabilite.

Dacă factorul declanșator (pentru planificarea inițiată la 12 septembrie 2001, imediat după atacurile din 11 septembrie) l-a constituit necesitatea înfrângerii (neutralizarea sau nimicirea) organizației teroriste Al-Qaeda, o condiție pentru atingerea acestui obiectiv a fost eliminarea posibilității creării unui război împotriva Islamului, în general. Un al doilea obiectiv l-a reprezentat înfrângerea mișcării talibane, condiția de îndeplinire a acestuia fiind nedeclanșarea unui război împotriva Afganistanului (de unde rezultă necesitatea

implicării forțelor pentru operații speciale, pentru a nu fi percepute ca o forță de ocupație, datorită amprentei lor de mică dimensiune). S-a identificat nevoia implicării masive a forțelor locale, bineînțeles, prin tehnici și proceduri asociate conceptului „antrenează, consiliază, asistă și însoțește în luptă”⁷, aspect care nu putea fi rezolvat decât prin prezența fizică pe teren a forțelor militare (misiune specifică forțelor pentru operații speciale, care derivă din asistența militară). Astfel, operațiile neconvenționale, sau războiul neconvențional, conform doctrinei Statelor Unite, întrunește toate criteriile necesare îndeplinirii obiectivelor enumerate, însă, nu putem ignora faptul că acest tip de misiune este de lungă durată, fapt demonstrat de-a lungul istoriei, în special în America Centrală și de Sud, ori 9/11 solicita o reacție cât mai rapidă.

Ținând cont de cele prezentate, considerăm necesar să accentuăm faptul că o operație convențională a fost aproape imposibil de realizat, pentru că niciun stat vecin nu ar fi acceptat prepoziționarea forțelor necesare înainte de declanșare, iar distanțele între portavioane sau bazele aeriene terestre ar fi făcut foarte dificil sprijinul aerian de care forțele terestre aveau nevoie. Astfel, timpul necesar operațiilor neconvenționale devine mai puțin „costisitor” decât operația convențională în sine (operațiile aeriene puteau fi declanșate imediat, dar nu puteau înlătura mișcarea talibană, în timp ce intervenția terestră convențională se putea realiza, dar nu putea fi declanșată decât mult mai târziu).

În urma unei analize proprii, menținând un punct de vedere obiectiv, am încercat să identificăm scopurile comune ale Statelor Unite și ale liderilor afgani:

- destituirea guvernării talibane;
- schimbarea balanței de putere către alte grupări etnice afgane;
- capturarea sau uciderea lui Osama bin Laden;

⁶ Edgar Dale, *Piramida experienței*, www.queensu.ca/teachingandlearning/modules/active/documents/Dale_Cone_of_Experiences_summary.pdf, accesat la data de 10.08.2017.

⁷ United States Joint Chiefs of Staff, *Joint Publication 3-05: Special Operations*, 16 July 2014, Washington, D.C.: Department of Defense, p. II-10, http://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/jp3_05.pdf, accesat la data de 10.08.2017.

- instalarea în Kabul a unui guvern liberal, democratic, multiethnic, laic;
- alungarea mișcării talibane și a Al-Qaida în afara Afganistanului;
- capturarea sau uciderea tuturor membrilor organizației teroriste Al-Qaida;
- capturarea sau uciderea tuturor membrilor mișcării talibane;
- lichidarea producției de opiu din Afganistan;
- pregătirea unui lider potrivit pentru a fi noul președinte, prim-ministru sau rege al Afganistanului, precum Karzai, Sherzai, Fahim Khan, Ismail Khan, Kalili, Donstun sau un alt lider recunoscut.

Regulile de angajare au identificat probleme majore. Pentru formularea lor, condițiile necesare aplicării dreptului la legitimă apărare, individuală sau colectivă, cu respectarea principiilor necesității sau proporționalității utilizării forței, au determinat identificarea unor diverse probleme legate de constrângeri, confuzie, ratarea oportunității și pierderile potențiale în rândurile forțelor proprii. Ca exemple, putem enumera:

- procesul de aprobare de durată;
- reducerea pierderilor și a victimelor colaterale;
- clarificarea eforturilor necesare izolării țintelor potențiale înainte de angajare;
- identificarea țintelor și asumarea greșelilor rezultate în urma angajării acestora, în special având în vedere faptul că războiul neconvențional impune desfășurarea operațiilor sub acoperire, definirea țintelor sensibile, dependente de timp sau critice;
- ratarea angajării țintelor din cauza timpului necesar obținerii aprobării;
- prioritizarea țintelor de mare valoare;
- analiza echilibrului dintre posibilitatea neangajării țintelor din cauza timpului necesar obținerii aprobării și posibilitatea primirii întăririlor solicitate de FOS în același interval de timp.

În declarația președintelui american George W. Bush, din 7 octombrie 2001, la declanșarea Operației Enduring Freedom din Afganistan, este formulată misiunea strategică, ce specifică interdicția folosirii teritoriului Afganistanului

ca bază teroristă operațională și a atacării capacităților militare ale regimului taliban, misiune care va fi fost îndeplinită de către o coaliție multinațională⁸, la care a aderat și țara noastră, anul următor. Contextul multinațional întrunit ridică deja primele probleme funcționale din punctul de vedere al interoperabilității, lucru soluționat ulterior de Alianța Nord-Atlantică, prin impunerea unor standarde minime unanim acceptate.

În plus față de cele menționate, comunicatul Casei Albe încadrează operația în campania împotriva terorismului⁹, menționând faptul că pe acest front sunt incluse și alte instrumente ale puterii naționale, adăugând, pe lângă diplomație și finanțe, structurile de informații și de impunere a legii. Iată cum, din punctul nostru de vedere, este introdusă o a treia dimensiune importantă pentru studiul propus, și anume cea a elementelor acționale interagenții.

Coaliția inițială a fost formată de națiunile contribuatoare, SUA și Marea Britanie, în principal, și Canada, Australia, Germania și Franța, pe de altă parte. În plus față de cele enumerate, foarte multe țări au contribuit prin punerea la dispoziție a spațiului aerian, și a spațiului terestru pentru tranzitare și informații. Coaliția demarează cu o dorință aproape unanimă de a diminua efectele terorismului internațional.

Dacă strategia a fost clar prezentată, la nivel operativ, misiunea reformulată a forțelor Coaliției a fost de a elimina organizația teroristă Al-Qaida și infrastructura acesteia din Afganistan, fracționarea mișcării talibane și distrugerea arhitecturii de comandă și control a acestora, cu scopul de a interzice adăpostirea, sponsorizarea și/sau asigurarea protecției teroriștilor, concomitent cu asigurarea sprijinului umanitar. Odată cu declanșarea planificării la nivel tactic, au apărut și primele întrebări sau îndoieli din partea decidenților, în special cu privire la

⁸ President George W. Bush, *Presidential Address to the Nation*, The Treaty Room, The White House, October 2001, <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/10/20011007-8.html>, accesat la data de 15.08.2017.

⁹ *** *Cronologie: Afganistanul, o țară măcinată de trei decenii de conflicte*, www.mediafax.ro/externe/cronologie-afganistanul-o-tara-macinata-de-trei-decenii-de-conflicte-12393663, accesat la data de 15.08.2017.

necesitatea de a avea, fizic, „ochi și bocanci” pe teren.

Planificarea continuă la nivel tactic, iar Detașamentul Operațional Alfa (ODA) 595 primește misiunea de a executa război neconvențional în sprijinul Generalului Dostum¹⁰, pentru a crea, în aria de operații stabilită, condiții de nesiguranță pentru mișcarea talibană și organizațiile teroriste.

O definiție pe care o considerăm completă a termenului „război neconvențional” (termenul utilizat de către armata Statelor Unite, în vreme ce, la nivel aliat, cel consacrat este „operații neconvenționale”) precizează că acesta reprezintă o operație executată în dispozitivul adversarului, prin acțiuni și tactici de gherilă sau subversive și cu un sprijin, cel puțin parțial, executat de forțe aflate în exteriorul zonei de operații stabilite¹¹.

Acest tip de misiune există deoarece o intervenție militară publică asupra unui alt stat generează mult prea multe reacții negative internaționale. În cultura militară astfel de misiuni sunt rezervate forțelor pentru operații speciale și/sau serviciilor de informații și au un nivel înalt clasificat, fără niciun fel de publicitate. Totuși, trebuie să menționăm faptul că, deși eficientă, este o operație de durată, un inconvenient îndelung adus în prim-plan de forțele convenționale, ale căror operații sunt fulger și au obiectivul stabilit inițial atins imediat, chiar dacă efectele pe termen mediu și lung sunt dezastruoase.

Astfel, un detașament operațional alfa, cu elemente de sprijin în domenii de nișă¹² foarte puține, în cooperare cu elemente specializate interagenții marchează o amprentă la sol extrem de redusă, dar care, ulterior, se va dovedi extrem de

eficientă. Planificarea inițială a fost ajustată odată cu stabilirea contactelor inițiale și cu evaluarea obiectivă a forțelor la dispoziția generalului Dostum, ceea ce a generat inițiativa de formare a Alianței Nordului. Una dintre lecțiile învățate pe timpul executării operației de către aceste forțe speciale interagenții este cea a încrederii acordate reciproc, aspect care nu caracterizează modul de operare sau planificare a acestora (forțe care se bazează exclusiv pe capacitățile proprii, în special în medii de operare nonpermissive). Nevoia de colaborare, interdependența acțiunilor desfășurate descentralizat și lipsa comunicațiilor și a mijloacelor de deplasare rapide conduc la acordarea deplină a încrederii reciproce forțelor în cauză.

Comanda, controlul și comunicațiile, precum și sprijinul operației de război neconvențional executată atunci în vecinătatea localității Mazar-e-Sharif a fost unică. Este greu de explicat ce înseamnă planificare centralizată și execuție descentralizată, deoarece majoritatea liderilor militari erau obișnuiți și educați să dețină un minim control al operațiilor executate. Controlul operației în cauză a fost unul minim, executat, în special, prin mijloace de comunicații nonstandard, iar mijloacele de deplasare, într-un teren frământat, dispus la altitudini de peste 1500 metri, au fost nu doar nonstandard, ci chiar tradiționale.

În plus, trebuie să accentuăm, succint, o serie de aspecte relevante care au făcut posibilă îndeplinirea misiunii:

- elemente de mici dimensiuni, precum detașamentele de operații speciale, au constituit pârgghiile prin care a fost posibilă executarea unei misiuni de tip coaliție, multinațională și întrunită;
- operatorii de forțe speciale au fost în contact permanent cu forțele de gherilă, ceea ce a asigurat menținerea și îndeplinirea obiectivelor stabilite;
- alianțele inițiale ale Statelor Unite: relațiile de lungă durată cu statele din Golful Persic, bilateralele cu Uzbekistanul, legăturile personale ale operatorilor cu populația locală;
- exploatarea elementelor specifice culturii afgane: o populație tribală, dominată de

¹⁰ Patrick Cockburn, “Rashid Dostum: The treacherous general”, în: *Independent*, Saturday, 1 December 2001, <https://www.independent.co.uk/news/people/profiles/rashid-dostumthetreachous-general-9224857.html>, accesat la data de 11.07.2018.

¹¹ “Unconventional warfare.”, *Dictionary.com*, www.dictionary.com/browse/unconventional-warfare. Accesat la data de 08.08.2017.

¹² N.A.: Considerăm specialiști în domenii de nișă: controlorii aerieni înaintați, câinii special antrenați pentru detectarea dispozitivelor explozive improvizate, operatorii specializați în culegerea informațiilor din surse umane sau electronice, negociatorii etc.

neînțelegeri interetnice, dar care solidarizează în fața unui dușman comun;

- interdependențele specifice unui grup operațional interagenții, cu caracter multinațional și întrunit, format din: agenții Central Intelligence Agency (CIA), forțe pentru operații speciale multinaționale, componenta de aviație dedicată forțelor speciale și din organica forțelor aeriene ale Statelor Unite și ale celorlalte categorii de forțe, comunicații și logistică, ca factor de creștere a eficienței acțiunilor;

- regulile de angajare a țintelor au fost inițial extrem de restrictive, inclusiv din punctul de vedere al utilizării spațiului aerian;

- operațiile informaționale necesare pregătirii spațiului de luptă premergător declanșării războiului neconvențional au fost executate cu un număr restrâns de efective proprii și mai mult prin vecini străini (pakistanezi);

- componenta aeriană cu rază mare de acțiune, dependentă de realimentarea în aer;

- muniția inteligentă a putut fi utilizată inițial doar de către un segment restrâns al componente aeriene, în sprijinul forțelor din teren;

- elementele terestre au reușit să mărească eficacitatea nu doar a întregii operații, ci și a muniției inteligente;

- sprijinul cu foc și manevra la sol au fost complementare și necesare doar luptei apropiate;

- asigurarea logistică atipică, prin solicitarea asigurării harnașamentelor și a hranei pentru cai¹³.

Datorită caracterului clasificat al întregii misiuni până la desfășurarea operațiilor ofensive de înlăturare a mișcării talibane vom aborda doar din punct de vedere doctrinar etapele desfășurării operației derulate și cooperarea între elementele componente ale forțelor care au acționat.

Operațiile de acest tip demarează cu o pregătire psihologică a mediului în care se va acționa, printr-un complex de acțiuni subversive,

de transmitere a unui set de mesaje către populație și potențialii adepți ai unei mișcări de rezistență, completate de acordarea ajutoarelor umanitare de necesitate imediată. Acest set de acțiuni a fost orchestrat de agenții de teren ai structurilor de informații externe și/sau de cei ai armatei, într-o legătură permanentă și necesară ajustării setului de măsuri, conform evoluției situației.

Ulterior, atunci când este prielnic, este demarat contactul inițial cu elementele de rezistență, moment care declanșază prima evaluare și, totodată, pregătirea zonei de operații pentru infiltrarea operatorilor. Acțiunile au fost executate sub comandă unică și au necesitat un nivel minim de interoperabilitate între structurile militare și interagenții, fără de care obținerea stării finale dorite ar fi fost imposibilă.

Declanșarea operației militare efective prin infiltrare nu presupune încetarea acțiunilor structurilor de informații, care continuă acțiunea în sprijinul operatorilor de forțe speciale. Urmează organizarea mișcării de rezistență, stabilirea limitărilor din punct de vedere legal, stabilirea agenturii de informații, inițierea pregătirii rezistenței în concordanță cu evaluarea inițială și stabilirea lanțului de comandă al rezistenței. Tot acest set de măsuri a presupus o cooperare strânsă interagenții care a necesitat un nivel de interoperabilitate procedurală și tehnologică excelentă.

Misiunea continuă prin dezvoltarea capabilităților acționale necesare rezistenței care trece progresiv de la operații de mică anvergură, pentru construirea încrederii în forțele proprii, la planificarea unor misiuni la scară largă. Continuă cooperarea interagenții, în special pentru culegerea de informații, dar și pentru dotarea minimă a rezistenței.

Misiunile majore încep având operatorii alături, în calitate de consilieri, pentru ca, până la urmă, să fie executate aproape unilateral de către mișcarea de rezistență. Momentul este definit cel mai bine de Alianța Nordului împotriva refugiaților talibani, în noiembrie 2011, în apropiere de Kunduz¹⁴ când, cu ajutorul

¹³ Donald P. Wright, et al., The United States Army in Operation Enduring Freedom (OEF) October 2001–September 2005, A Different Kind of War, <http://www.armyupress.army.mil/Portals/7/combat-studies-institute/csi-books/DifferentKindofWar.pdf>, accesat la data de 15.08.2017.

¹⁴ Terry McCarthy, “A Volatile State Of Siege After a Taliban Ambush”, in *Time magazine*, Kunduz, Sunday, Nov. 18, 2001, <https://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,184982,00.html>, accesat la data de 15.08.2017.

sprijinului aerian oferit de Statele Unite, s-a limitat dramatic capacitatea organizației de a riposta eficient.

Odată cu crearea condițiilor pentru implicarea forțelor convenționale pentru desfășurarea etapei de stabilitate, sprijin, tranziție și reconstrucție, cooperarea interagenției a inițiat procesul de demobilizare a mișcării de rezistență și a ajutat autoritățile nou instalate să reintegreze militanții în societate, concomitent cu predarea zonei de operații „convenționalilor”.

Prezentând complexitatea acestor aspecte, considerăm îndeplinite cerințele de învățare identificate inițial, și anume relevanța operațiilor neconvenționale în situații concrete, recunoașterea importanței unui sistem de comandă, control, comunicații și sprijin unic, precum și a importanței alianțelor strategice (între Statele Unite și statele din proximitatea Afganistanului), dar și a celor de nivel tactic (Alianța Nordului¹⁵). În plus, eficiența cooperării interagenției a fost una unică și de neegalat într-un timp relativ scurt și în condiții extreme, precum cele din nordul Afganistanului.

Înțelegerea complexității interoperabilității interagenției multinaționale este imperioasă, deoarece, în general, ministerul apărării este limitat pentru o astfel de misiune ca unic executant. Chiar dacă armata scrie definiția termenului „război neconvențional”, este clar că aceasta se răsfrânge asupra celorlalte agenții naționale de securitate. În sprijinul celor afirmate vin lecțiile învățate de partenerii noștri strategici americani, pe timpul războiului sovieto-afgan petrecut între anii 1981-1989, atunci când pentru sprijinirea rezistenței împotriva ocupației sovietice, agențiile de securitate au derulat un plan, extrem de costisitor, fără a implica direct niciun militar în această operație, care la final s-a dovedit a fi un eșec¹⁶. Un aspect important care trebuie evidențiat este acela că agențiile

¹⁵ *** „Alianța Nordului a lansat o nouă ofensivă asupra Kunduzului”, *Adevărul.ro*, 24.11.2011, http://adevarul.ro/news/societate/alianța-nordului-lansat-noua-ofensiva-kunduzului-1_50abf5887c42d5a663832ba6/index.html, accesat la data de 15.08.2017.

¹⁶ Thielenhaus, R. Christopher, *Covert Actions vs. Unconventional Warfare: Differences and Questions for Policymakers*, 2017 Special Operations Student Essays, Joint Special Operations University, JSOU Report 17-7,

de securitate au executat operații acoperite, iar implicarea statului american a fost menținută ascunsă, în timp ce efectele vizibile au fost operațiile executate de mujahedinii¹⁷ afgani.

Sprijinul acoperit al mujahedinilor a fost total diferit pe timpul invaziei Afganistanului în 2001, unde operatorii de forțe speciale au fost infiltrați pe teren alături de agenții structurilor de informații, inclusiv altele decât cele ale Armatei, care au pregătit, de fapt, zona de operații pentru misiune. Prin anunțul făcut de administrația prezidențială americană, conform căruia Statele Unite intenționau răsturnarea guvernării talibane, identificăm implicarea deschisă a statului alături de operatorii de forțe speciale, ale căror acțiuni s-au supus legilor războiului, purtând la vedere uniforma și însemnele corespunzătoare, chiar dacă operația a fost una clasificată. În esență, agențiile de informații au executat operații acoperite, iar militarii operații la vedere, păstrând caracterul clasificat al operațiilor și împărțindu-și responsabilitățile cu maximă eficiență.

Concluzii

Complexitatea mediului operațional din Afganistan a constituit un factor determinant în alegerea unei abordări neconvenționale pentru soluționarea problemei. În plus, FOS au reușit să construiască un „puzzle” complicat și funcțional, alcătuit din piesele componente ale coaliției contrateroriste inițiale. Una dintre puținele caracteristici comune ale acestor elemente acționale, multinaționale, întrunite și interagenții, a fost nivelul minim acceptat al interoperabilității, stabilit pe timpul planificării operației și care s-a dovedit a fi esențial pentru îndeplinirea misiunii.

În plus, unitatea comenzii a asigurat nu doar execuția sarcinilor cheie, trasate de comandantul operației, ci și atingerea stării finale dorite: înlăturarea guvernării talibane, neutralizarea organizației teroriste Al-Qaida și crearea condițiilor pentru inițierea unei reconstrucții

The JSOU Press, MacDill Air Force Base, Florida, 2017, p. 28.

¹⁷ Combatant încadrat în unități paramilitare care luptă împotriva dușmanilor islamului. Au luptat în afganistan împotriva trupelor sovietice, <https://dexonline.ro/definitie/mujahedin>, accesat la data de 10.08.2017.

durabile și eficiente.

Modalitatea excelentă de a îndeplini misiunea trasată unui conglomerat de elemente acționale la care s-au adăugat structuri de sprijin întrunit constituie un exemplu de studiat și de urmat.

BIBLIOGRAFIE:

1. *** „Alianța Nordului a lansat o nouă ofensivă asupra Kunduzului”, *Adevărul.ro*, 24.11.2011, http://adevarul.ro/news/societate/aliana-nordului-lansat-noua-ofensiva-kunduzului-1_50abf5887c42d5a663832ba6/index.html.
2. *** „România și războiul neconvențional”, *Radiojurnal*, Radio România Actualități, 26.05.2016, www.romania-actualitati.ro/romania-si-razboiul-neconventional-90346.
3. *** *Irregular Warfare (IW) Joint Operating Concept (JOC) VI.0*. Washington D.C., Department of Defense, 2007.
4. *** *Little green men: a primer on Modern Russian Unconventional Warfare*, Ukraine, 2013-2014, United States Army Special Operations Command (USASOC), 2017, www.jhuapl.edu/ourwork/nsa/papers/ARIS_LittleGreenMen.pdf.
5. *** *Strategia de Securitate Națională a României*, București, 2006, <http://old.presidency.ro/static/ordine/CSAT/SSNR.pdf>.
6. *** *Strategia națională de apărare a țării pentru perioada 2015-2019 - O Românie puternică în Europa și în lume*, http://www.presidency.ro/files/userfiles/Strategia_Nationala_de_Aparare_a_Tarii_1.pdf.
7. *** U.S. Department of the Army, *Hybrid Threat*, Training Circular 7-100, Washington DC, November 26, 2010, <https://wss.apan.org/s/TRADOCTraining/ACETI%20Publications/TC%207-100%20Hybrid%20Threat%2026%20Nov%202010%2017%20jan%2012.pdf>.
8. *** United States Joint Chiefs of Staff, *Joint Publication 1-02: Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms*. Washington, D.C., Department of Defense, 2016, https://fas.org/irp/doddir/dod/jp1_02.pdf.
9. *** United States Joint Chiefs of Staff, *Joint Publication 3-05: Special Operations*, 16 July 2014, Washington, D.C. Department of Defense, http://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/jp3_05.pdf, accesat la 10.08.2017.
10. COCKBURN, Patrick, „Rashid Dostum: The treacherous general”, în *Independent*, Saturday, 1 December 2001, <https://www.independent.co.uk/news/people/profiles/rashid-dostum-the-treacherous-general-9224857.html>.
11. Dexonline, <https://dexonline.ro/definitie/mujahedin>.
12. Dictionary.com, “Unconventional warfare.” *Dictionary.com*, [www.dictionary.com / browse/unconventional-warfare](http://www.dictionary.com/browse/unconventional-warfare).
13. ENACHE, Iuliana, „Cronologie: Afganistanul, o țară măcinată de trei decenii de conflicte”, 3.04.2014, Kabul, Mediafax, www.mediafax.ro/externe/cronologie-afganistanul-o-tara-macinata-de-trei-decenii-de-conflicte-12393663.
14. McCARTHY, Terry, “A Volatile State Of Siege After a Taliban Ambush”, *Time magazine*, Kunduz, Sunday, Nov. 18, 2001, <https://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,184982,00.html>.
15. MINCULETE, Gheorghe; RĂPAN, Daniela, “Approaches on current risks and threats to the international security environment”, *Science and Military*, no. 2 (Volume 7)/2012, Armed Forces Academy of General Milan Ratislav Stefanik, Slovak Republic, http://sm.aos.sk/images/dokumenty/archiv_cisel/2_2012/2.pdf.
16. NATO, “The North Atlantic Treaty” *NATO*, [www.nato.int /cps/en/natohq/official_texts_17120.htm](http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm).
17. THIELENHAUS, R. Christopher, “Covert Actions vs. Unconventional Warfare: Differences and Questions for Policymakers”, *2017 Special Operations Student Essays*, Joint Special Operations University, JSOU Report 17-7, The JSOU Press, MacDill Air Force Base, Florida, 2017.
18. WRIGHT, Donald P. et al., *The United States Army in Operation Enduring Freedom (OEF), October 2001-September 2005, A Different Kind of War*, <http://www.armyupress.army.mil/Portals/7/combat-studies-institute/csi-books/DifferentKindofWar.pdf>.

MANAGEMENTUL SPECIFIC PROIECTĂRII ȘI ACORDĂRII SPRIJINULUI NAȚIUNII GAZDĂ PE TERITORIUL ROMÂNIEI

Ștefan-Daniel COTIGĂ*

Scopul acestui articol este de a aduce în dezbatere managementul specific proiectării și acordării sprijinului națiunii gazdă pe teritoriul României.

Sprijinul națiunii gazdă are scopuri și obiective foarte ambițioase, iar implementarea acestui concept la nivelul Alianței Nord-Atlantice și în țara noastră, în condițiile specifice fiecărei activități multinaționale care are loc pe teritoriul național, oferă posibilitatea folosirii resurselor aflate la dispoziție în aceleași condiții de accesibilitate și de preț ca națiunea gazdă, acolo unde, când și în ce cantitate aceste forțe au nevoie.

Pentru ca procesul de acordare a sprijinului națiunii gazdă să decurgă conform planificării, una dintre condițiile esențiale care trebuie îndeplinite este ca sistemul de management al acestui proces să fie unul coerent, sprijinit în mod eficient de fluxuri informaționale funcționale, care să circule fără sincope între structurile civile și componentele militare specifice implicate în acest proces.

Cuvinte-cheie: *sprijinul națiunii gazdă (Host Nation Support - HNS), sistem de management, logistică multinațională, domenii potențiale de acordare a sprijinului națiunii gazdă, forță multinațională, NATO.*

Introducere

Apartenența la NATO implică pentru România responsabilitatea uriașă a apărării graniței estice a Alianței Nord-Atlantice și cere o preocupare permanentă în vederea identificării și punerii în practică a celor mai adecvate măsuri pentru combaterea amenințărilor la adresa securității naționale, regionale și internaționale.

Dimensiunea spațio-temporală a acțiunii militare este mai dinamică decât toate celelalte. Un impact semnificativ asupra acestora o au atât factorii determinați de specificul acțiunilor militare, cât și cei ce țin de caracteristicile mediului în care se duc aceste acțiuni. Prin urmare, luarea în calcul a ambelor categorii de factori la proiectarea și materializarea acțiunilor militare este o necesitate stringentă¹.

Pentru a reduce semnificativ influența acestei dimensiuni spațio-temporale asupra evoluției acțiunilor militare desfășurate pe teritoriile altor state, strategii NATO au adoptat o serie de concepte și de principii specifice logisticii multinaționale.

¹ Gheorghe Minculete, Daniela Răpan, „Unele abordări ale corelației spațiu-timp-tehnologie specifice războiului viitorului”, în: *Impact Strategic* nr. 1 (42)/2012, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, p. 84, disponibil la https://cssas.unap.ro/ro/pdf_publicatii/is42.pdf, accesat la 12.10.2017.

***Comandor ing. Ștefan-Daniel COTIGĂ, Șeful Biroului Sprijin Națiune Gazdă din Statul Major al Forțelor Aeriene (SMFA), este doctorand în Științe militare al Universității Naționale de Apărare „Carol I” din București. E-mail: cotigastefan@yahoo.com**

În conformitate cu doctrina NATO, logistica multinațională este un instrument care, în funcție de cerințele operaționale și situația specifică, poate spori eficiența și eficacitatea utilizării trupelor participante la activități militare expediționare. Astfel, beneficiile logisticii multinaționale sunt:

- reducerea costurilor totale și a amprentei logistice;
- capacitatea națiunilor de a contribui echitabil la sprijinul trupelor;
- îmbunătățirea flexibilității forței;
- conservarea resurselor locale limitate;
- o mai mare influență a comandantului componentei forței sau al forței întrunite NATO;
- o mai bună utilizare a expertizei naționale specifice².

Doctrina NATO încurajează națiunile participante la activități militare în afara teritoriului lor național să-și reducă amprenta logistică în zona de acțiune, prin utilizarea în comun a unor capacități și aranjamente logistice multinaționale.

Confruntările militare din perioada actuală au dovedit faptul că *sprijinul națiunii gazdă* este un factor extrem de complex, ce poate determina în mod hotărâtor îndeplinirea misiunilor unei forțe multinaționale NATO participante la o acțiune militară întrunită și multinațională.

Conceptul de *sprijin al națiunii gazdă* este implementat în toate statele membre NATO prin intermediul MC 334/2 NATO Principles and Policies for Host-Nation Support (Principiile și politicile NATO pentru HNS) și Allied Joint Doctrine for Host Nation Support (Doctrina aliată întrunită pentru HNS) (AJP-4.5(B))³, documente în care sprijinul națiunii gazdă este definit ca fiind *asistența militară și civilă oferită în timp de pace, situații de criză sau în caz de conflict de către o națiune gazdă forțelor aliate sau ale unei organizații internaționale care sunt localizate, operează sau se află în tranzit pe teritoriul acelei*

² Traducere și prelucrare de către autor din *NATO Logistics Handbook*, 2012, NATO, Brussels, p. 81, disponibil la https://www.nato.int/docu/logi-en/logistics_hndbk_2012-en.pdf, accesat la data de 12.10.2017.

³ Allied Joint Doctrine for Host Nation Support (AJP-4.5(B)), NATO Standardisation Agency, May 2013, disponibil la nso.nato.int/nso/zPublic/ap/ajp-4.5%20edb%20v1%20e.pdf, accesat la data de 12.10.2017.

*națiuni*⁴.

În accepțiunea NATO, pentru planificarea și acordarea cât mai eficientă a sprijinului națiunii gazdă, trebuie respectate următoarele principii: responsabilitatea, aprovizionarea, autoritatea, cooperarea, coordonarea, economia, transparența și rambursarea⁵.

Sprijinul națiunii gazdă poate fi acordat pe teritoriul României atât forțelor armate care aparțin statelor membre NATO, cât și forțelor armate care aparțin Uniunii Europene (European Union – EU) sau altor organizații, țărilor partenere sau oricăror țări prietene cu care avem încheiate acorduri, Memorandumuri de Înțelegere (Memoranda of Understanding – MOUs) sau Acorduri Tehnice (Technical Arrangements – TAs).

1. Situații de acordare a HNS și domenii potențiale de sprijin a aliaților și partenerilor

Unele dintre amenințările actuale pot fi combătute numai prin mijloace militare, dar majoritatea implică utilizarea de capacități militare și civile complexe, combinând instrumentele instituționale, atât naționale, cât și multinaționale. Capabilitățile militare sunt rareori suficiente, dar adesea necesare, cu potențial de reacție rapidă, capacitate expediționară și durabilă, cu suficientă flexibilitate și mobilitate pentru a acoperi o gamă largă de misiuni⁶.

Planificarea și acordarea sprijinului națiunii gazdă este o parte extrem de importantă a sprijinului logistic necesar forțelor armate străine participante în orice tip de activitate multinațională care are loc pe teritoriul național al României.

Pentru desfășurarea cu succes (atingerea stării finale) a operațiilor multinaționale, prin procesul de planificare, în toate fazele sale, se stabilesc

⁴ Traducere și prelucrare de către autor din AJP-4.5 *Allied Joint Doctrine for Host Nation Support*, Edition B, Version 1, May 2013, Brussels, NATO, p. 13.

⁵ *Ibidem*, pp. 14-16.

⁶ Traducere de către autor din Gheorghe Minculete, Daniela Răpan, "Approaches on Current Risks and Threats to the International Security Environment", in: *Science and Military*, no. 2 (Volume 7)/2012, Armed Forces Academy of General Milan Rastislav Štefánik, Slovak Republic, p. 5, http://sm.aos.sk/images/dokumenty/archiv_cisel/2_2012/2.pdf, accesat la 13.10.2017.

pentru fiecare nivel de sprijin logistic structurile și măsurile necesare în vederea asigurării forțelor participante la operația multinațională cu tot ceea ce le este necesar pentru trai și îndeplinirea misiunilor⁷.

Considerăm că țara noastră, prin intermediul legislației naționale specifice, oferă forțelor armate aliate opțiunea, mult mai eficientă pentru aceștia, achiziționării și folosirii bunurilor și serviciilor necesare aflate în zona de desfășurare a activităților militare, în aceleași condiții ca pentru forțele armate proprii.

Situațiile în care România acordă sprijinul națiunii gazdă forțelor armate străine care participă la activități pe teritoriul național sunt următoarele:

- operații militare în cadrul conceptului de apărare colectivă, efectuate în baza Articolului 5 al Tratatului Atlanticului de Nord;
- operații de răspuns la criză (Crisis Response Operations - CRO), inclusiv operații de sprijin al păcii (Peace Support Operations - PSO), conduse de NATO, ONU și/sau OSCE, care nu sunt sub incidența Articolului 5 al Tratatului;
- operații de tranzitare;
- operații militare în cadrul coalițiilor constituite ad-hoc;
- operații de asistență în cazul situațiilor de urgență;
- constituirea, din timp de pace, a unor capacități de luptă și/sau sprijin logistic aparținând NATO sau partenerilor strategici;
- constituirea sediilor comandamentelor NATO;
- exerciții militare bilaterale sau multinaționale, conduse de NATO⁸.

România dispune de întreaga gamă de facilități de instruire și de poligoane de antrenament,

⁷Sorin Pînzariu, Aurel Iliuță, „Nivelurile sprijinului logistic în operațiile multinaționale conduse de ONU”, *Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”*, martie, 2015, p. 65, disponibil la <https://spodas.unap.ro/revista/index.php/revista/article/viewFile/101/80>, accesat la 12.10.2017.

⁸*Concepția și procedurile specifice privind acordarea de către România a sprijinului națiunii gazdă (HNS) pentru acțiunile militare ale statelor membre NATO și parteneri pe teritoriul național*, ediție revizuită, aprobată prin Hotărârea Consiliului Suprem de Apărare a Țării nr. 102/2010, art. 28, p. 12.

acestea având capacitatea de a putea asigura desfășurarea corespunzătoare a tuturor tipurilor de exerciții militare.

În opinia noastră, este extrem de importantă cunoașterea de către personalul din structurile cu responsabilități în domeniul planificării și acordării sprijinului națiunii gazdă din Armata României a domeniilor potențiale și a facilităților specifice acordării acestui tip de sprijin. În țara noastră, au fost identificate următoarele domenii potențiale de acordare a sprijinului națiunii gazdă:

- capacitățile de sprijin direct al procesului de primire, staționare temporară, continuare a deplasării și integrare a forțelor (Reception, Staging, Onward Movement and Integration - RSOI);
- facilitățile de instruire, poligoanele de antrenament;
- prepoziționarea stocurilor de echipamente și materiale;
- infrastructura națională de transport;
- infrastructura de comunicații și informatică⁹.

După cum se observă, acestea acoperă în mod complet domeniile sprijinului logistic necesar forțelor armate străine participante la activități militare pe teritoriul României. Datorită mării diversități a acestor domenii, pentru gestionarea și modernizarea, conform standardelor NATO, a capacităților și facilităților militare ce pot fi puse la dispoziția forțelor armate aliate dislocate pe teritoriul național este necesară stabilirea și verificarea îndeplinirii responsabilităților specifice la nivelul eșaloanelor de care aparțin acestea (Statul Major al Forțelor Terestre, Statul Major al Forțelor Aeriene, Statul Major al Forțelor Navale, Comandamentul Logistic Întrunit, Comandamentul Comunicațiilor și Informaticii etc.).

Considerăm că statele membre NATO, implicit și țara noastră, prin mărirea și modernizarea capacităților proprii de sprijin logistic pot ușura mult sarcinile ce revin comandanților forțelor aliate participante la acțiuni militare pe teritoriul național în dezvoltarea unui suport logistic al activității respective.

⁹ *Ibidem*, pp. 20-22.

2. Abordări ale sistemului de management privind acordarea sprijinului națiunii gazdă

În țara noastră, autoritatea de reglementare, planificare și coordonare a sprijinului națiunii gazdă este reprezentată de către Ministerul Apărării Naționale ca integrator al activităților specifice în acest domeniu, iar punctul unic de contact la nivel național privind sprijinul națiunii gazdă este Direcția logistică din Statul Major al Apărării¹⁰. Principiul unicității punctului de contact HNS național este specific țării noastre și acesta statuează faptul că legătura României cu structurile dedicate sprijinului națiunii gazdă ale NATO se face doar prin intermediul acestui punct de contact (Host Nation Support Single Point of Contact - HNS SPOC).

Pe timpul acțiunilor militare, activitatea de management la nivelul marilor unități și unităților militare presupune conducerea tuturor forțelor și mijloacelor pentru îndeplinirea unei misiuni.

Sistemul de management privind acordarea sprijinului națiunii gazdă este ansamblul de factori de decizie, relații, responsabilități și acțiuni din planul elaborării deciziilor legate de planificarea și acordarea sprijinului națiunii gazdă. Scopul acestui sistem este inițierea de decizii și acțiuni în domeniul specific al acordării HNS, din perspectiva proceselor și mecanismelor implicate de sprijinul națiunii gazdă. Sistemul de management HNS cuprinde sistemul de management integrat al HNS al comandamentelor NATO autorizate și sistemele de management al HNS ale națiunilor gazdă (Host Nations-HNs) și națiunilor trimitătoare (Sending Nations-SNs), membre NATO¹¹.

Particularizând, prin activarea Sistemului de management al sprijinului națiunii gazdă al României, structurile și factorii de decizie și de execuție, militari și civili, participă la procesul de planificare și susținere a activităților specifice pentru acordarea sprijinului națiunii gazdă forțelor armate străine implicate în activități

¹⁰*Ibidem*, art. 11, p. 8.

¹¹Vasile Popa, *Sprijinul națiunii-gazdă*, București, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2006, p. 20, disponibil la https://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/sprijinul_natiunii-gazda.pdf, accesat la data de 13.10.2017.

militare pe teritoriul național.

Sistemul de management al sprijinului națiunii gazdă al României este format din:

- Comisia interministerială pentru legătura cu forțele armate străine (CILFAS);
- Comitetul de coordonare a sprijinului națiunii gazdă al Statului Major Apărării (CC-SMAp-HNS);
- Celula pentru sprijinul națiunii gazdă pe timpul exercițiului;
- structurile dedicate sprijinului logistic din Ministerul Apărării Naționale și entitățile civile care furnizează bunuri și servicii;
- relațiile care se stabilesc între componentele sistemului pe timpul planificării și execuției activităților specifice sprijinului națiunii gazdă¹².

Conducerea și coordonarea activităților autorităților publice din țara noastră destinate facilitării desfășurării de activități militare pe teritoriul național de către forțele armate străine se realizează de către Comisia interministerială pentru legătura cu forțele armate străine (CILFAS), formată din reprezentanți ai Ministerului Apărării Naționale, Ministerului Afacerilor Externe, Ministerului Economiei și Ministerul Finanțelor Publice, Ministerului Afacerilor Interne și ai altor instituții publice, după caz¹³, având ca președinte de comisie un secretar de stat din Ministerul Apărării Naționale.

La nivelul Statului Major al Apărării, activitatea de analiză a documentelor specifice sprijinului națiunii gazdă, precum și coordonarea și monitorizarea unitară a implementării planurilor de acordare a sprijinului națiunii gazdă de către structurile din compunerea și din subordinea Statului Major al Apărării este

¹² *Concepția și procedurile specifice privind acordarea de către România a sprijinului națiunii gazdă (HNS) pentru acțiunile militare ale statelor membre NATO și parteneri pe teritoriul național*, ediție revizuită, aprobată prin Hotărârea Consiliului Suprem de Apărare a Țării nr. 102/2010, art. 62, p. 23.

¹³ *Legea nr. 291 din 2 noiembrie 2007 privind intrarea, staționarea, desfășurarea de operațiuni sau tranzitul forțelor armate străine pe teritoriul României*, republicată, Monitorul Oficial al României, nr. 758, București, 2007/ Monitorul Oficial al României, nr. 321, București, 2014, art. 9-11, p. 3.

asigurată de Comitetul de Coordonare HNS al Statului Major al Apărării (CC-SMAp-HNS). Acesta este format din reprezentanți din toate structurile din componerea și subordinea Statului Major al Apărării cu competențe în procesele de planificare și de acordare a acestui tip de sprijin logistic¹⁴, prezidat de șeful Direcției logistice din Statul Major al Apărării și având secretariatul asigurat de personal din cadrul Biroului Sprijin Națiune Gazdă și Acorduri din Direcția logistică.

CC-SMAp-HNS este responsabil de elaborarea de proiecte de legi și de alte acte normative specifice domeniului sprijinului națiunii gazdă, a proiectelor acordurilor, MOUs, TAs, Aranjamentelor de Implementare Întrunită (Joint Implementation Arrangements - JIAs) și a planurilor de acordare a sprijinului națiunii gazdă și de instruire a personalului militar și civil din cadrul structurilor din componerea și din subordinea Statului Major al Apărării în domeniul sprijinului națiunii gazdă.

În situații de criză și la război, în vederea planificării, organizării și coordonării activităților de primire, staționare temporară, continuare a deplasării și integrării (RSOI) forțelor armate străine pe teritoriul național, se constituie, în subordinea Centrului Național Militar de Comandă, Centrul de coordonare pentru asigurarea sprijinului națiunii-gazdă pe timpul intrării, staționării, desfășurării de operațiuni și tranzitării teritoriului României de către forțele armate străine și funcționarea acestuia la instituirea stării de urgență, de asediu, de mobilizare sau de război (ROU-HNS-CC), al cărui mod de organizare și de funcționare este stabilit prin hotărâre a Guvernului¹⁵.

¹⁴ *Concepția și procedurile specifice privind acordarea de către România a sprijinului națiunii gazdă (HNS) pentru acțiunile militare ale statelor membre NATO și parteneri pe teritoriul național*, ediție revizuită, aprobată prin Hotărârea Consiliului Suprem de Apărare a Țării nr. 102/2010, art. 66, p. 24.

¹⁵ Hotărârea Guvernului României nr. 1078 din 11 decembrie 2013 privind înființarea Centrului de coordonare pentru asigurarea sprijinului națiunii-gazdă pe timpul intrării, staționării, desfășurării de operațiuni și tranzitării teritoriului României de către forțele armate străine și funcționarea acestuia la instituirea stării de urgență, de asediu, de mobilizare sau de război, Monitorul Oficial al României, nr. 825, București, 2013, art. 1, p. 1.

La Summitul Alianței Nord-Atlantice din Țara Galilor din 4-5 septembrie 2014, odată cu aprobarea „Planului de acțiune pentru creșterea capacității operaționale a NATO” (Readiness Action Plan - RAP), șefii de state și de guverne ai țărilor membre NATO au decis înființarea a șase unități regionale de comandă, fiecare încadrată cu aproximativ 40 de specialiști aparținând statului națiune-gazdă și celorlalte state aliate, denumite Unități de Integrare a Forțelor NATO (NATO Integrated Force Unit - NFIU). NFIUs au rolul de a facilita desfășurarea forțelor aliate pe teritoriul națiunii gazdă și de a participa la procesul de planificare a apărării colective. Astfel, în țara noastră, în cooperare cu Națiunea Gazdă, Națiunea Cadru și Națiunile Contribuitoare cu trupe, NFIU ROU are sarcina să identifice cerințele de sprijin logistic pentru asigurarea unei dislocări rapide a forțelor NATO cu un nivel de răspuns foarte ridicat (Very High Readiness Joint Task Force - VJTF) și reprezintă un element important de sprijin pentru desfășurarea instrucției și a exercițiilor militare multinaționale întrunite și integrate pe teritoriul național al României sub conducerea NATO. Este evident că activitățile de planificare și acordare a sprijinului națiunii gazdă, desfășurate de structurile din Armata României cu atribuții și responsabilități în domeniu, au un rol determinant în îndeplinirea misiunii NFIU ROU.

Putem concluziona că acordarea sprijinului națiunii gazdă de către România implică atât Ministerul Apărării Naționale, cât și alte ministere, în special Ministerul Finanțelor Publice, Ministerul Administrației și Internelor, Ministerul Economiei, Ministerul Transporturilor, Ministerul Afacerilor Externe, precum și alte instituții publice, în funcție de tipul, dimensiunea și complexitatea activității desfășurate.

Pe plan internațional, Comitetul Național al Comandanților Teritoriali (National Territorial Commanders Committee – NTCC) este o organizație cu caracter informal, constituită pentru schimbul de informații și pentru consultarea pe teme multinaționale de interes reciproc, având ca atribuții principale

coordonarea procesului de acordare a sprijinului națiunii gazdă și asistarea țărilor partenere în planificarea, gestionarea și executarea acestui tip de sprijin logistic, elaborarea de instrucțiuni pentru a facilita primirea, staționarea temporară, continuarea deplasării și integrarea (RSOI) forțelor națiunilor aliate și a celor partenere care tranzitează sau operează pe teritoriul unei țări membre a Alianței Nord-Atlantice, coordonarea accesului operațional la liniile naționale de comunicare ale națiunii gazdă și coordonarea livrării resurselor de apărare și interguvernamentale pentru operații, exerciții și contingente ale națiunilor trimițătoare de trupe (Sending Nations – SNs).

NTCC a fost înființată în 1986 de șase națiuni, iar astăzi este compusă din comandanți militari de rang înalt și reprezentanți din 24 de țări aliate și partenere, printre care și țara noastră. Organizația urmărește îmbunătățirea cooperării cu națiunile gazdă și creșterea capacităților țărilor membre NTCC necesare pentru a răspunde în mod satisfăcător cerințelor de asistență pentru exerciții, situații neprevăzute sau alte operații militare.

Misiunea NTCC este de a raționaliza coordonarea acordării sprijinului națiunii gazdă (HNS) între națiunile membre, iar obiectivul organizației este să devină o rețea multinațională de conducere pentru planificarea și acordarea sprijinului națiunii gazdă. Prin schimbul de informații și prin colectarea lecțiilor identificate și apoi validarea acestora ca lecții învățate, membrii NTCC încearcă să transforme procesele operaționale pentru a crea un sistem de cele mai bune practici care să guverneze procedurile și să gestioneze capacitățile destinate acordării sprijinului națiunii gazdă.

Participarea organizației NTCC la conferințe multinaționale de planificare a logisticii, la școli NATO și la exerciții aliate și comune ajută la consolidarea încrederii regionale și a partenerilor în planificarea, gestionarea și implementarea sprijinului logistic al națiunii gazdă.

Comandanții NTCC se întâlnesc anual pentru reuniunea Comitetului Național al Comandanților Teritoriali. În timpul acestei întâlniri, comandanții

votează asupra unor aspecte importante pentru organizație și execută sarcinile trasate de Comitetul director al NTCC. Comitetul director al NTCC se reunește de două ori pe an și este prezidat de un secretar permanent (Permanent Secretary - PERMSEC). Secretariatul permanent al NTCC a fost asigurat de România în perioada mai 2013 - mai 2014.

Un caz particular în procesul de acordare a sprijinului națiunii gazdă este cel al rambursării sprijinului logistic oferit forțelor armate aparținând Statelor Unite ale Americii participante la activități militare pe teritoriul țării noastre, proces care se face în conformitate cu Acordul dintre Ministerul Apărării Naționale din România și Departamentul Apărării al Statelor Unite ale Americii privind achizițiile și serviciile reciproce (US-ROU-02), semnat la București la 28 noiembrie 2012 și la Stuttgart la 5 decembrie 2012, și publicat în Monitorul Oficial al României, nr. 161, București, 2013.

Acordul privind achizițiile și serviciile reciproce (Acquisition and Cross-Servicing Agreement - ACSA) este negociat pe baze bilaterale de către SUA cu aliații sau cu partenerii de coaliție, iar acesta permite forțelor americane să obțină mai ușor cele mai utilizate tipuri de sprijin logistic, inclusiv alimente, combustibil, transport, muniții și echipamente. În acest Acord, este stipulat faptul că, pentru transferurile de sprijin logistic, părțile vor conveni cu privire la plată, care se va face fie în numerar, fie prin înlocuire la schimb, fie prin schimb de valoare egală (Equal-Value Exchanges - EVE) și sunt prevăzute mecanismele de stabilire a prețului.

Când nu este stabilit în avans un preț final pentru comandă, până la convenirea acestuia, se va stabili un nivel maxim al responsabilității părții care solicită sprijin logistic, bunuri și servicii. Apoi, părțile implicate vor trece la negocierea prețului final. Prețul pentru sprijin logistic, bunuri și servicii în baza acestui Acord nu va fi mai mare decât prețul pentru același sprijin logistic, aceleași bunuri și servicii disponibile în baza oricărui altui acord încheiat între părți sau guvernele lor¹⁶.

¹⁶ Hotărârea Guvernului României nr. 93 din 13 martie 2013 pentru aprobarea Acordului dintre Ministerul

Comanda de sprijin logistic, bunuri și servicii care va fi făcută fie de reprezentantul forțelor armate ale SUA, fie de reprezentantul Armatei României, trebuie să cuprindă anumite informații minime esențiale. Aceste informații și formularul standard de comandă (cunoscut și utilizat sub denumirea de formular ACSA) care trebuie utilizat în cazul tranzacțiilor făcute în baza Acordului privind achizițiile și serviciile reciproce pentru acordarea de sprijin logistic mutual le găsim detaliate în Acordul dintre Ministerul Apărării Naționale din România și Departamentul Apărării din Statele Unite ale Americii privind achizițiile și serviciile reciproce (US-ROU-02).

Acordurile privind achizițiile și serviciile reciproce diminuează sarcinile logistice și sunt considerate a fi elemente esențiale ale logisticii, oferind comandanților NATO locali o interoperabilitate sporită, o disponibilitate operațională crescută și un sprijin întrunit eficient. Partenerul american întocmește rapoarte anuale care cuprind toate tranzacțiile făcute pe baza ACSA în anul fiscal precedent și proiectează cerințele pentru anul fiscal următor.

Autoritatea acordurilor privind achizițiile și serviciile reciproce permite comandanților forțelor expediționare americane accesul rapid la sprijinul logistic, bunuri și servicii, al forțelor armate ale altor țări pentru satisfacerea cerințelor forțelor armate ale SUA detașate pe teritoriile acestor țări.

Planificarea efectivă a sprijinului națiunii gazdă începe în momentul primirii de la structura autorizată a forțelor armate străine a *Cererii de sprijin al națiunii gazdă (HNS)* pentru o operație militară sau pentru un exercițiu. În concepția NATO, etapele obligatorii care trebuie parcurse în procesul de planificare a sprijinului națiunii gazdă sunt următoarele:

- etapa 1: transmiterea Cererii de sprijin al națiunii gazdă (HNS Request - HNSREQ) și elaborarea Memorandumului de Înțelegere HNS (MOU HNS);

Apărării Naționale din România și Departamentul Apărării din Statele Unite ale Americii privind achizițiile și serviciile reciproce (US-ROU-02), semnat la București la 28 noiembrie 2012 și la Stuttgart la 5 decembrie 2012, Monitorul Oficial al României, nr. 161, București, 2013, art. 5, pp. 6-7.

- etapa a 2-a: elaborarea Concepției Cerințelor (Concept of Requirements - COR);
- etapa a 3-a: elaborarea Declarațiilor de Cerințe (Statement of Requirements - SOR) inițiale;
- etapa a 4-a: elaborarea Acordului Tehnic (TA) pentru acordarea sprijinului națiunii gazdă;
- etapa a 5-a: elaborarea Aranjamentelor de Implementare (JIA) pentru acordarea sprijinului națiunii gazdă¹⁷.

La nivelul Statului Major al Apărării, Statelor Majore ale Categoriilor de Forțe, Comandamentului Logistic Întrunit, Comandamentului Comunicațiilor și Informaticii și al altor structuri centrale funcționează structuri de nivel compartiment/birou în scopul gestionării activităților de planificare, organizare și execuție și pentru susținerea fluxurilor informaționale specifice procesului de acordare a sprijinului națiunii gazdă.

Toate documentele care vor fi elaborate pe parcursul procesului de planificare a sprijinului națiunii gazdă vor fi elaborate și vor circula prin intermediul punctului unic național de contact HNS.

Concluzii și propuneri

Considerăm că sistemul de management al sprijinului națiunii gazdă în Armata României este un sistem funcțional, bine reprezentat și susținut de fluxuri informaționale specifice care circulă, în mod normal, fără sincope între ministere, agenții, structuri guvernamentale și neguvernamentale și structurile logistice militare naționale și străine implicate în procesul de planificare și execuție a sprijinului națiunii gazdă.

În vederea îmbunătățirii acestui proces de management al sprijinului națiunii gazdă de către structurile logistice din Armata României, propunem înființarea la toate nivelurile, până la cel tactic, a unor structuri dedicate acordării sprijinului națiunii gazdă, având în organigramă posturi care acoperă toate domeniile specifice HNS. Personalul care încadrează aceste structuri ar trebui să fie pregătit pe linie de specialitate

¹⁷ Traducere și prelucrare de către autor din AJP-4.5 *Allied Joint Doctrine for Host Nation Support*, Edition B, Version 1, May 2013, Brussels, NATO, pp. 31-38.

prin intermediul unor cursuri specifice organizate în cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, a Școlii de Aplicație pentru Logistică sau a organismelor NATO de specialitate (NATO Support and Procurement Agency - NSPA). De asemenea, este necesară intensificarea procesului de standardizare NATO în domeniul logistic, în special prin continuarea acceptării și implementării standardelor NATO în domeniul sprijinului națiunii gazdă.

BIBLIOGRAFIE:

1. AJP-4.5 Allied Joint Doctrine for Host Nation Support, Edition B, Version 1, May 2013, Brussels, NATO.

2. Doctrina Armatei României, București, 2012.

3. L-2, Manualul conducerii sprijinului logistic în operații întrunite, București, 2007.

4. Concepția și procedurile generale privind acordarea de către România a sprijinului națiunii gazdă pentru recepția, staționarea și continuarea deplasării forțelor armate străine participante la operațiuni pe teritoriul național, București, 2015.

5. Concepția și procedurile specifice privind acordarea de către România a sprijinului națiunii gazdă (HNS) pentru acțiunile militare ale statelor membre NATO și parteneri pe teritoriul național, ediție revizuită, aprobată prin Hotărârea Consiliului Suprem de Apărare a Țării nr. 102/2010.

6. *NATO Logistics Handbook*, 2012, Brussels, NATO, https://www.nato.int/docu/logi-en/logistics_hndbk_2012-en.pdf.

7. MINCULETE, Gheorghe, *Sprijinul Națiunii Gazdă - obiectiv prioritar al logisticii armatei. Capabilități și facilități logistice ce pot fi puse la dispoziția forțelor NATO, Logistica militară. Transformare și remodelare*, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2006.

8. POPA, Vasile, *Sprijinul națiunii-gazdă*, București, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2006.

9. PÎNZARIU, Sorin; ILIUȚĂ, Aurel, „Nivelurile sprijinului logistic în operațiile multinaționale conduse de ONU”, *Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”*, martie, 2015, <https://spodas.unap.ro/revista/index.php/revista/article/viewFile/101/80>.

10. MINCULETE, Gheorghe; RĂPAN Daniela, „Unele abordări ale corelației spațiu-timp-tehnologie specifice războiului viitorului” în: *Impact Strategic*, nr. 1 (42)/2012.

11. MINCULETE, Gheorghe; RĂPAN, Daniela, “Approaches on Current Risks and Threats to the International Security Environment”, in *Science and Military*, no. 2 (Volume 7)/2012, Armed Forces Academy of General Milan Rastislav Štefánik, Slovak Republic, http://sm.aos.sk/images/dokumenty/archiv_cisel/2_2012/2.pdf.

12. MC 334/2 - NATO Principles and Policies for Host Nation Support (HNS), 2004, Brussels, NATO.

13. Legea nr. 291 din 2 noiembrie 2007 privind intrarea, staționarea, desfășurarea de operațiuni sau tranzitul forțelor armate străine pe teritoriul României, republicată, Monitorul Oficial al României, nr. 758, București, 2007/ Monitorul Oficial al României, nr. 321, București, 2014.

14. Hotărârea Guvernului României nr. 1078 din 11 decembrie 2013 privind înființarea Centrului de coordonare pentru asigurarea sprijinului națiunii-gazdă pe timpul intrării, staționării, desfășurării de operațiuni și tranzitării teritoriului României de către forțele armate străine și funcționarea acestuia la instituirea stării de urgență, de asediu, de mobilizare sau de război, Monitorul Oficial al României, nr. 825, București, 2013.

15. Hotărârea Guvernului României nr. 93 din 13 martie 2013 pentru aprobarea Acordului dintre Ministerul Apărării Naționale din România și Departamentul Apărării din SUA privind achizițiile și serviciile reciproce (US-ROU-02), semnat la București la 28 noiembrie 2012 și la Stuttgart la 5 decembrie 2012, Monitorul Oficial al României, nr. 161, București, 2013.

EVOLUȚII RECENTE ÎN MEDIUL DE SECURITATE DIN ZONA EXTINSĂ A MĂRII NEGRE

*Cătălin-Mihai GHERMAN**

Anexarea Crimeii de către Rusia reprezintă un eveniment istoric care marchează tranziția de la perioada post-Război Rece la una multipolară, în care puterile emergente din ultimele două decenii, în special Rusia, exercită o influență din ce în ce mai mare în plan geopolitic. Rusia justifică alipirea Crimeii în baza principiului democratic fundamental – dreptul popoarelor la autodeterminare –, dar și din considerente de ordin istoric, inclusiv precedentul Kosovo.

Mediul de securitate din Zona Extinsă a Mării Negre (ZEMN) s-a deteriorat semnificativ, anul 2014 reprezentând un moment de cotitură al istoriei recente postsovietice – o reafirmare a pretențiilor Rusiei asupra fostelor sale zone de influență, susținută de un proces de înarmare accelerat.

Anexarea Crimeii de către Rusia și militarizarea accelerată a acesteia constituie o amenințare majoră la adresa securității din ZEMN, prin extensie, forțând remodelarea strategiilor de securitate pe continentul european.

Rusia nu este dispusă să piardă controlul asupra Ucrainei, ceea ce face ca, pe termen mediu și lung, în ZEMN să se prefigureze constituirea unui „front rece”, cu România aflată pe linia de demarcație.

Cuvinte-cheie: *Zona Extinsă a Mării Negre, Crimeea, Rusia, riscuri de securitate, interese, tendințe.*

Introducere

Zona Extinsă a Mării Negre continuă să fie un areal caracterizat de incertitudinea evoluțiilor politico-militare și de confluența intereselor diferiților actori, riverani și externi. Această incertitudine este determinată și menținută de o serie de cauze, între care: încălcarea integrității teritoriale a altui stat (Ucraina), prin invadarea și anexarea Crimeii de către Rusia, acțiune fără precedent în perioada post-Război Rece, și, ulterior, alimentarea conflictului în regiunile ucrainene Donețk și Lugansk; construirea accelerată a unor capacități militare semnificative în regiune, atât de către Rusia (în Crimeea), cât și de către NATO (consolidarea flancului estic, dislocarea unor elemente ale scutului antirachetă pe teritoriul României); problemele de natură economică și socială cu care se confruntă fostele state sovietice riverane Mării Negre, întreținute artificial sau provocate de către Rusia în scopul menținerii influenței sale în aceste țări prin diferite metode (perpetuarea conflictelor înghețate din Transnistria, Abhazia, Osetia de Sud, Nagorno-Karabakh cu posibilitatea reactivării acestora, șantaj economic, folosirea corupției pentru influențarea decidenților politici etc.); menținerea sau întreținerea vulnerabilităților și riscurilor determinate de mișcările separatiste, disputele teritoriale, criminalitatea organizată, migrația ilegală.

**Căpitan comandor Cătălin-Mihai GHERMAN își desfășoară activitatea la Brigada 243 Radioelectronică și Observare „Callatis”, Statul Major al Forțelor Navale Constanța. E-mail: ghermancm@yahoo.com*

1. Tendințe ale evoluției mediului de securitate în Zona Extinsă a Mării Negre

Pe termen scurt și mediu, în ZEMN se prefigurează o accentuare a tensiunilor generate de invadarea și anexarea Crimeii de către Rusia. De asemenea, ZEMN va continua să fie scena unor confruntări politice și economice a principalilor actori interni și externi, între care un rol esențial îl va avea confruntarea hegemonică între Rusia și SUA și confruntarea energetică Rusia-UE. Aceste confruntări sunt determinate de interesele divergente ale actorilor din regiune.

1.1. Interese ale SUA, UE și NATO în ZEMN

Interesele politice, economice, energetice, militare, de securitate etc. ale țărilor și organizațiilor occidentale, precum SUA, UE, NATO, în ZEMN intră, de cele mai multe ori, în competiție sau chiar în coliziune cu cele ale Rusiei. Între cele mai importante pot fi enumerate:

- consolidarea securității și stabilității de-a lungul granițelor de sud-est (UE și NATO);
- consolidarea controlului asupra coridorului de transport energetic din zona Mării Negre în scopul diversificării surselor de furnizare a energiei din regiunea Caspică și a Asiei Centrale către piețele europene și mondiale (SUA, UE, NATO);
- protejarea și promovarea intereselor companiilor naționale și transnaționale pe piața din regiune (SUA, UE);
- crearea unui coridor sigur pentru transportarea trupelor și materialelor prin regiune pentru a oferi sprijin politic și militar operațiilor din Asia și din Orientul Mijlociu (SUA, NATO);
- utilizarea regiunii ca platformă sau vector de extindere a influenței către regiunile învecinate din Orientul Mijlociu și Asia Centrală, precum și pentru consolidarea capacității de putere mondială în general (SUA, NATO).

1.2 Interese ale Rusiei în ZEMN

Acțiunile politice, economice, militare desfășurate de Rusia în zona Mării Negre după anexarea Crimeii denotă interesele pe termen

lung ale sale în regiune, între care evidențiem:

- reafirmarea Rusiei ca mare putere pe arena internațională și recâștigarea zonelor de influență în vecinătatea sa vestică, inclusiv prin recurgerea la forță armată (Georgia, 2008; Crimeea, 2014) sau sub forma războiului hibrid (Crimeea, Donbass);
- integrarea Crimeii în cadrul structurilor Federației Ruse, retrasarea frontierei maritime și exploatarea resurselor din Marea Neagră în contextul unei noi configurații a apelor teritoriale și a zonei economice exclusive^{1, 2};
- înființarea unei zone de securitate-tampon de-a lungul frontierei de sud care să limiteze influența occidentală (UE, SUA, NATO) în regiune și să oprească procesul de extindere a UE și NATO spre est, inclusiv prin crearea unui conflict înghețat în estul Ucrainei, ca element de presiune asupra factorilor de decizie de la Kiev;
- menținerea influenței asupra fostelor state sovietice (Republica Moldova, Ucraina, Georgia) și prevenirea integrării acestor state în NATO și UE, inclusiv prin perpetuarea conflictelor înghețate (Transnistria, Abhazia, Osetia de Sud și Nagorno-Karabakh), întreținând astfel o stare

¹ După anexarea Crimeii, concernul Gazprom a primit dreptul de a gestiona resursele energetice ale peninsulei și a preluat activele firmei Chornomor Naftogaz (inclusiv platformele de foraj marin ale acesteia), filiala din Crimeea a companiei ucrainene de gaze naturale Naftogaz Ukrainy. Cf. *** “The energy dimensions of Russia’s annexation of Crimea”, disponibil la: <https://www.nato.int/docu/review/2014/NATO-Energy-security-running-on-empty/Ukraine-energy-independence-gas-dependence-on-Russia/EN/index.htm>, accesat la data de 15 noiembrie 2017. Ulterior, Rusia a trecut la explorarea și exploatarea resurselor energetice din Zona Economică Exclusivă (ZEE), pe care o consideră ca fiind a Crimeii, dar care se suprapune (în partea de vest) cu ZEE a Ucrainei. Cf. *** “Russia continues illegal exploration in Ukraine’s marine economic zone”, 17 iulie 2016, disponibil la: <https://economics.unian.info/1422168-russia-illegally-exploration-in-ukraines-marine-economic-zone.html>, accesat la data de 10 noiembrie 2017.

² Din punct de vedere juridic, Parlamentul ucrainean a adoptat, pe 6 mai 2014, o lege prin care declară Crimeea, inclusiv apele teritoriale, zona economică exclusivă și platoul continental adiacent peninsulei „teritoriu ocupat temporar”. Pentru detalii, a se vedea: “Law of Ukraine On Securing the Rights and Freedoms of Citizens and the Legal Regime on the Temporarily Occupied Territory of Ukraine”, 26 mai 2014, disponibil la: http://usa.mfa.gov.ua/mediafiles/sites/usa/files/2014.05.26_Law_on_occupied_Crimea.pdf, accesat la data de 10 noiembrie 2017.

de insecuritate în regiune;

- conservarea monopolului asupra furnizării resurselor energetice către piețele europene și utilizarea acestui monopol ca instrument de politică externă.

1.3 Interese ale Turciei în ZEMN

Având în vedere poziția geostrategică și puterea economică și militară de care dispune, Turcia are propriile interese în zona Mării Negre, care pot veni în contradicție cu cele ale celorlalți actori. Printre cele mai importante interese ale Turciei se numără:

- crearea și consolidarea unui mediu stabil de securitate;
- consolidarea poziției sale în regiune ca factor de menținere a balanței de forțe, precum și extinderea influenței în lumea musulmană (incluzând state care au făcut parte din Imperiul Otoman);
- deținerea rolului conducător în formularea dezvoltării regionale și a strategiei de securitate, promovarea cooperării și bunelor relații cu alte state.

Relațiile Turciei cu SUA manifestă o tendință constantă de deteriorare, în timp ce inițiativele politice din regiune au o tendință de creștere. Un exemplu elocvent în acest sens îl constituie disensiunile dintre autoritățile de la Ankara și cele de la Washington determinate de refuzul SUA de a-l extrăda pe clericul Fethullah Gullen – considerat de către președintele turc Recep Tayyip Erdogan organizatorul loviturii de stat eșuate din iulie 2016. Totodată, autoritățile turce sunt nemulțumite de sprijinul acordat de SUA luptătorilor kurzi din Siria, care se opun organizației teroriste Stat Islamic, în contextul în care Turcia acuză faptul că obiectivul primordial al kurzilor este acela de a declara un stat kurd, care să cuprindă și teritorii din sud-estul Turciei. De altfel, temerea privind crearea unui stat kurd a fost și unul din motivele pentru care, în anul 2003, Turcia a refuzat să permită SUA lansarea unei ofensive terestre în nordul Irakului de pe teritoriul său.

Pe de altă parte, recent, se constată o (re)încălzire accelerată a relațiilor Turciei cu

Rusia, după o perioadă de tensiuni provocate de incidentul aerian din noiembrie 2015 (doborârea de către Forțele Aeriene ale Turciei a unui avion de luptă rusesc care violase spațiul aerian al Turciei la granița cu Siria).

Pentru a-și asigura interesele, Turcia face uz de mecanisme politice, economice și de securitate: stabilește relații constructive cu statele din regiune, menține controlul asupra strâmtorilor Bosfor și Dardanele; promovează în mod activ inițiative privind securitatea; adoptă inițiative în domeniul rutelor de tranzit destinate furnizării energiei pentru a-și transforma teritoriul într-o platformă strategică de tranzit.

1.4 Interese ale Ucrainei în ZEMN

În anul 2014, relațiile Ucrainei cu Rusia s-au deteriorat semnificativ prin actul de agresiune armată lansat de autoritățile de la Moscova în Peninsula Crimeea și zona de est (regiunile Donețk și Lugansk) a Ucrainei. În urma acestei crize, la Kiev au ajuns la putere forțe politice prooccidentale, care au schimbat vectorul de politică externă și au anunțat intenția țării de a adera la organizațiile europene și euroatlantice, orientare ce contravine semnificativ intereselor Rusiei.

Pe fondul crizei determinate de anexarea Crimeii și destabilizarea estului țării de către Rusia, Ucraina încearcă să obțină un sprijin cât mai consistent din partea UE (sub formă de sprijin financiar și economic) și NATO (sub formă de sprijin cu armament, echipamente și expertiză). Pentru obținerea acestui sprijin, autoritățile de la Kiev au lansat un amplu proces de reformă economică și militară, având ca scop asigurarea interoperabilității cu structurile NATO și, ulterior, integrarea în structurile euroatlantice.

Procesul de reformă militară se derulează în paralel cu elaborarea noilor documente de securitate (strategia de securitate, doctrina militară etc.), etapizat, pe mai mulți ani (dincolo de anul 2017, după cum a anunțat inițial președintele ucrainean). Ampla reformă a forțelor armate, anunțată de autoritățile ucrainene va fi, cel mai probabil, condiționată de alocarea resurselor necesare, inclusiv prin completarea cu

fonduri rambursabile/nerambursabile primite de la UE, NATO și alte state. Totuși, cheltuielile militare determinate de continuarea conflictului din estul țării vor duce, probabil, la amânări în aplicarea măsurilor de reformă și, mai ales, a celor de dotare a forțelor cu armament și tehnică militară modernă.

1.5 Interese ale Georgiei în ZEMN

Conflictul ruso-georgian din august 2008, urmat de autoproclamarea independenței celor două regiuni separatiste, Osetia de Sud și Abhazia, reflectă menținerea influenței ruse, care nu a putut fi acceptată la Tbilisi. Toate acestea au generat o orientare antirusă virulentă, inclusiv ruperea relațiilor diplomatice dintre cele două țări în august 2008. Sub conducerea fostului președinte Mihail Saakașvili, care urmărea integrarea Georgiei în structurile euroatlantice, țara era considerată un aliat de încredere al Occidentului.

În perioada 2013-2014, a fost semnalată o schimbare de politică externă a Georgiei, în sensul unei ameliorări a relațiilor cu Rusia, evoluție care a coincis cu ascensiunea omului de afaceri Bidzina Ivanișvili în funcția de prim-ministru și a continuat cu succesorul acestuia, Irakli Garibașvili. Aceste mutații politice interne au generat schimbări în politica externă a Georgiei, autoritățile acordând o importanță crescută normalizării relațiilor cu Rusia. Această tendință a continuat să se manifeste și după anul 2014, în pofida relațiilor tensionate dintre cele două țări^{3,4}.

Prioritatea principală pentru autoritățile georgiene o reprezintă recâștigarea controlului asupra provinciilor separatiste Abhazia și Osetia de Sud⁵, acest deziderat fiind, în același timp, și

³ Ana Dvali, Mariam Gachechiladze, "2016 In Georgian-Russian Relations and Future Prospects", 22 februarie 2017, disponibil la: <http://regional-dialogue.com/en/2016-in-georgian-russian-relations-and-future-prospects/>, accesat la data de 10 decembrie 2017.

⁴ Archil Sikharulidze, "Analysis |Russian-Georgian diplomatic relations - to be or not to be?", 10 martie 2017, disponibil la: <http://oc-media.org/russian-georgian-diplomatic-relations-to-be-or-not-to-be/>, accesat la data de 10 decembrie 2017.

⁵ Restaurarea integrității teritoriale a statului constituie un deziderat major, inclus în două documente de planificare strategică aprobate de guvernul georgian, respectiv

cel mai semnificativ obstacol în calea normalizării relațiilor Georgiei cu Rusia. Ca urmare, este de așteptat ca politica promovată de Georgia în relația cu NATO și UE, pe de o parte, și cu Rusia, de cealaltă, să aibă o tentă duplicitară. Actuala guvernare georgiană dorește, probabil, să promoveze un model de politică externă similar cu cel al Slovaciei, care este un membru devotat al NATO și al UE, dar are strânse relații comerciale și de prietenie cu Rusia.

1.6 Interese ale Republicii Moldova în ZEMN

Republica Moldova se află pe locul 98 (din totalul de 178 de state) în clasamentul celor mai instabile state din lume⁶, identificându-se o serie de riscuri la adresa securității naționale, printre care se numără și subdezvoltarea economică, dependența energetică, conflictul transnistrean, intervenția forțelor străine în politica internă, factorul criminogen și corupția⁷.

Semnarea Acordului de Asociere cu UE, în cadrul Summitului de la Bruxelles (27 iunie 2014) a reprezentat un moment de cotitură pentru evoluțiile viitoare ale Republicii Moldova. Deschiderea către Vest oferea oportunități de dezvoltare importante, însă și pretextul unor „represalii” din partea Rusiei care au dus, în final, la alegerea unui politician prorus în funcția de președinte al țării.

Alegerea lui Igor Dodon în funcția de președinte al Republicii Moldova a determinat noi tensiuni pe scena politică internă, din cauza orientărilor radical diferite în materie de politică externă între președinție (de orientare prorusă) și guvern (de orientare proeuropeană). Această situație constituie o provocare importantă pentru

Concepția Națională de Apărare a Țării (disponibil la: <http://www.mfa.gov.ge/MainNav/ForeignPolicy/NationalSecurityConcept.aspx?lang=en-US>, accesat la 10 decembrie 2017) și Strategic Defence Review 2017-2020 (disponibil la: <https://mod.gov.ge/assets/up-modul/uploads/pdf/SDR-ENG.pdf>, accesat la data de 10 decembrie 2017).

⁶ Potrivit "Fragile State Index" elaborat de Fondul pentru Pace în mai 2017, locul 1 reprezentând statul cu cea mai mare instabilitate, disponibil la: <http://fundforpeace.org/fsi/2017/05/14/fragile-states-index-2017-annual-report/>, accesat la data de 15 noiembrie 2017.

⁷ *** Proiectul Strategiei Securității Naționale a Republicii Moldova, p. 7.

parcursul proeuropean al țării⁸, dar și o reducere a semnificației Republicii Moldova pe arena regională și internațională.

În plan politic, cel puțin pe termen scurt, instabilitatea politică din Republica Moldova va continua să se manifeste, datorită democrației fragile din această țară, în care nu există o separație reală a puterii judecătorești de cea politică și în care, instituțiile statului de drept sunt victime ale intereselor politice.

Proiectul Strategiei Securității Naționale a Republicii Moldova din iunie 2016 statuează că „integrarea europeană rămâne obiectivul strategic ireversibil al agendei interne și externe a Republicii Moldova, având ca miză principală consolidarea securității și prosperității cetățenilor și apărarea integrității sale teritoriale”⁹. Însă alegerea lui Igor Dodon în funcția de președinte (noiembrie 2016) va face, probabil, ca Proiectul Strategiei Securității Naționale – document programatic de o importanță primordială, care promova o orientare politică prooccidentală – să sufere modificări majore pentru a evidenția noua orientare de la Chișinău.

Fragilitatea factorului politic din acest stat este, într-o măsură semnificativă, expresia neputinței politicienilor moldoveni proeuropeni de a-și asuma anumite exigențe ale democrației, precum transparența decizională, combaterea corupției, controlul parlamentar al serviciilor secrete, independența justiției etc.

În plan economic, Republica Moldova a beneficiat de investiții din partea Rusiei, SUA și a unor state din UE, printre care și România, însă acestea s-au dovedit a fi în mare măsură ineficiente, deoarece Chișinăul nu a reușit să promoveze o politică echilibrată între mării

⁸ Igor Dodon a susținut, în repetate rânduri, că Republica Moldova ar trebui să adere la Uniunea Vamală Rusia-Belarus-Kazahstan în detrimentul Uniunii Europene și pledează pentru denunțarea Acordului de Asociere Republica Moldova-Uniunea Europeană. O astfel de declarație poate fi găsită în articolul „Programul lui Dodon: denunțarea Acordului de Asociere cu UE”, 29 septembrie 2014, disponibil la: http://adevarul.ro/moldova/politica/programul-dodon-denuntarea-acordului-deasociere-ue-1_54290b810d133766a88382bc/index.html, accesat la data de 15 noiembrie 2017.

⁹ *** Proiectul Strategiei Securității Naționale a Republicii Moldova, p. 7, disponibil la <http://presedinte.md/app/webroot/proiecte/SSN16.pdf>, accesat la data de 15 noiembrie 2017.

investitori și nici să implementeze reformele structurale solicitate de UE și FMI.

2. Acțiuni/strategii ale principalilor actori pentru atingerea obiectivelor

2.1 Acțiuni ale SUA, UE, NATO în ZEMN

Criza provocată de anexarea Crimeii de către Rusia și acțiunile destabilizatoare ale Rusiei în regiunile Donețk și Lugansk au determinat o degradare accentuată a relațiilor dintre Occident și Moscova. Ca urmare, la Summitul NATO din Țara Galilor (4-5 septembrie 2014), deși membrii Alianței nu au revocat Actul Fondator privind relațiile dintre NATO și Rusia (27 mai 1997), s-a hotărât revizuirea planurilor de apărare, în sensul intensificării prezenței militare la granița de est a Alianței. În baza acestor planuri, NATO și-a intensificat prezența militară în țările central și est-europene prin suplimentarea forțelor dislocate în Țările Baltice, Polonia și România, creșterea numărului de nave militare aliate care desfășoară misiuni în Marea Neagră, dar și prin creșterea numărului, amplitudinii și complexității exercițiilor militare desfășurate în aceste țări¹⁰.

De asemenea, s-a decis grăbirea implementării Pachetului substanțial NATO-Georgia (“Substantial NATO-Georgia Package” – SNGP), program ce vizează întărirea capacităților de apărare ale Georgiei prin dezvoltarea cooperării și interoperabilității Forțelor Armate georgiene cu cele ale țărilor membre NATO¹¹. Mare parte a activităților ce vizează consolidarea cooperării militare se desfășoară sub conducerea noului Centru Întrunit pentru Antrenament și Evaluare (Joint Training and Evaluation Center – JTEC) de la Krtsanisi, înființat în 2015, ca element al SNGP. Alte două facilități destinate antrenamentului în comun cu forțele NATO sunt planificate a fi înființate în viitorul apropiat la Vaziani și Senaki¹².

¹⁰ *** NATO Assurance Measures, disponibil la <https://hqe.nato.int/nato-assurance-measures>, accesat la data de 15 noiembrie 2017.

¹¹ “Substantial NATO-Georgia Package (SNGP)”, disponibil la: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2015_12/20151209_151209-factsheet-nato-georgia-package.pdf, accesat la data de 10 decembrie 2017.

¹² Eduard Abrahamyan, „Georgia after Montenegro’s NATO Accession”, 11 iulie 2017, disponibil la: <https://>

Totodată, comunitatea internațională a adoptat o serie de sancțiuni economice împotriva Rusiei. Deși au avut efecte limitate asupra politicii promovate de Moscova în regiune, sancțiunile au avut repercursiuni importante asupra complexului militar industrial rus. Ca urmare, Rusia a fost nevoită să se reorienteze către piața asiatică pentru procurarea unor componente și echipamente cu destinație militară, în special cele din domeniul microelectronicii. De asemenea, Rusia a fost nevoită să utilizeze doar componente de fabricație autohtonă în construcția submarinelor ruse cu propulsie nucleară. Spre exemplu, pentru proiectul „Borei” nu se mai utilizează componente din import, iar pentru proiectul „Iasen” s-a renunțat la utilizarea unor componente produse de o fabrică din Ucraina și de una din Republica Moldova. De asemenea, Rusia a renunțat (cel puțin temporar^{13,14}) la construcția a trei din cele șase fregate din clasa Amiral Grigorovici destinate Flotei din Marea Neagră, după ce Ucraina a sistat livrarea turbinelor de propulsie.

2.2 Acțiuni ale Rusiei în ZEMN

Una dintre principalele strategii ale Rusiei în zona Mării Negre constă în menținerea influenței asupra fostelor state sovietice, Ucraina, Georgia și R. Moldova.

Agresiunea armată asupra Ucrainei complică foarte mult geometria de securitate din zonă, obligând la o redefinire a strategiilor și direcțiilor de acțiune ale principalilor actori: NATO/SUA, Rusia și UE. Prin anexarea Crimeii, Rusia a încălcat cel puțin două acorduri internaționale

www.fpri.org/article/2017/07/georgia-montenegros-nato-accession/, accesat la data de 10 decembrie 2017.

¹³ “Russia to resume the construction of the “last three” Project 11356 frigates in 2018”, 03 iunie 2017, disponibil la: <http://www.navyrecognition.com/index.php/news/defence-news/2017/june-2017-navy-naval-forces-defense-industry-technology-maritime-security-global-news/5253-russia-to-resume-the-construction-of-the-last-three-project-11356-frigates-in-2018.html>, accesat la data de 28 noiembrie 2017.

¹⁴ “Yantar Shipyard Launched Two Project 11356 Frigates in Kaliningrad”, 16 noiembrie 2017, disponibil la: <http://www.navyrecognition.com/index.php/news/defence-news/2017/november-2017-navy-naval-forces-defense-industry-technology-maritime-security-global-news/5729-yantar-shipyard-launched-two-project-11356-frigates-in-kaliningrad.html>, accesat la data de 28 noiembrie 2017.

majore: Memorandumul de la Budapesta privind denuclearizarea Ucrainei (decembrie 1994)¹⁵ și Tratatul de Prietenie, Cooperare și Parteneriat dintre Federația Rusă și Ucraina¹⁶ (semnat în 1997 și prelungit în 2010). Nerespectarea angajamentelor asumate în Memorandumul de la Budapesta de către Rusia reprezintă nu doar o încălcare gravă a principiilor fundamentale privind relațiile dintre state, ci și decredibilizează întregul sistem internațional de neproliferare a armelor nucleare. Astfel, pe fondul deteriorării relațiilor cu Occidentul, vicepremierul rus, Dmitri Rogozin a declarat că „în replică la strategia americană de atacuri globale rapide, am putea să ne modernizăm forțele și resursele nucleare strategice, forțele navale și aerospațiale”¹⁷. Astfel, planurile revizuite privind înzestrarea forțelor armate ale Rusiei vizează modernizarea întregului arsenal nuclear strategic (100%) până în anul 2020 (anterior crizei, procentul țintă de înnoire a componentei strategice era de doar 70%)¹⁸.

Programul de restructurare a Forțelor armate ruse, inițiat în anul 2008, a avut efecte semnificative asupra sistemului militar rusesc, în asamblu, și asupra structurilor dislocate în zona Mării Negre, în particular. Se remarcă resubordonarea operațională a categoriilor de forțe și genurilor de arme celor patru comandamente operațional-strategice întrunite, înființate la sfârșitul anului 2010: Vest (Sankt Petersburg), Sud (Rostov-pe-Don), Centru (Ekaterinburg) și

¹⁵ “Ukraine. Memorandum on Security Assurances”, Budapesta, 05 decembrie 1994, disponibil la: https://en.wikisource.org/wiki/Ukraine_Memorandum_on_Security_Assurances, accesat la data de 28 noiembrie 2017.

¹⁶ “Treaty on Friendship, Cooperation, and Partnership between Ukraine and the Russian Federation”, disponibil la: https://en.wikipedia.org/wiki/Russian%E2%80%93Ukrainian_Friendship_Treaty, accesat la data de 28 noiembrie 2017.

¹⁷ “Russia Announces Plans to Upgrade Nuclear, Air Defense Forces”, 10 septembrie 2014, disponibil la: <https://www.defensenews.com/article/20140910/DEFREG01/309100040/Russia-Announces-Plans-Upgrade-Nuclear-Air-Defense-Forces/?odyssey=nav%7chead>, accesat la data de 28 noiembrie 2017.

¹⁸ Hans M. Kristensen, “Russian Nuclear Weapons Modernization: Status, Trends, and Implications”, 29 septembrie 2014, disponibil la: <https://fas.org/wp-content/uploads/2014/05/Brief2014-Paris-RussiaNukes.pdf>, accesat la data de 29 noiembrie 2017.

Est (Habarovsk). În conformitate cu acest proces, Flota rusă din Marea Neagră (FRMN) a fost trecută din subordinea Statului Major al Forțelor Navale, în subordinea Comandamentului Operațional Strategic Întrunit Sud¹⁹.

Începând cu anul 2011, s-a înregistrat o intensificare progresivă a activităților navale în bazinul Marea Neagră, culminând cu anul 2013, când a fost înființată Gruparea Navală Operativă rusă din Marea Mediterană (GNORM) sub comanda FRMN²⁰. Odată cu implicarea militară a Rusiei în conflictul din Siria (septembrie 2015), activitățile navale ruse din Marea Mediterană au crescut semnificativ, în prezent Rusia menținând permanent în estul Mării Mediterane o grupare de cel puțin 4-5 nave de luptă și auxiliare, deși în unele perioade numărul acestora a fost mult mai mare²¹. De asemenea, s-au intensificat transporturile de sisteme și echipamente militare în Siria, pe ruta Novorossiisk – Tartus, atât cu ajutorul navelor de desant (inclusiv din cadrul flotelor din Marea Baltică și din Pacific), cât și cu ajutorul unor nave civile, în cadrul așa-numitei operații “Syrian Express”^{22,23}.

Totodată, programul de înzestrare al Armatei ruse până în anul 2020 prevede înzestrarea FRMN cu 21 de platforme navale dotate cu rachete de

croazieră și atac la sol KALIBR (cu raza de acțiune de 2.000 km), respectiv: șase submarine clasa KILO II, trei fregate clasa Amiral Grigorovich, 12 nave purtătoare de rachete (6 NPR clasa BUYAN-M și 6 NPR clasa BYKOV)²⁴. Intrarea în înzestrare a acestor platforme navale va crea o forță disproporționat de mare comparativ cu forțele navale ale celorlalte state riverane Mării Negre și, implicit, creșterea zonei de operații a FRMN.

Având în vedere raza de acțiune a rachetelor KALIBR, putem aprecia că acestea vor constitui o componentă esențială a conceptului A2/AD (antiacces/area denial), alături de celelalte componente (sisteme de rachete de coastă de croazieră de tip BASTION și BAL E, avioane multirol tip S-30 și bombardiere strategice Tu-22M3)^{25,26}, al cărui ritm de implementare de către Rusia s-a intensificat considerabil începând din 2014.

Procesul de militarizare a Crimeii se desfășoară într-un ritm accelerat, fiind vizate toate componentele: aeriană, terestră și navală. Acest proces are ca scop crearea unei „grupări de forțe complete și independente” în Crimeea. Această „grupare de forțe independentă” va fi, probabil, constituită din unități militare aparținând tuturor categoriilor de forțe, inclusiv unități de trupe aeropurtate și aerospațiale²⁷. „Independența” structurii va presupune, probabil, capacitatea de a duce operații întrunită în zona Mării Negre,

¹⁹ “Russia sets up four strategic commands”, 14 iulie 2010, disponibil la: <https://sputniknews.com/military/20100714159810197/>, accesat la data de 28 noiembrie 2017.

²⁰ “Russia Plans a Permanent Naval Task Force for the Mediterranean”, 4 martie 2013, disponibil la: http://defense-update.com/20130304_permanent_russian_naval_force_med.html, accesat la data de 28 noiembrie 2017.

²¹ Spre exemplu, în iunie 2017 autoritățile ruse anunțau că GNORM are în componere 15 nave (<https://www.rt.com/news/390482-russia-black-sea-fleet-figures/>, 1 iunie 2017, accesat la data de 28 noiembrie 2017), iar în perioada în care PAv. Amiral Kuznețov a fost dislocat în estul Mării Mediterane (noiembrie-decembrie 2016) numărul navelor din cadrul GNORM a crescut la aproximativ 25 (<http://nationalinterest.org/blog/the-buzz/moscows-show-force-russian-naval-aviation-goes-war-18134?page=1>, 21 octombrie 2016, accesat la data de 28 noiembrie 2017).

²² “Russia’s Syria Resupply Route Through the Turkish Straits: Vulnerable to Terrorist Attack?”, 5 iunie 2017, disponibil la: <https://jamestown.org/program/russias-syria-resupply-route-turkish-straits-vulnerable-terrorist-attack/>, accesat la data de 28 noiembrie 2017.

²³ “Russia builds up forces in Syria”, 7 octombrie 2016, disponibil la: <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-russia-exclusive/exclusive-russia-builds-up-forces-in-syria-reuters-data-analysis-shows-idUSKC-N1271YO>, accesat la data de 28 noiembrie 2017.

²⁴ Inițial, programul viza dotarea FRMN cu 15 nave și submarine noi până în 2020 (“Russian Black Sea Fleet to receive 15 new combat vessels by 2020”, 23 iunie 2010, disponibil la: <https://sputniknews.com/russia/20100623159538260/>, accesat la data de 29 noiembrie 2017), însă ulterior s-a decis dotarea FRMN cu un număr suplimentar de NPR dotate cu rachete KALIBR.

²⁵ Loic Burton, „Bubble Trouble: Russia’s A2/AD Capabilities”, 25 octombrie 2016, disponibil la: <https://foreign-policyblogs.com/2016/10/25/bubble-trouble-russia-a2-ad/>, accesat la data de 29 noiembrie 2017.

²⁶ Byron Chong, „The Role of the Black Sea in Russia’s Strategic Calculus”, 2 aprilie 2017, disponibil la: <http://cimsec.org/role-black-sea-russias-strategic-calculus/31805>, accesat la data de 29 noiembrie 2017.

²⁷ Un articol detaliat cu privire la militarizarea Crimeii (“Militarization of Occupied Crimea – A Threat to Global Security”, publicat la 26 aprilie 2016) poate fi consultat la adresa: <https://defence-ua.com/index.php/en/publications/defense-express-publications/914-militarization-of-occupied-crimea-a-threat-to-global-security>, accesat la data de 29 noiembrie 2017.

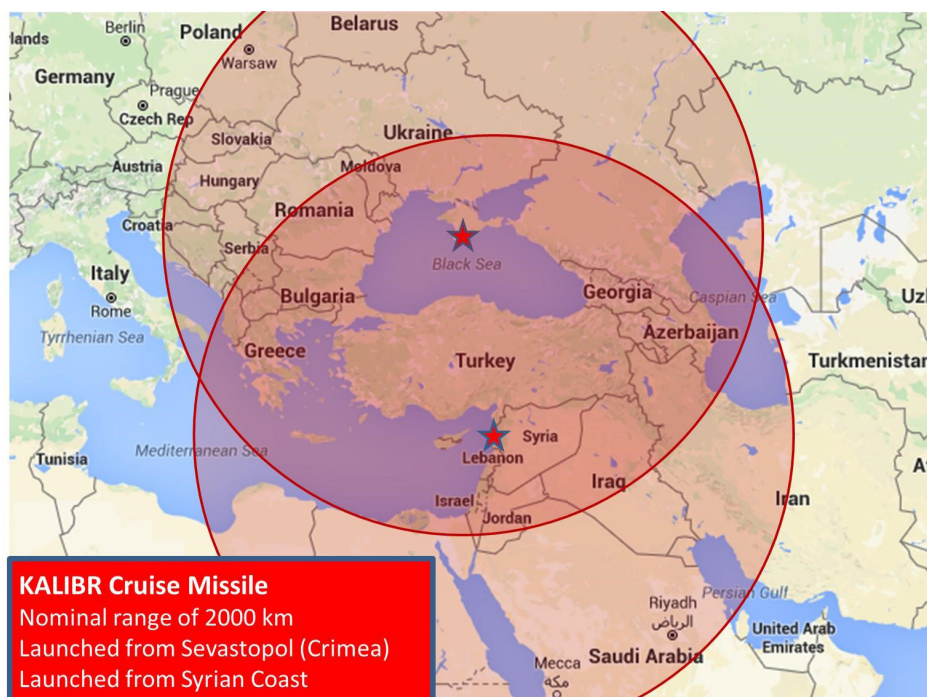

Figura nr. 1: Raza de acțiune a rachetelor lansate cu sistemul KALIBR

Sursa: <http://theriseofrussia.blogspot.ro>

în mod autonom, fără sprijin din partea unor structuri militare dislocate în zona continentală. Gruparea va fi, probabil, subordonată din punct de vedere operațional Regiunii Militare Sud, nu Statului Major General.

2.3 Acțiuni ale Turciei în ZEMN

După destrămarea Uniunii Sovietice, Turcia a devenit un actor major în regiunea Mării Negre. Legăturile culturale cu populațiile de religie musulmană au potențat această poziție și au stat la baza dezvoltării ulterioare a relațiilor economice cu țările pe teritoriul cărora locuiesc minorități musulmane. Totodată, Turcia a fost inițiatorul a diferite organizații regionale de cooperare la Marea Neagră, între care: Organizația de Cooperare Economică la Marea Neagră (BSEC), Forța Navală de la Marea Neagră (BLACKSEAFOR) și Operația Black Sea Harmony (OBSH).²⁸

Anexarea Crimeii de către Rusia nu a determinat o reacție fermă din partea Turciei, deși acest lucru a avut repercusiuni directe

²⁸ Selim Koru, "Turkey's Black Sea Policy: Navigating between Russia and the West", 18 iulie 2017, disponibil la: <https://www.fpri.org/article/2017/07/turkeys-black-sea-policy-navigating-russia-west/>, accesat la data de 11 decembrie 2017.

asupra comunității tătare din Crimeea, susținută de Turcia, în principal datorită intereselor în domeniul resurselor energetice²⁹.

Procesul de militarizare accelerată a Crimeii și de modernizare a FRMN afectează semnificativ balanța de forțe în Marea Neagră în favoarea Rusiei și în detrimentul Turciei. Accesul neîngrădit la porturile Sevastopol (Crimeea) și Tartus (Siria) oferă Rusiei posibilitatea de a-și disloca forțe atât la nord, cât și la sud de Turcia, fapt ce nemulțumește guvernul de la Ankara. Cu toate acestea, autoritățile turce nu și-au exprimat foarte vehement aceste îngrijorări până în noiembrie 2015, când incidentul aerian, ce a dus la doborârea unui avion de luptă rusesc care violase spațiul aerian al Turciei la granița cu Siria, a determinat tensionarea relațiilor dintre cele două țări.

La scurt timp după incident, președintele turc Recep Tayyip Erdogan a declarat (în cadrul unei conferințe de securitate în Balcani desfășurată la Istanbul) că Marea Neagră a devenit un „lac rusesc” și a cerut Alianței Nord-Atlantice să-și

²⁹ *Ibidem*. La acel moment, Turcia importa din Rusia aproximativ 50% din necesarul de gaze naturale și încerca să folosească poziția geografică pentru a obține avantaje substanțiale ca țară de tranzit pentru resursele energetice din Rusia și din Marea Caspică.

consolideze poziția în regiune³⁰.

Tensiunile dintre cele două țări au început să se diminueze la sfârșitul lunii iunie 2016, când Erdogan a transmis omologului său rus, Vladimir Putin, o scrisoare în care și-a exprimat oficial regretul pentru doborârea avionului și a exprimat disponibilitatea de a acționa pentru relansarea relațiilor bilaterale. La aceasta s-a adăugat susținerea pe care Putin a oferit-o președintelui turc după tentativa de lovitură stat din iulie 2016. Într-o convorbire telefonică cu Erdogan, la scurt timp după lovitură de stat eşuată, Putin a subliniat că „loviturile de stat sunt inacceptabile, fie ele în Turcia, în Ucraina, Yemen sau în altă țară”³¹.

În același timp, relansarea relațiilor Turciei cu Rusia a fost potențată de criticile occidentale față de derapajele antidemocratice ale președintelui Erdogan după tentativa de lovitură de stat, dezacordurile cu UE față de problema refugiaților din Siria și refuzul SUA de a-l extrăda pe clericul Fethullah Gullen³².

În plan militar, relansarea relațiilor dintre cele două țări au culminat cu semnarea unui acord pentru achiziția, de către Turcia, a unor sisteme de rachete antiaeriene de tip S-400 (septembrie 2017)³³. Tot ca un exemplu al apropierii dintre cele două țări în plan militar poate fi considerată și vizita efectuată în aprilie 2017 de două nave de luptă turcești (Frg. Barbaros și Cvt. Buyukada) în portul Novorossiisk³⁴. Cu același prilej, comandantul F.Nvl. turce, Am. Veysel Kösele a vizitat Frg. Amiral Grigorovich (FRMN), aflată în portul Novorossiisk.³⁵

³⁰ *Ibidem*.

³¹ Selim Koru, *Op. cit.*

³² *Ibidem*.

³³ Carlotta Gall, Andrew Higgins, “Turkey Signs Russian Missile Deal, Pivoting From NATO”, 12 septembrie 2017, disponibil la: <https://www.nytimes.com/2017/09/12/world/europe/turkey-russia-missile-deal.html>, accesat la data de 11 decembrie 2017.

³⁴ “Turkish Warships Make ‘Unofficial Port Call’ to Russia’s Novorossiysk”, 3 aprilie 2017, disponibil la: <https://sputniknews.com/world/201704031052230460-turkey-warships-novorossiysk/>, accesat la data de 11 decembrie 2017.

³⁵ *** “Commander of the Turkish Naval Forces visited the Admiral Grigorovich frigate”, 4 aprilie 2017, disponibil la: <http://eng.mil.ru/en/structure/forces/navy/news/more.htm?id=12117083@egNews>, accesat la data de 11 decembrie 2017.

Evoluțiile recente din relațiile Turciei cu Rusia sugerează că, în cazul perpetuării diferendelor dintre Turcia și Occident, autoritățile de la Ankara pot fi atrase mai ușor într-un parteneriat mai strâns cu Rusia, chiar dacă acest lucru va diminua influența Turciei în regiune.

2.4 Acțiuni ale Ucrainei, Georgiei și Moldovei în ZEMN

După criza din 2014, autoritățile de la Kiev și-au exprimat clar opțiunea de a se apropia de organizațiile europene și euroatlantice. Acest lucru implică realizarea unor ample reforme în domeniul economic și militar, ce presupun costuri financiare și sociale ridicate. Ucraina este dependentă de sprijinul financiar al organismelor internaționale (UE, FMI, Banca Mondială), sprijin condiționat de implementarea acestor reforme. Ca urmare, nu este exclus ca efectele sociale ale reformelor să determine o parte din populație să nu mai susțină orientarea prooccidentală a țării. În același timp, anexarea Crimeii și implicarea Rusiei în conflictul din estul țării sunt elemente care pot provoca un profund sentiment anti-rus în rândul populației.

Drept urmare, pentru menținerea unei opinii proeuropene în rândul populației ucrainene, este esențial ca autoritățile de la Kiev să reușească menținerea unui anumit nivel de trai, concomitent cu implementarea reformelor solicitate de organismele internaționale.

În ceea ce privește Georgia, este de așteptat ca această țară să încerce să-și maximizeze beneficiile determinate de importanța geostrategică pe care a căpătat-o pentru NATO după anul 2014. Probabil, autoritățile de la Tbilisi vor încerca să obțină un sprijin militar mai consistent din partea NATO. Totuși, având în vedere tensiunile actuale dintre Rusia și Occident, este de așteptat ca NATO/SUA să se abțină de la a furniza Georgiei un sprijin militar substanțial și de la a promova mai intens aderarea acestei țări la Alianță, pentru a nu provoca reacția Rusiei.

Scena politică de la Chișinău va continua să fie marcată de disensiunile majore dintre Președinție și Guvern cu privire la orientarea politicii externe a țării. Probabil, Rusia va încerca să exacerbeze aceste divergențe de la nivelul clasei politice

din R. Moldova, prin diferite metode (campanii informaționale în presă, șantaj economic, finanțarea forțelor politice proruse etc.) în scopul reducerii acestei țări în sfera sa de influență.

Concluzii

Evoluția mediului de securitate din ZEMN a fost și continuă să fie marcată de tendințele Rusiei de reafirmare ca mare putere pe arena internațională. Anexarea Peninsulei Crimeea a constituit un act de agresiune fără precedent în perioada post-Război Rece. Acest act a fost considerat o agresiune militară asupra unui stat suveran și independent în spațiul european și a determinat evoluții în planul strategiilor militare a tuturor actorilor cu interese în această regiune, contribuind și la accentuarea unui proces înarmare și re poziționare a forțelor.

Criza prelungită din Ucraina menține și accentuează instabilitatea din regiune. Politica internă a acestui stat va continua să fie măcinată de forțe antagonice pro-Vest și proruse, cu perspective reduse de ameliorare pe termen scurt și mediu.

Deteriorarea relațiilor NATO-Rusia are repercusiuni majore asupra configurației de securitate din zonă. Acțiunea Rusiei a determinat întreprinderea unor măsuri de descurajare din partea Alianței și, având în vedere dificultățile pe care cele două părți le întâmpină în resetarea relațiilor după criza ucraineană, este de așteptat ca acest tip de comportament al actorilor să continue cel puțin pe termen scurt.

Dezvoltarea rapidă și semnificativă a relațiilor Rusiei cu Turcia, inclusiv vânzarea de sisteme de rachete antiaeriene tip S-400, concomitent cu degradarea relațiilor Turciei cu SUA și UE și cu riscul unui nou val de refugiați dinspre Orientul Mijlociu spre Europa, constituie variabile care pot influența evoluțiile de securitate din regiune.

Toate aceste aspecte sugerează că, pe termen mediu și lung, ZEMN va rămâne un spațiu caracterizat de instabilitate, nefiind exclusă varianta constituirii unui „front rece”, cu România aflată pe linia de demarcație.

BIBLIOGRAFIE:

1. ABRAHAMYAN, Eduard, “Georgia after Montenegro’s NATO Accession”, 11 iulie 2017, disponibil la: <https://www.fpri.org/article/2017/07/georgia-montenegros-nato-accession/>.
2. BURTON, Loic, “Bubble Trouble: Russia’s A2/AD Capabilities”, 25 octombrie 2016, disponibil la: <https://foreignpolicyblogs.com/2016/10/25/bubble-trouble-russia-a2-ad/>.
3. CALOPĂREANU, Gheorghe, *Complexul de securitate „Zona Extinsă a Mării Negre”*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I” București, 2012.
4. CHONG, Byron, “The Role of the Black Sea in Russia’s Strategic Calculus”, 2 aprilie 2017, disponibil la: <http://cimsec.org/role-black-sea-russias-strategic-calculus/31805>.
5. DVALI, Ana; GACHECHILADZE, Mariam, “2016 in Georgian-Russian Relations and Future Prospects”, 22 februarie 2017, disponibil la: <http://regional-dialogue.com/en/2016-in-georgian-russian-relations-and-future-prospects/>.
6. GALL, Carlotta; HIGGINS, Andrew, “Turkey Signs Russian Missile Deal, Pivoting From NATO”, 12 septembrie 2017, disponibil la: <https://www.nytimes.com/2017/09/12/world/europe/turkey-russia-missile-deal.html>.
7. KORU, Selim, “Turkey’s Black Sea Policy: Navigating between Russia and the West”, 18 iulie 2017, disponibil la: <https://www.fpri.org/article/2017/07/turkeys-black-sea-policy-navigating-russia-west/>.
8. KRISTENSEN, Hans M., “Russian Nuclear Weapons Modernization: Status, Trends, and Implications”, 29 septembrie 2014, disponibil la: <https://fas.org/wp-content/uploads/2014/05/Brief2014-Paris-RussiaNukes.pdf>.
9. SIKHARULIDZE, Archil, “Analysis | Russian–Georgian diplomatic relations — to be or not to be?”, 6 martie 2017, disponibil la: <http://oc-media.org/russian-georgian-diplomatic-relations-to-be-or-not-to-be/>.

10. *** “Fragile State Index” elaborat de Fondul pentru Pace în mai 2017, disponibil la: <http://fundforpeace.org/fsi/2017/05/14/fragile-states-index-2017-annual-report/>.
11. *** “Militaryization of Occupied Crimea – A Threat to Global Security”, 26 aprilie 2016, disponibil la: <https://defence-ua.com/index.php/en/publications/defense-express-publications/914-militarization-of-occupied-crimea-a-threat-to-global-security>.
12. *** „Programul lui Dodon: denunțarea Acordului de Asociere cu UE”, 29 septembrie 2014, disponibil la: http://adevarul.ro/moldova/politica/programul-dodon-denuntarea-acordului-deasociere-ue-1_54290b810d133766a88382bc/index.html.
13. *** “Russia Announces Plans to Upgrade Nuclear, Air Defense Forces”, 10 septembrie 2014, disponibil la: <https://www.defensenews.com/article/20140910/DEFREG01/309100040/Russia-Announces-Plans-Upgrade-Nuclear-Air-Defense-Forces/?odyssey=nav%7thead>.
14. *** “Russia builds up forces in Syria”, 7 octombrie 2016, disponibil la: <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-russia-exclusive/exclusive-russia-builds-up-forces-in-syria-reuters-data-analysis-shows-idUSKCN1271YO>.
15. *** “Russia’s Syria Resupply Route Through the Turkish Straits: Vulnerable to Terrorist Attack?”, 5 iunie 2017, disponibil la: <https://jamestown.org/program/russias-syria-resupply-route-turkish-straits-vulnerable-terrorist-attack/>.
16. *** “Yatseniuk: Ukrainian army to switch to contract service, de-facto become part of NATO”, 11 februarie 2016, disponibil la: <http://en.interfax.com.ua/news/general/323978.html>.
17. Pagina web oficială a Comandamentului Suprem Aliat NATO din Europa, <http://shape.nato.int>.
18. Pagina web oficială a NATO, <http://nato.int>.
19. Pagina web oficială a Ministerului rus al Apărării, <http://eng.mil.ru/>
20. Pagina web oficială a Ministerului georgian al Apărării, <http://mod.gov.ge/>
21. Pagina web oficială a Ministerului georgian de Externe, <http://mfa.gov.ge/>
22. Pagina web oficială a Ministerului ucrainean de Externe, <http://mfa.gov.ua/>
23. Pagina web oficială a Președinției Republicii Moldova, <http://presedinte.md/>
24. Pagina web a publicației specializată pe domeniul naval Navy Recognition, <https://www.navyrecognition.com>.
25. Pagina web a canalului de televiziune rus Russia Today, <http://rt.com>.
26. Pagina web a agenției ruse de presă Sputnik, <https://sputniknews.com>.
27. Pagina web a enciclopediei Wikipedia, <https://en.wikipedia.org>.

REZILIENȚA: CONCEPT, ABORDĂRI ȘI IMPLICAȚII

*Dr. Cristina BOGZEANU**

Unul dintre termenii frecvent vehiculați în perioada recentă, în cadrul discursurilor despre securitate, este acela de „reziliență”. Prin demersul de față, ne propunem să studiem semnificațiile și implicațiile acestei noțiuni, ale cărei origini le regăsim în științele exacte și să analizăm modul în care este aplicată în studiile de securitate. Ipoteza cercetării este reprezentată de faptul că reziliența este unul dintre conceptele valorificate în scopul adaptării actorilor internaționali la dinamica mediului de securitate. Astfel, analiza este încadrată în actualul context internațional, caracterizat deopotrivă de interdependențe majore între actorii internaționali și de sporirea amplitudinii și formelor de manifestare ale conflictualității. Totodată, pentru a surprinde și reliefa implicațiile conceptului în discuție și modul în care este pus în aplicare, lucrarea include și o analiză a viziunii NATO și a UE, punând accent atât pe aspectele comune, cât și pe nuanțările pe care ideea de reziliență le are la nivelul fiecăreia dintre cele două organizații.

Cuvinte-cheie: *flexibilitate, rezistență, agresiune hibridă, cooperarea NATO-UE, cooperare interorganizațională.*

1. Context

Dacă am încerca să definim în câteva repere majore mediul internațional și regional de securitate, atunci ne-am îndrepta, cu siguranță,

atenția asupra creșterii nivelului conflictualității și a amplificării complexității pe care aceasta o cunoaște în prezent, precum și asupra eforturilor actorilor internaționali de a-și dezvolta mijloacele necesare pentru a face față acestei tendințe. Spre exemplu, un raport recent al Price Waterhouse Coopers (PWC) arată o tendință de creștere a cheltuielilor militare ale principalilor actori ai arenei internaționale, fenomen ce se va menține până în 2021. Tendința este justificată prin presiunea constantă asupra bugetelor de apărare, în contextul în care amenințările continuă să se intensifice, iar tensiunile geopolitice alimentează suplimentar comerțul mondial cu armament¹.

Mai mult, încă de la debutul crizei ucrainene (2013), nu mai putem vorbi despre un mediu sigur și stabil în Europa, unde posibilitatea apariției unui conflict militar era considerată aproape nulă. La granița de est a UE și a NATO sunt aplicate măsuri de descurajare, iar analizele de securitate sunt concentrate din ce în ce mai mult pe ideea de agresiune hibridă, prin care se înțelege „o acțiune posibilă a unui adversar de tip statal sau nonstatal care întrebunțează în mod adaptiv și concertat mijloace politice, militare, economice, sociale sau informaționale, în cadrul unor combinații de metode neconvenționale și convenționale, în

¹ Pentru detalii, a se vedea: *** Global Defence Perspectives 2017. Updating the Map of Defence Prioritization in a Challenging World, November 2017, <https://www.pwc.com/gx/en/government-public-sector-research/pdf/global-defence-perspectives-2017.pdf>, accesat la data de 10 octombrie 2017.

**Dr. Cristina BOGZEANU este cercetător științific gradul II în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate, din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București. E-mail: bogzeanu.cristina@unap.ro*

scopul realizării obiectivelor urmărite². În plus, unul dintre aspectele specifice acestui tip de agresiune constă în faptul că „intenția celor care conduc acțiuni specifice războiului hibrid nu este atât aceea de a ocupa și controla teritoriile, cât de a distruge și perturba capacitatea societăților de a funcționa³.

Astfel, dacă urmărim implicațiile unei politici conduse sub sloganul „America First!”, semnificațiile Brexit, dezvoltarea în cadrul statelor membre ale UE a unor viziuni politice profund antieuropene și departe de a putea fi considerate liberale, precum și ascensiunea unor partide de extremă stânga sau extremă dreapta (Germania, Franța, Austria, Ungaria, Polonia), atractivitatea din ce în ce mai mare a adoptării unei strategii de evoluție a Uniunii pe mai multe viteze sau turnura pe care Turcia a adoptat-o în materie de politică externă și relații cu ceilalți actori occidentali, vom constata că fundamentul organizațional și instituțional al propriei securități este unul din ce în ce mai fragil. Este o fragilitate a cărei sursă se regăsește în adâncirea lipsei de coeziune dintre actorii comunității euroatlantice și care poate fi accentuată și valorificată de către și în beneficiul unor actori terți, care se situează în opoziție față de valorile și interesele specifice acestei comunități.

La toate acestea se adaugă instabilitatea regiunilor învecinate, care influențează substanțial securitatea europeană și euroatlantică. Instabilitatea din est, puternic marcată de evoluția și, ulterior, stagnarea crizei ucrainene, este doar vârful de aisberg în acest sens. Republica Moldova rămâne în incapacitatea de a funcționa în condițiile unei scindări a vieții politice în două direcții aparent ireconciliabile: proeuropeană și

² Dan-Lucian Petrescu, „Model avansat de configurare a agresiunii de tip hibrid”, în: *Impact Strategic*, nr. 2 [63]/2017, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, p. 45, disponibil la https://cssas.unap.ro/ro/pdf_publicatii/is63.pdf, accesat la data de 12 octombrie 2017.

³ Franklin Kramer, Hans Binnendijk, Dan Hamilton, „Defend the Arteries of Society”, în: US News and World Report, 9 June 2015, apud Guillaume Lasconjarias, „Deterrence through Resilience: NATO, the Nations and the Challenges of Being Prepared”, ETH Zürich, <http://www.css.ethz.ch/en/services/digital-library/articles/article.html/ac42738e-f524-462a-bb16-18e5eba459ef/pdf>, accesat la data de 12 octombrie 2017.

prorusă. Obiectivul Georgiei de a deveni membră a NATO și UE și eforturile susținute în această direcție sunt împiedicate de aspirațiile separatiste ale Abhaziei și Osetiei de Sud, susținute și încurajate de Rusia. În Balcanii de Vest, aderarea Muntenegrului la NATO, precum și dorința Serbiei de a se alătura UE atrag declarații agresive din partea Rusiei. Spre exemplu, atunci când Muntenegru a devenit al 29-lea stat membru al NATO, presa internațională publică o declarație a ministerului de externe al Rusiei, conform căreia aderarea Muntenegrului la Alianță era descrisă drept un „curs ostil” adoptat de acest stat și că „partea rusă își rezervă dreptul la reacție pe baza reciprocității⁴. Dincolo de acestea, Orientul Mijlociu este scena unui război civil în plină desfășurare (Siria), în care puterile majore susțin părți opuse implicate direct în conflict, o zonă de război continuu și scenă a multiple tragedii umanitare.

Evoluțiile în plan internațional generează modificări ale modului în care ar trebui gestionate problemele de securitate și conduc la identificarea și dezvoltarea de soluții în consecință. „Atunci când războiul se schimbă, la fel trebuie să facă și apărarea⁵. Abordarea cuprinzătoare (NATO și UE) și chiar abordarea integrată (UE) a crizelor se numără printre soluțiile invocate adesea în acest context. Alături de acestea, conceptul „reziliență” capătă din ce în ce mai multă greutate în studiile și analizele de securitate, nu doar din perspectiva frecvenței ocurențelor, ci și din cea a dezvoltării conceptuale și a implicațiilor pe care le generează sau ar trebui să le genereze în plan operațional.

Similar altor concepte vehiculate frecvent, într-o anumită perioadă, în studiile de securitate, nici termenul de „reziliență” în sine și nici semnificația sa nu sunt recente sau fundamentale inovatoare. Cu toate acestea, semnificația pe care o

⁴ David Brunnstrom, „Russia threatens retaliation as Montenegro becomes 29th NATO member”, în: *Reuters*, 6 June 2017, <https://www.reuters.com/article/us-usa-nato-montenegro/russia-threatens-retaliation-as-montenegro-becomes-29th-nato-member-idUSKBN18W2WS>, accesat la data de 9 octombrie 2017.

⁵ Guillaume Lasconjarias, „Deterrence through Resilience: NATO, the Nations and the Challenges of Being Prepared”, ETH Zürich, <http://www.css.ethz.ch/en/services/digital-library/articles/article.html/ac42738e-f524-462a-bb16-18e5eba459ef/pdf>, accesat la data de 12 octombrie 2017.

comportă este strâns legată de evoluțiile specifice mediului internațional și regional de securitate din perioada recentă, iar operaționalizarea lui poate contribui la creșterea nivelului de securitate și stabilitate.

2. Repere conceptuale

„Reziliența” este un termen întâlnit în dezvoltările teoretice și preocupările practice din domeniul ingineriei, psihologiei, ecologiei, răspunsului de dezastre, managementul situațiilor de urgență etc., ceea ce face ca acest concept să cunoască o largă varietate de definiții, care se deosebesc nu doar în funcție de domeniul științific în care sunt dezvoltate, dar și în funcție de evoluția în timp a viziunii și cunoașterii acestui termen.

În științele exacte, reziliența se referă la calitatea unei substanțe sau a unui obiect de a-și reveni la forma inițială, după ce a fost supus unei presiuni, la capacitatea unui material de a absorbi energia, când este deformat și de a elibera energie atunci când presiunea este înlăturată⁶. În domeniul psihologiei, reziliența definește capacitatea indivizilor de a-și reveni, de a se recupera după o anumită experiență tulburătoare, de a-și menține funcționalitatea completă în fața factorilor de stres, de a se adapta și de a face față cu succes încercărilor în condiții sociale dezavantajoase sau în condiții puternic nefavorabile⁷; implică, de asemenea, și competențele, abilitățile, viziunea, cunoștințele acumulate și dezvoltate de-a lungul timpului, pe măsură ce indivizii depășesc adversități și se confruntă cu provocări⁸.

Reziliența este, totodată, un termen frecvent uzitat și în studiile asupra mediului înconjurător și a riscurilor caracteristice acestuia, în special în ceea ce privește capacitatea comunităților de a

rezista și de a se recupera în urma unor dezastre naturale, dar și a modului în care dezvoltarea societăților umane produce dezechilibre în natură, care duc, în cele din urmă, la producerea respectivelor dezastre⁹.

În domeniul studiilor de securitate, reziliența s-a dezvoltat în legătură cu statele fragile, fiind văzută ca starea opusă fragilității, ca stadiul spre care acestea ar trebui să evolueze. Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică definește reziliența ca „abilitatea familiilor, comunităților și națiunilor de a absorbi și de a se recupera după șocuri, în timp ce se adaptează în mod pozitiv și își transformă structurile și mijloacele de a face față tensiunilor pe termen lung, schimbării și incertitudinii. Reziliența presupune abordarea cauzelor crizelor concomitent cu întărirea capacităților și resurselor unui sistem de a face față riscurilor, tensiunilor și șocurilor”¹⁰. Este o definiție ce a fost preluată, cu mici variații, de către majoritatea actorilor internaționali.

Într-o altă definiție, reziliența se referă la „capacitatea unui sistem de a absorbi perturbarea și de a se reorganiza în timp ce traversează o perioadă de schimbare astfel încât să își rețină, în esență, aceeași funcție, structură, identitate și reacție”¹¹. Considerăm că este relevantă prin aceea că subliniază faptul că șocul este încasat, criza este resimțită cu toate consecințele ei, dar că, atunci când avem de-a face cu sisteme reziliente, acest set de circumstanțe funcționează totodată și ca stimul pentru schimbare, reformare, adaptare, în timp ce sistemul își menține funcționalitatea integrală.

Termenul a fost inclus și în viziunile strategice ale actorilor internaționali, fiind legat de securitatea propriului teritoriu. Spre exemplu, Strategia de Securitate Națională a SUA din 2010

⁶ *** Collins English Dictionary - Complete & Unabridged 10th Edition, <http://www.dictionary.com/browse/resilience>, accesat la data de 10 octombrie 2017.

⁷ M. Windle, “Critical conceptual and measurement issues in the study of resilience”, în: Glantz D. Meyer, Jeanette L. Johnson, (editors), *Resilience and development, positive life adaptations*, Springer Science & Business Media, New York, 1999, pp. 161–176.

⁸ D. Saleebey, “The strengths perspective in social work practice: extensions and cautions”, în: *Soc Work.*, 41(3)/1996, pp. 296–305.

⁹ Pentru detalii, a se vedea Stockholm Resilience Centre. Sustainability Science for Biosphere Stewardship, <http://www.stockholmresilience.org/research/our-research-focus.html>, accesat la data de 12 octombrie 2017.

¹⁰ *** Risk and resilience, OECD, <http://www.oecd.org/dac/conflict-fragility-resilience/risk-resilience/>, accesat la data de 12 octombrie 2017.

¹¹ B. Walker, C.S. Holling, S.R. Carpenter, A. Kinzig, “Resilience, adaptability and transformability in social-ecological systems”, în: *Ecology and Society*, No. 9(2)/2004, p. 5.

definește reziliența drept „capacitatea de a se adapta la schimbarea condițiilor și de a se pregăti, rezista și recupera rapid după perturbări”¹². În această viziune, reziliența este parte a unei strategii care face posibilă abordarea amenințărilor și pericolelor neprevăzute la adresa angajamentelor asumate, unde sunt incluse terorismul internațional, dezastrele naturale, atacurile cibernetice de mare amploare și pandemiile. Documentul citat enumeră și pașii operaționali către dezvoltarea rezilienței: a) consolidarea securității naționale; b) managementul eficient al situațiilor de urgență; c) responsabilizarea comunităților pentru a contracara radicalizarea; d) consolidarea și extinderea parteneriatelor public-privat; e) implicarea comunităților și a cetățenilor.

Strategia de Securitate Națională a SUA din 2017 menține aceeași înțelegere fundamentală a termenului, dar contextul este extins și adaptat deopotrivă schimbărilor din mediul internațional de securitate, dar și celor aduse de noua președinție. Astfel, dincolo de atacuri deliberate, accidente și dezastre naturale, sunt luate în calcul și tensiunile neconvenționale, șocurile și amenințările la adresa economiei și a sistemului democratic¹³. Mai mult, sunt aduse în discuție și aspecte precum utilizarea instrumentului informațional de către anumiți actori, precum Federația Rusă, pentru a submina legitimitatea democrațiilor, având drept țintă mass-media, procesele politice, rețelele financiare și datele personale. Acțiunile prioritare pentru consolidarea rezilienței constau, conform acestui document, în: a) îmbunătățirea managementului riscului; b) construirea unei culturi a stării de alertă, a pregătirii continue; c) îmbunătățirea planificării; d) motivarea împărtășirii de informații.

Per ansamblu, indiferent de domeniul în care se utilizează conceptul reziliență, sensul atribuit acestuia presupune o serie de aspecte ce

¹² *** National Security Strategy, May 2010, Washington D.C., p. 18, <http://nssarchive.us/NSSR/2010.pdf>, accesat la data de 12 octombrie 2017.

¹³ *** National Security Strategy of the United States of America, December 2017, p. 14, <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905>. accesat la data de 10 decembrie 2017.

se regăsesc constant:

- existența unei vulnerabilități a sistemului;
- existența unui factor extern (risc, amenințare), care poate afecta sensibil starea de normalitate a sistemului (de regulă, acționând asupra unei vulnerabilități);
- un grad ridicat de cunoaștere deopotrivă a vulnerabilităților și a posibilor factori externi care pot afecta starea de normalitate a sistemului – sistemele reziliente sunt fundamentate pe cunoaștere și analiză;
- capacitatea respectivului sistem de a supraviețui și de a-și păstra funcțiile esențiale, chiar și sub șoc sau în condiții de criză – concentrarea resurselor pentru consolidarea punctelor critice în scopul menținerii funcționalității respectivului sistem;
- capacitatea de a se adapta situației și de a-și reveni ulterior;
- capacitatea de adaptare a unui sistem social prin care acesta face față schimbării, fără a-și pierde funcțiile esențiale.

Deși reziliența implică ideea de a gestiona evenimente cu un nivel redus de predictibilitate, dezvoltarea acestei caracteristici a unui sistem este un proces cât se poate de rațional, presupunând într-o mare măsură activități de analiză și planificare. În această direcție, reziliența a fost asemănată unui cal troian¹⁴, deoarece comportă o serie de caracteristici implicite.

Astfel, în primul rând, reziliența presupune existența unei *redundanțe* cel puțin parțiale în ceea ce privește atribuțiile fiecărei instituții, o multiplicitate instituțională. Fiecare dintre componentele sistemului trebuie să-și dezvolte reziliența proprie și, astfel, să facă față schimbării, iar relațiile dintre ele să fie concepute astfel încât atunci când o componentă este afectată grav, celelalte să-i poată prelua atribuțiile, iar sistemul să continue să funcționeze. Multiplicitatea instituțională se referă, așadar, la mai multe regimuri instituționale, ale căror activități se suprapun într-o anumită măsură, astfel încât,

¹⁴ Frauke de Weijer, *Resilience: A Trojan Horse for a New Way of Thinking*, Discussion Paper No. 139, January 2013, European Centre for Development Policy Management, p. 5.

în situația în care una dintre instituții devine incapabilă să susțină una dintre activitățile critice, aceasta să poată fi preluată de către o altă instituție.

În acest sens, elaborarea unei viziuni comune asupra mediului strategic, coordonarea în ceea ce privește atribuțiile, responsabilitățile și acțiunile și chiar desfășurarea de acțiuni în comun pot constitui factori care să contribuie la dezvoltarea sistemelor reziliente. De aceea, *cooperarea interinstituțională constituie un alt factor care poate contribui la dezvoltarea rezilienței*. Aceasta, în special, în contextul în care riscurile și amenințările pot avea efecte asupra mai multor dimensiuni ale securității, iar agresiunea asupra unui anumit actor poate fi una hibridă, situație care se definește printr-un caracter difuz, antrenând mai multe instrumente de putere și generând efecte în multiple planuri.

În al doilea rând, reziliența implică dezvoltarea unui anumit *mod de gândire proactiv* în ceea ce privește schimbarea. Nu este un concept cu conotații pur reactive, reziliența presupunând și ieșirea din fragilitate ca proces de evoluție socială și instituțională. Reziliența implică și valorificarea oportunităților aferente unei anumite situații și nu neapărat un control major asupra evoluției acesteia. Atunci când vorbim despre sisteme reziliente, schimbarea este abordată în mod holistic și multidisciplinar, recunoscând interacțiunile dintre părțile componente ale respectivelor sisteme¹⁵.

Așadar, într-un context internațional caracterizat de fluiditate, de amplificare și extindere a conflictualității pe mai multe planuri, de incertitudine și ambiguitate, cu o istorie recentă în care șocurile strategice au devenit din ce în ce mai frecvente, încercările de modificare a modului de raportare la schimbare, conturarea unor strategii de rezistență, adaptare și valorificare a schimbării sunt firești și necesare.

3. Dezvoltarea conceptului „reziliență” în cadrul NATO

Ideea de reziliență este prezentă în viziunea Alianței încă de la începuturile acesteia: „pentru

¹⁵ *Ibidem*.

a fi mai eficiente în atingerea obiectivelor acestui Tratat, părțile, separat și împreună, prin propriile forțe și ajutor reciproc, vor menține și dezvolta capacitatea individuală și colectivă de a rezista unui atac armat” (art. 3/Tratatul de la Washington). Mult mai târziu, în cadrul Summitului de la Varșovia (8-9 iulie 2016), șefii de stat și de guvern ai statelor membre ale NATO au semnat un *Angajament de a consolida reziliența*¹⁶. Angajamentul este definit în raport cu întregul spectru de amenințări, inclusiv cele hibride, fiind prezentat drept „o bază esențială pentru descurajare și apărare credibilă, precum și pentru îndeplinirea efectivă a sarcinilor fundamentale ale Alianței”¹⁷.

Reziliența ar presupune, în această perspectivă, menținerea și protejarea capabilităților civile critice, alături și în sprijinul capabilităților militare, precum și cooperarea de tipul “whole of government”¹⁸. Reziliența vizează, în concepția NATO, capacitatea guvernului de a continua să funcționeze, menținerea furnizării serviciilor pentru populație, precum și sprijinul civil al operațiilor militare. În acest scop, sunt vizate șapte domenii fundamentale asupra cărora este necesară concentrarea eforturilor de dezvoltare a rezilienței: a) continuitatea funcționării guvernului și a serviciilor guvernamentale critice; b) alimentarea cu energie; c) capacitatea de a face față eficient mișcării necontrolate a

¹⁶ Commitment to Enhance Resilience, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw, 8-9 July 2016, https://www.nato.int/cps/su/natohq/official_texts_133180.htm, accesat la data de 12 octombrie 2017.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Sintagma, care în limba română se traduce prin „întregul guvern”, presupune, la nivel național, cooperarea între ministere și departamente guvernamentale pentru a îmbunătăți modul în care sunt abordate și gestionate anumite provocări. La nivelul organizațiilor internaționale, “Whole-of-Government approach” presupune o serie de eforturi pentru a armoniza activitățile diversilor actori internaționali și locali pentru a asigura o abordare unitară a unei anumite probleme. Pentru detalii, a se vedea Cedric de Coning, Helge Lurås, Niels Nugelhus Schia and Ståle Ulrinksen, Norway’s Whole-of-Government Approach and its Engagement in Afghanistan, Report, Security in Practice, No. 8/2009, p. 12, Norwegian Institute of International Affairs, <https://www.oecd.org/dac/evaluation/dcdndep/47107380.pdf>, accesat la data de 10 octombrie 2017.

oamenilor; d) gestionarea resurselor de apă și alimentare; e) capacitatea de a face față pierderilor masive; f) funcționarea rețelelor de telecomunicații și cibernetice; g) viabilitatea sistemelor de transport¹⁹.

Chiar și fără o analiză în profunzime, din cele două referiri, putem observa accentul puternic așezat asupra dimensiunii militare în textul din Tratatul de la Washington. Glisarea accentului de pe dimensiunea militară a rezilienței (Tratatul de la Washington) pe dimensiunea civilă (Angajamentul de la Varșovia) poate fi înțeles prin contextele istorice distincte în care cele două documente au fost elaborate. Trecerea de la o amenințare pur militară la amenințări hibride este reflectată tocmai în trecerea de la „capacitatea de a rezista” la reziliență. Dincolo de caracterul difuz al amenințărilor actuale, de dificultatea de a face distincția între starea de pace și cea de criză sau conflict în contextul agresiunii hibride, un alt factor în conturarea importanței rezilienței constă în aceea că derularea unei operații militare presupune un concurs major al serviciilor civile – infrastructură și bunuri de transport, telecomunicații, aprovizionare cu apă și alimente etc.²⁰ Toate acestea sunt vulnerabile în fața atacurilor pentru că au fost gândite astfel încât să genereze maximum de profit, ceea ce înseamnă că măsurile pentru a asigura reziliența în perioade de criză nu au fost prioritare.

Cu alte cuvinte, în ceea ce privește NATO, putem considera că reziliența conține două dimensiuni majore. Prima dintre acestea și poate cea mai importantă o reprezintă continuitatea funcționării guvernului și a serviciilor civile critice, iar cea de-a doua vizează permanența capacității acestora de a-și îndeplini funcțiile de sprijin al operațiilor militare.

¹⁹ *** “Resilience: a core element of collective defence”, în NATO Review, <https://www.nato.int/docu/review/2016/Also-in-2016/nato-defence-cyber-resilience/EN/index.htm>, accesat la data de 14 octombrie 2017.

²⁰ În operațiile de mare amploare, 90% din transportul militar, 40% din comunicațiile militare prin satelit sunt furnizate de către sectorul comercial, iar 75% din sprijinul națiunii gazdă depinde de infrastructura și serviciile locale. Pentru detalii, a se vedea: *** Civil preparedness, 26 April 2017, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49158.htm?selectedLocale=en, accesat la data de 15 octombrie 2017.

Importanța rezilienței în actualul context internațional poate fi dedusă și din dezvoltarea unor argumentări, cel puțin în mediul academic, ce se plasează în favoarea ideii că reziliența ar trebui să devină, alături de apărarea colectivă, managementul crizelor și securitatea prin cooperare, o a patra sarcină fundamentală a Alianței²¹.

Reziliența a fost, de asemenea, privită ca un corespondent în plan civil al descurajării. Astfel, dacă descurajarea are, în primul rând, o dimensiune militară, deopotrivă convențională și neconvențională, presupunând și mijloacele și capacitatea de a răspunde amenințărilor externe, atunci reziliența se referă la nivelul de pregătire civilă care permite desfășurarea acțiunilor militare²². Descurajarea s-ar referi, în această ordine de idei, la acțiuni menite să prevină un atac militar, în timp ce reziliența ar avea aceeași semnificație în plan civil. Mai mult, dată fiind interdependența dintre cele două dimensiuni în eforturile de garantare a securității, reziliența poate fi considerată parte a descurajării.

În opinia noastră, indiferent cât de importantă este reziliența în contextul agresiunii hibride, aceasta poate fi dezvoltată ca parte integrantă a celor trei sarcini fundamentale definite deja în Conceptul strategic al Alianței. Astfel, prin raționamentul expus, reziliența poate fi considerată parte a *apărării colective*. În ceea ce privește *managementul crizelor*, importanța rezilienței este evidențiată, spre exemplu, prin gradul mare de dependență al desfășurării unei operații militare de buna funcționare continuă a anumitor servicii furnizate de actori civili (servicii de comunicații, GPS, infrastructura de transport, infrastructura cibernetică etc.). Nu în ultimul rând, dezvoltarea rezilienței s-ar putea constitui în parte integrantă a celei de-a treia sarcini fundamentale – *securitate prin cooperare*. Încurajarea și sprijinul societăților și statelor în dezvoltarea rezilienței poate contribui

²¹ Franklin Kramer, Hans Binnendijk, Dan Hamilton, NATO's New Strategy: Stability Generation, Atlantic Council, Brent Scowcroft Center on International Security, September 2015, http://www.mat.hu/eng/downloads/docs/NATOs_new_strategy_web.pdf, accesat la data de 15 octombrie 2017.

²² Guillaume Lasconjarias, *op.cit.*

la promovarea și menținerea unui mediu stabil în proximitatea Alianței. Aceasta este însă o abordare mult mai bine dezvoltată la nivelul UE.

4. Reziliența în viziunea Uniunii Europene

La nivelul UE, ideea de reziliență a început să ocupe un loc din ce în ce mai important în discursul public privind securitatea, odată cu publicarea Strategiei Globale pentru Politica Externă și de Securitate a Uniunii Europene (EUGS 2016). Și în acest cadru, putem observa două dimensiuni majore ale conceptului în discuție – una referindu-se la propria reziliență („reziliența democrațiilor proprii”) și o a doua referindu-se la reziliența statelor din vecinătatea imediată.

Atunci când este menționată în raport cu democrațiile proprii, EUGS 2016 accentuează importanța respectării valorilor proprii, așezată în strânsă legătură cu credibilitatea și influența externă a organizației. Din această perspectivă, implicațiile conceptului devin similare cu cele dezvoltate la nivelul NATO. În acest caz, creșterea rezilienței este văzută ca rezultat al cumulului a trei acțiuni majore: a) dezvoltarea capacităților în plan cibernetic; b) încurajarea investițiilor și dezvoltarea competențelor, prin cooperare în programe de cercetare și inovare, instruire, exerciții și achiziții; c) dezvoltarea întregului spectru de capacități militare necesare pentru a putea răspunde crizelor externe.

Reziliența statelor și societăților din vecinătatea estică și sudică este cea de-a doua prioritate a acțiunii externe, după securitatea Uniunii. Astfel, putem considera că UE dezvoltă conceptul în discuție într-o abordare de tipul “whole-of-society”, care presupune stabilirea ca premisă a importanței indivizilor, comunităților locale, interacțiunilor dintre acestea, precum și a raporturilor cu organizațiile interguvernamentale, societatea civilă, mediul academic, mass-media etc.²³

Semnificația pe care reziliența o capătă în EUGS poate fi înțeleasă prin raportarea la modul

²³ Darren Brunk, “Whole-of-society peacebuilding: A new approach for forgotten stakeholders”, în: *International Journal*, no. 7/2016, pp. 70-72.

în care viziunea UE a evoluat de la publicarea Strategiei Europene de Securitate din 2003 (ESS 2003), sub impactul dinamicii riscurilor și amenințărilor de securitate din plan regional. Pentru UE, reziliența este un concept dezvoltat, în primul rând, în relație cu statele de dincolo de granițele proprii. Astfel, putem face o paralelă cu mențiunile ESS 2003, considerând că este o dezvoltare a obiectivului strategic din ESS 2003 referitor la „construirea securității în vecinătatea noastră” sub influența evoluțiilor recente în domeniul riscurilor și amenințărilor la nivel regional. Astfel, ESS 2003 menționa: „Sarcina noastră este de a promova un ansamblu de state bine guvernate, la estul Uniunii Europene și la frontierele bazinului mediteraneean, cu care să întreținem relații apropiate și de cooperare”²⁴. Însă strategia din 2016 abordează același subiect în următorii termeni: „Este în interesul cetățenilor noștri de a investi în reziliența statelor și societăților din est până în Asia Centrală și din sud, până în Africa Centrală. Fragilitatea dincolo de granițele noastre constituie o amenințare la adresa tuturor intereselor noastre vitale”²⁵.

Diferența dintre cele două abordări constă în gradul de implicare al Uniunii în promovarea securității și stabilității în regiunile învecinate. Este rezultatul acceptării limitelor acțiunii normative a UE, a capacității sale de a promova tipul european de societate și stat dincolo de granițele proprii (demonstrate de succesiunea de crize grave în aceste spații), dar și a limitelor în a identifica soluții ideale pentru gestionarea instabilității din vecinătate. Este o scădere a nivelului de ambiție în ceea ce privește democratizarea statelor din vecinătate și acceptarea acestui fapt²⁶.

²⁴ *** A secure Europe in a better world. European Security Strategy, 12 December 2003, Brussels, p. 6, <https://europa.eu/globalstrategy/en/european-security-strategy-secure-europe-better-world>, accesat la data de 12 noiembrie 2017.

²⁵ *** Shared vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union’s Foreign and Security Policy, June 2016, Brussels, p. 23, <https://europa.eu/globalstrategy/en/european-security-strategy-secure-europe-better-world>, accesat la data de 12 octombrie 2017.

²⁶ Sven Biscop, “The EU Global Strategy: Realpolitik with European Characteristics”, Security Policy Brief, No. 75/2016, Egmont Royal Institute for International

Conform textului EUGS 2016, reziliența presupune capacitatea statelor și a societăților de a se reforma astfel încât să reziste și să se recupereze în urma crizelor interne și externe, creându-se premisele pentru dezvoltarea sustenabilă și evoluția societăților, ceea ce este în avantajul Uniunii și al statelor din regiunile învecinate. Mai departe, o societate rezilientă este caracterizată de adoptarea unui sistem democratic de guvernare, încredere a populației în instituții și dezvoltare durabilă²⁷. Finalmente, reziliența este prezentată, în raport cu vecinătatea estică puternic marcată de influența Rusiei, ca fiind capacitatea unui actor de a-și defini unilateral relația cu Uniunea²⁸.

Totodată, de reținut este faptul că, în ceea ce privește UE, reziliența nu a fost un concept utilizat doar după publicarea EUGS 2016. Dezvoltări anterioare pot fi regăsite în ceea ce privește protecția infrastructurii critice²⁹ sau securitatea alimentară³⁰. În contextul recent însă, UE își propune o așa-numită *abordare strategică a rezilienței*, care să contribuie la creșterea impactului pe care acțiunea externă a UE îl are și pentru a susține atingerea obiectivelor Uniunii în materie de dezvoltare, asistență umanitară, politică externă și de securitate³¹.

Relations, p. 2, <http://www.egmontinstitute.be/content/uploads/2016/06/SPB75.pdf?type=pdf>, accesat la data de 12 octombrie 2017.

²⁷ *** Shared vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy, June 2016, Brussels, pp. 23-24, <https://europa.eu/globalstrategy/en/european-security-strategy-secure-europe-better-world>, accesat la data de 12 octombrie 2017.

²⁸ *Ibidem*, p. 33.

²⁹ Commission Staff Working Document on a new approach to the European Programme for Critical Infrastructure Protection Making European Critical Infrastructures more secure, Brussels, 2013, <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/10102/2013/EN/10102-2013-318-EN-F1-1.PDF>, accesat la data de 20 august 2017.

³⁰ *** Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. The EU Approach to Resilience: Learning from Food Security Crises, Brussels, 3 October 2012, http://ec.europa.eu/echo/files/policies/resilience/com_2012_586_resilience_en.pdf, accesat la data de 14 octombrie 2017.

³¹ *** Joint Communication to the European Parliament and the Council. A Strategic Approach to Resilience in the EU's External Action, European Commission, High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy, Brussels, 7 June 2017, p. 2, https://ec.europa.eu/europeaid/sites/devco/files/joint_communication_a

Astfel, ceea ce privește UE, reziliența devine unul dintre conceptele centrale ale îndeplinirii obiectivelor strategice stabilite prin EUGS 2016. Termenul marchează o reformulare a obiectivului Politicii Europene de Vecinătate, acela de a avea un „cerc de state” bine guvernate și prospere în jurul granițelor UE. După 2016, acest obiectiv ar putea fi parafrizat prin crearea unui „cerc de state reziliente” în jurul granițelor UE. Practic, prin aceasta sunt vizate vulnerabilitățile cronice și fragilitatea, caracteristici specifice vecinătății extinse a Europei, care pot accentua impactul provocărilor de securitate. În această direcție sunt luate în calcul presiuni determinate de schimbări climatice, provocări de mediu sau de migrație care ies de sub controlul statelor, șocuri economice, eroziune socială determinată de slăbirea instituțiilor și proastă guvernare, conflicte, extremism violent, acțiuni ale altor puteri menite să destabilizeze actori pe care îi consideră adversari³². Susținerea rezilienței în statele din vecinătatea UE se traduce prin sprijinul acțiunilor interne, care izvorăsc din interiorul societăților sau statelor vizate, interesul Uniunii fiind, în acest plan, sporirea propriei securități, prin evitarea situațiilor în care acești actori, destabilizați, ar crea presiuni asupra UE.

Reziliența nu este specifică doar modului în care Uniunea abordează securitatea și stabilitatea statelor vecine, ca parte a efortului de a-și spori propria securitate, ci și manierei în care aceasta se raportează la securitatea și stabilitatea proprie. În acest sens, sunt stabilite cinci domenii prioritare: a) amenințările hibride; b) securitatea cibernetică; c) comunicarea strategică; d) terorismul și extremismul violent; e) securitatea infrastructurii critice de transport; f) continuarea dezvoltării cooperării cu NATO și OSCE³³.

Așadar, din acest punct de vedere, la nivelul Uniunii, reziliența este considerată un concept difuz, neclar, înșelător chiar, fiind rezultatul încercării UE de a-și adapta viziunea strategică la evoluțiile de dată recentă în planul mediului regional și internațional de securitate³⁴. Specificul

[strategic approach to resilience in the eus external action-2017.pdf](http://ec.europa.eu/echo/files/policies/resilience/com_2012_586_resilience_en.pdf), accesat la data de 20 octombrie 2017.

³² *Ibidem*, p. 3.

³³ *Ibidem*, pp. 15-17.

³⁴ Sven Biscop, *op. cit.*

perspectivei conturate în EUGS 2016 constă în păstrarea principiilor și valorilor tipic europene, de o natură puternic liberală (democrația, statul de drept, drepturile și libertățile fundamentale ale individului, economia de piață), dar încadrată într-o logică realistă, ceea ce a dat naștere conceptului de „pragmatism fundamentat pe principii”. Rezultatul a constat, însă, în crearea unui concept difuz și complicat, orientat către indivizi și societate. Reziliența presupune lupta contra sărăciei și a inegalităților, ceea ce, în timp, ar putea duce la schimbări pozitive pornite chiar din interiorul acestor state vizate. Cu toate acestea, modul de implementare, soluțiile pentru operaționalizarea acestui concept nu sunt identificate deși, din instrumentarul politic al UE, cele mai potrivite ar fi, în această direcție, politica de extindere și politica europeană de vecinătate, cu mențiunea necesității unei abordări extrem de specifice, aplicate particularităților fiecărei societăți în parte.

Mai departe, dezvoltarea rezilienței ocupă un loc important și în cadrul cooperării dintre cele două organizații. *Declarația comună a NATO și UE* (iulie 2016) menționează reziliența atât ca parte a efortului comun de a contracara amenințările hibride, cât și în relație cu statele vecine din sudul și estul celor două organizații³⁵. Documentul subliniază că dezvoltarea rezilienței în fața amenințărilor hibride presupune ca NATO și UE să coopereze în analiza, prevenția, detectarea și avertizarea timpurie, precum și în schimbul de informații cu privire la acestea. Având în vedere că cele două organizații reunesc un număr considerabil de state membre vizând, într-o măsură considerabilă, același teritoriu și confruntându-se cu provocări de securitate comune, cooperarea interorganizațională în dezvoltarea rezilienței devine cel puțin la fel de importantă ca și cooperarea interinstituțională în situația dezvoltării rezilienței la nivel statal. Consolidarea unei viziuni comune la nivelul NATO și UE, cu elemente compatibile sau

³⁵ *** Joint declaration by the President of the European Council, the President of the European Commission, and the Secretary General of the North Atlantic Treaty Organization, 8 July 2016, https://www.nato.int/cps/ic/natohq/official_texts_133163.htm, accesat la data de 12 octombrie 2017.

complementare, atunci când este cazul, referitoare la ce anume reprezintă reziliența, ce măsuri presupune dezvoltarea ei și ce caracteristici trebuie urmărite, devine, astfel, un element central, pentru ambele organizații.

Concluzii

Pentru a putea înțelege semnificația și implicațiile rezilienței, așa cum este dezvoltată în prezent la nivelul actorilor statali, dar și al organizațiilor regionale de securitate, este necesară încadrarea sa în contextul extins al mediului regional și internațional de securitate și, mai ales, în cel al implicațiilor agresiunii hibride. Practic, odată cu emergența agresiunii hibride, putem vorbi și despre o creștere a presiunii către dezvoltarea de sisteme flexibile, adaptabile, ca un corespondent în plan defensiv al acestui tip de agresiune.

În linii mari, putem defini reziliența ca fiind acea capacitate a oamenilor, societăților sau statelor de a supraviețui șocurilor și crizelor majore, de a-și menține funcțiile vitale, de a limita impactul acestora asupra propriei funcționări, precum și de a se îmbunătăți în urma respectivei experiențe. Reziliența presupune flexibilitate, rezistență și durabilitate în egală măsură, fiind adesea descrisă metaforic ca acea capacitate a unui sistem, atunci când este supus unei presiuni, de a se îndoi fără a se rupe.

Deși se referă, în genere, la situații cu un anumit grad de impredictibilitate, reziliența nu exclude planificarea. Dimpotrivă. Dezvoltarea unor sisteme reziliente, indiferent că avem în vedere state, societăți, organizații, infrastructuri critice sau chiar indivizi, depinde de calitatea analizei întreprinse asupra contextului, asupra vulnerabilităților, riscurilor și amenințărilor, de planificarea rațională a resurselor și a acțiunilor. Totodată, nu este exclusă improvizația, adaptarea acțiunilor și reacțiilor la evoluția evenimentelor ce creează presiunea în urma căreia reziliența trebuie să se manifeste.

Scopul rezilienței este de a permite unui anumit sistem (stat, societate) să funcționeze – să își mențină principalele caracteristici care îi

permit să funcționeze în condiții de criză, dar și să se recupereze rapid după aceasta. De asemenea, un alt aspect constant este legat de existența cel puțin a unei vulnerabilități a sistemului de referință, concomitent cu existența unui risc sau amenințări, care poate presupune exploatarea respectivei vulnerabilități. Prin urmare, putem defini reziliența prin raportare la vulnerabilitate, dar aceasta nu se confundă cu un antonim al vulnerabilității. Reziliența presupune diminuarea vulnerabilității, „acoperirea” acelor „lipsuri” care determină vulnerabilitatea, concomitent cu dezvoltarea capacității de a identifica oportunități de rezolvare a situațiilor de criză, de unde și flexibilitatea conceptului. Astfel, reziliența nu presupune doar a nu fi doborât în condiții adverse, nici doar adaptarea la astfel de condiții, ci o combinație a tuturor acestora, capacitatea de a identifica și valorifica aceste oportunități incluse în aceste condiții ostile în vederea evoluției.

Indiferent că ne referim la actori statali sau la organizații de state, reziliența este o *chestiune internă, ține de responsabilitatea fiecărui stat în parte*, chiar și atunci când se referă la actori terți. Un exemplu elocvent este viziunea dezvoltată de către NATO și UE în această privință. Pentru UE, includerea rezilienței în acțiunile de politică externă echivalează cu sprijinul unor acțiuni care pornesc din interior, care sunt specifice statelor vizate, care nu sunt inițiate de Uniune. În această ordine de idei, toate acestea sunt acțiuni specifice, adaptate specificului politic, economic și social al fiecărui stat în parte.

Reziliența este un concept care se dezvoltă într-o eră a interdependențelor complexe, fie că ne referim la securitatea internă și cea externă, la dimensiunile securității, organizații regionale și internaționale, actori statali sau instituții naționale cu responsabilități în materie de securitate. *Cooperarea interinstituțională*, precum și *cooperarea interorganizațională* constituie, așadar, aspecte esențiale în orice demers orientat către creșterea rezilienței unui anumit sistem. Totuși, în acest sens, reziliența prezintă și un risc inerent, prezent și în planul cooperării interorganizaționale – redundanța. Planificată și gestionată în mod optim, redundanța poate fi acea dimensiune a cooperării interinstituționale

și interorganizaționale care să contribuie decisiv la creșterea rezilienței respectivului sistem. Însă, deficiențele în planificare și gestionare pot face ca redundanța să fie o sursă a risipei de resurse sau a complicării conceptuale inutile. Un exemplu elocvent în această direcție este propunerea ca reziliența să devină o patra sarcină fundamentală a Alianței. De asemenea, în cooperarea cu UE, putem vorbi despre o linie fină între acest aspect al rezilienței și dublarea inutilă de funcții.

Dezvoltată deopotrivă la nivelul NATO și UE reziliența este unul dintre aspectele incluse pe agendele de securitate ale ambelor organizații, fiind menționată ca domeniu central al cooperării dintre ele. Totuși, analiza noastră reflectă, deopotrivă, similitudini și diferențe în modul în care reziliența este abordată de către NATO și UE. Ambele o încadrează în contextul extins al interdependențelor multiple, dar și al contracarării agresiunii hibride, iar viziunile denotă cu claritate rolul jucat de tensionarea relațiilor cu Federația Rusă în acest context. Totuși, având în vedere că la nivelul UE, reziliența este dezvoltată preponderent în raport cu vecinătatea apropiată, deteriorarea raporturilor dintre Occident și Moscova este mai vizibilă, cel puțin în ceea ce privește formularea documentelor oficiale.

Conceptul cunoaște nuanțe diferite și în modul în care cooperarea interinstituțională este dezvoltată la nivelul celor două organizații. Astfel, *Alianța utilizează termenul “whole of government”, în timp ce Uniunea dezvoltă mai degrabă conceptul “whole of society”*. Diferența poate fi explicată nu doar prin însăși natura celor două organizații, ci și prin scopurile și obiectivele lor. Pentru NATO, reziliența se referă la capacitatea guvernului de a-și menține funcționalitatea și a serviciilor civile de a putea îndeplini funcția de sprijin al operațiilor militare. Pentru UE, importantă este evoluția statelor din vecinătate către sisteme democratice, fapt care trebuie să pornească din interiorul societăților respective. În plus, „rezistența” la influența externă este unul dintre obiectivele rezilienței definite nu doar pentru societățile statelor din vecinătate, ci și pentru cele proprii.

Totuși, în opinia noastră, reziliența poate aduce plusvaloare nu atât în ceea ce privește relațiile

cu statele din vecinătatea apropiată, cât mai ales în ceea ce privește acțiunile de consolidare a propriei securități. Cele cinci domenii prioritare de acțiune reflectă efortul Uniunii de a răspunde provocărilor de securitate, în planuri în care Uniunea s-a dovedit a fi cel mai vulnerabilă și care pot fi exploatare pentru destabilizarea ei. Dezvoltarea rezilienței ca strategie de a promova stabilitatea și securitatea în regiunea învecinată marchează, într-adevăr, o schimbare a abordării dezvoltate sub Politica Europeană de Vecinătate, o diminuare a nivelului de ambiție, dar și o scădere a gradului de implicare în evoluția internă a statelor respective.

Este clar că modul în care Bruxelles dezvoltă conceptul „reziliență” se face sub influența evoluțiilor recente în materie de securitate și apărare. Dintre acestea, considerăm relevante riscurile și amenințările hibride, Rusia agresivă, chestionarea implicării SUA în cadrul NATO sub mandatul lui Trump, state membre ale UE cu puternice tendințe centrifuge, antieuropene, iliberale. În această ordine de idei, dezvoltarea dimensiunii de securitate și apărare/ mai multă importanță pentru *hard power*, dar și tendința de a identifica și consolida un nucleu dur care să poată susține aceste dezvoltări pot fi considerate eforturi de a spori reziliența Uniunii, fără a o denumi astfel în mod formal.

Dezvoltarea acestui concept poate fi privită ca o încercare de a compensa faptul că, până acum nu foarte mult timp, ne-am raportat la securitatea proprie ca fiind un dat de durată, stabilă, fără a cunoaște riscuri și amenințări imediate. În consecință, și preocupările pentru a face față unor crize majore, similare celor experimentate în perioada recentă, au fost minime. Or, succesiunea de crize din ultimii ani a făcut necesară identificarea unei soluții, iar reziliența poate constitui parte a răspunsului la această stare de fapt.

Reziliența este ea însăși un concept fluid, adaptabil, fapt vizibil din abordările nuanțate și din evoluția dezvoltărilor conceptuale. Practic, oriunde avem de a face cu un sistem, care prezintă cel puțin o vulnerabilitate și care este expus unui

risc sau amenințări, reziliența definește și dă măsura capacității sale de a-și continua existența prin soliditate în privința menținerii funcțiilor vitale și flexibilitate în celelalte aspecte. Reziliența poate fi înțeleasă prin asociere cu implicațiile în termeni de amploare și complexitate a unor concepte precum agresiune hibridă, abordare cuprinzătoare sau abordare integrată.

BIBLIOGRAFIE:

1. *** Collins English Dictionary - Complete & Unabridged 10th Edition, <http://www.dictionary.com/browse/resilience>.
2. *** Global Defence Perspectives 2017. Updating the Map of Defence Prioritization in a Challenging World, November 2017, <https://www.pwc.com/gx/en/government-public-sector-research/pdf/global-defense-perspectives-2017.pdf>.
3. *** National Security Strategy of the United States of America, December 2017, <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>.
4. *** National Security Strategy, May 2010, Washington D.C., <http://nssarchive.us/NSSR/2010.pdf>.
5. *** Risk and resilience, OECD, <http://www.oecd.org/dac/conflict-fragility-resilience/risk-resilience>.
6. BISCOP, Sven, “The EU Global Strategy: Realpolitik with European Characteristics”, Security Policy Brief, No. 75/2016, Egmont Royal Institute for International Relations, <http://www.egmontinstitute.be/content/uploads/2016/06/SPB75.pdf?type=pdf>.
7. WEIJER, de Frauke, *Resilience: A Trojan Horse for a New Way of Thinking*, Discussion Paper No. 139, January 2013, European Centre for Development Policy Management.
8. KRAMER, Franklin; BINNENDIJK, Hans; HAMILTON, Dan, *NATO's New Strategy: Stability Generation*, Atlantic Council, Brent Scowcroft Center on International Security, September 2015, <http://www.mat.hu/eng/downloads/>

docs/NATOs_new_strategy_web.pdf.

9. LASCONJARIAS, Guillaume, “Deterrence through Resilience: NATO, the Nations and the Challenges of Being Prepared”, ETH Zürich, <http://www.css.ethz.ch/en/services/digital-library/articles/article.html/ac42738e-f524-462a-bb16-18e5eba459ef/pdf>.

10. MEYER, D. Glantz; JOHNSON, Jeanette L., (editors), *Resilience and development, positive life adaptations*, Springer Science & Business Media, New York, 1999.

11. PETRESCU, Dan-Lucian, „Model avansat de configurare a agresiunii de tip hibrid”, în: *Impact Strategic*, nr. 2 [63]/2017, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, pp. 45-52, https://cssas.unap.ro/ro/pdf_publicatii/is63.pdf.

12. SALEEBEY, D., “The strengths

perspective in social work practice: extensions and cautions”, în: *Soc Work.*, 41(3)/1996, pp. 296–305.

13. WALKER, B.; Holling, C.S.; Carpenter, S.R.; Kinzig, A., “Resilience, adaptability and transformability in social-ecological systems”, în: *Ecology and Society*, No. 9(2)/2004.

14. Pagina web oficială a Comisiei Europene, <http://ec.europa.eu/>.

15. Pagina web oficială a NATO, <https://www.nato.int/>.

16. Pagina web oficială a Reuters, <https://www.reuters.com/>.

17. Pagina web oficială a Stockholm Resilience Centre. Sustainability Science for Biosphere Stewardship, <http://www.stockholmresilience.org/research/our-research-focus.html>.

18. Pagina web oficială a Uniunii Europene, <https://europa.eu/>.

FENOMENUL ȘTIRILOR FALSE ÎN ERA SOCIAL MEDIA

*Anne Maria DRAGOMIR**

Apariția și dezvoltarea rapidă a social media a produs o schimbare radicală în ceea ce privește modul în care oamenii comunică și se informează, determinată de caracteristicile fundamentale ale acestor instrumente: transmiterea instant a mesajului, posibilitatea de viralizare, gradul ridicat de interacțiune, accesul nelimitat și necostisitor la informații. Utilizarea platformelor de socializare, atât în scopuri personale, cât și în interes profesional, a ajuns să facă parte din viața de zi cu zi a oamenilor la nivel global. Această dinamică și complexitate a rețelelor de socializare au permis configurarea unor noi tipuri de riscuri și amenințări la adresa securității. Printre acestea se situează și fenomenul știrilor false, un fenomen vechi, dar care prezintă valențe noi în contextul revoluției digitale. Articolul de față își propune o analiză conceptuală a fenomenului prin definirea sintagmei știri false, ilustrarea mecanismelor de funcționare în contextul social media și prezentarea unor perspective și direcții de acțiune ale companiilor care dețin principalele platforme de socializare și ale Comisiei Europene.

Cuvinte-cheie: *știri false/fake news, social media, dezinformare, alegerile prezidențiale din SUA (2016), Rusia, Facebook.*

1. Dinamica social media

Apariția și dezvoltarea rapidă a social media au produs o schimbare radicală în ceea ce privește modul în care oamenii comunică și se informează. Această nouă metodă de comunicare

este caracterizată de viteza accelerată prin care mesajul este transmis. De asemenea, social media oferă cel mai ridicat grad de interacțiune pe care îl poate pune un mijloc de comunicare la dispoziția utilizatorului. Accesul la informații este nelimitat și necostisitor, iar lipsa unui forum care să reglementeze conținutul online, spre deosebire de cel difuzat prin canalele media tradiționale, face ca mediul online să fie extrem de permisiv.

În ceea ce privește capacitatea de penetrare a platformelor de socializare, datele statistice furnizate aferente anului 2017 relevă o ascensiune considerabilă în raport cu anii anteriori, dar și o prognoză de continuare a acestui curs. Conform informațiilor publicate la finalul lunii ianuarie 2018 de către *WeareSocial* în parteneriat cu *Hootsuite*, există aproximativ patru miliarde de utilizatori de internet, reprezentând mai bine de jumătate din populația globului, un sfert dintre aceștia dobândind acces la internet în ultimele 12 luni. În ceea ce privește rețelele de socializare, s-a înregistrat în anul 2017 o creștere de un million de utilizatori pe zi, însemnând 11 utilizatori noi pe secundă. Procentual, observăm o creștere cu 13% față de luna ianuarie 2017. Facebook înregistrează 2,1 miliarde utilizatori; YouTube, 1,5 miliarde; WhatsApp și Facebook Messenger, 1,3 miliarde fiecare; Instagram, 800 milioane; Twitter, 330 milioane; Skype, 300 milioane; și LinkedIn, 260 milioane¹.

Portalul de date statistice *Statista* a realizat

¹ Raport 2018 Digital Yearbook, realizat de platforma *We are Social*, în parteneriat cu *Hootsuite*, <https://www.slideshare.net/wearesocial/2018-digital-yearbook-86862930>, accesat la data de 30 ianuarie 2018.

**Anne Maria Dragomir este doctorand în domeniul Informații și securitate națională la Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București. E-mail: anne.dragomir@gmail.com*

un infografic care prezintă într-un mod succint interacțiunile procesate în doar 60 de secunde în mediul online al anului 2017. Astfel, în numai 60 de secunde, au fost încărcate peste 400 de ore de conținut pe YouTube, 243.000 de poze pe Facebook, 65.000 pe Instagram, s-au publicat 350.000 de tweeturi, s-au transmis peste 29 milioane de mesaje pe WhatsApp, s-au efectuat două milioane de minute de convorbiri prin intermediul Skype, în timp ce pe Google au fost realizate peste 3,8 milioane de căutări². Caracteristicile fundamentale ale platformelor de socializare coroborate cu datele statistice schițează o imagine destul de clară cu privire la rolul pe care social media l-a câștigat pe plan global, fie că vorbim de utilizare în interes personal, fie de abordarea acestora din motive profesionale.

În egală măsură, dinamica și complexitatea rețelelor de socializare au permis configurarea unor noi tipuri de riscuri și amenințări la adresa securității. Problematika a fost amplu dezbătută în strânsă legătură cu utilizarea platformelor social media de către organizațiile teroriste, prototipul fiind gruparea Stat Islamic (ISIS). ISIS a făcut uz și abuz de mecanismele social media, dând dovadă că este mereu cu un pas înainte în ceea ce privește exploatarea acestora. De la mesaje propagandistice până la recrutare și chiar finanțare, ISIS și-a clădit o veritabilă strategie pe noua resursă de comunicare și informare. Cu toate acestea, factorul declanșator al adevăratului interes, la nivel general, cu privire la impactul negativ pe care îl poate avea social media a fost generat de câștigarea în notorietate a fenomenului știrilor false, cunoscut la nivel global sub denumirea în limba engleză *fake news*, un fenomen deloc nou, dar ajuns omniprezent în viața de zi cu zi, odată cu revoluția digitală a ultimilor ani.

Articolul nostru pornește de la premisele necesității derulării unor demersuri de cercetare în jurul acestui amplu fenomen. Dezbaterile sunt încă la început, iar conceptualizarea fenomenului

se află, de asemenea, într-o etapă incipientă, astfel, un prim pas în identificarea soluțiilor care pot conduce la combaterea fenomenului este conștientizarea și înțelegerea mecanismelor de funcționare ale acestuia în contextul dinamicii social media. Social media a reconfigurat în totalitate atât conceptul de canal de știri, cât și procesul de livrare a informațiilor. „Acum, un tweet, care are maxim 140 de caractere, este considerat a fi o știre, în special dacă vine din partea unei persoane cu greutate”³. Vom porni într-o primă etapă de la definirea conceptului știrilor false și integrarea acestui fenomen în problematica modului de funcționare al rețelelor de socializare. Avem în vedere ilustrarea impactului negativ pe care știrile false îl pot avea prin prezentarea succintă a concluziilor elaborate de către reprezentanții gigantilor tehnologiei în fața Congresului Statelor Unite ale Americii, ca urmare a suspiciunilor de sabotare a alegerilor de la finalul anului 2016. Vom încheia demersul nostru prin prezentarea abordărilor la nivel european cu privire la știrile false, cu o atenție deosebită asupra raportului publicat la data de 12 martie 2018 de către grupul de experți la nivel înalt al Comisiei Europene, grup mandatat de către Comisarul pentru Societate și Economie Digitală.

2. Evoluția conceptului știri false

Deși, la prima vedere, înțelegerea conceptului știrilor false poate părea un demers la îndemâna oricui, fenomenul ridică probleme majore de conceptualizare. Însăși asocierea substantivului „știre” cu adjectivul „fals” poate conduce către o serie de dezbateri. Dintr-o perspectivă jurnalistică, o știre se presupune a fi adevărată și nu este dată publicității decât în momentul în care ea este verificată din mai multe surse. Așadar, fenomenul nu poate fi explicat prin simpla definire și înțelegere cuvânt cu cuvânt a sintagmei care a câștigat notorietate atât în mediul academic, cât și în viața de zi cu zi a utilizatorilor

² Infografic: Done in 60 Seconds, realizat de Dyfed Loesche și publicat de portalul de date statistice Statista la data de 7 martie 2018, disponibil la <https://www.statista.com/chart/13157/what-happens-in-the-digitalized-world-in-one-minute-in-2017/>, accesat la data de 9 martie 2018.

³ Edson C. Tandoc Jr., Zheng Wei Lim & Richard Ling “Defining <Fake News>”, *Digital Journalism*, 2017, 6:2, pp. 137-153, (t.n.), <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/21670811.2017.1360143>, accesat la data de 9 martie 2018.

spațiului online.

Hunt Allcott și Matthew Gentzkow definesc știrile false ca fiind acele „articole de știri care sunt false în mod intenționat și verificabil și care ar putea induce în eroare cititorii”⁴. Aceasta este o definiție simplă și clară, care face referire directă la conținutul livrat și la efectele pe care propagarea acestuia le poate avea asupra utilizatorilor, fără a intra în amănunte cu privire la complexitatea mecanismelor și scopurilor. Astfel, definirea știrilor false comportă două valențe, distorsionarea autenticității și intenție. „În primul rând, știrile false includ informații false care pot fi verificate ca atare. În al doilea rând, știrile false sunt create cu intenția necinstită de a induce în eroare consumatorii”⁵.

Într-un articol publicat în iulie 2017, în revista *Intelligence*, Flavius Sichitiu definea știrile false ca „prezentarea de informații neadevărate sau a unui amalgam de minciună și adevăr sub forma unei știri legitime. Modul de manifestare a acestora evoluează rapid, de la satiră către dezinformare intenționată (propagandă) – adică informație profund părtinitoare sau neadevărată”⁶. Una dintre caracteristicile știrilor false rezidă în fondarea acestora pe un sâmbure de adevăr, fapt ce îngreunează filtrarea lor. Acesta este unul dintre argumentele fundamentale aduse de criticii conceptualizării fenomenului sub termenul știri false. Informațiile livrate nu sunt întodeauna complet false, ci, din contră, utilizează diverse aspecte adevărate care contribuie la credibilizarea mesajului și la viralizarea acestuia. Un astfel de exemplu este dat de către platforma EUvsDisinfo⁷, resursa online a campaniei de combatere a fenomenului știrilor false, derulată sub egida European External Action Service East Stratcom Task Force. Russia Today a dat

⁴ Hunt Allcott, Gentzkow, M., *Social Media and Fake News in the 2016 Election*, p. 3, (t.n.).

⁵ Kai Shu, Amy Sliva, Suhang Wang, Jiliang Tang, Huan Liu, *Fake News Detection on Social Media: A Data Mining Perspective*, 3 septembrie 2017, <https://arxiv.org/pdf/1708.01967.pdf>, accesat la data de 9 martie 2018, (t.n.).

⁶ Flavius Sichitiu, „Adevărul, între democratizare și cenzură”, *Revista Intelligence*, 25 iulie 2017. <http://intelligence.sri.ro/adevarul-intre-democratizare-si-cenzura/>, accesat la data de 9 martie 2018.

⁷ Platforma online EuvsDisinfo, <https://euvsdisinfo.eu/>, accesat la data de 14 martie 2018.

publicității, în data de 21 aprilie 2018, o știre conform căreia președintele ucrainean Petro Poroshenko intenționează să retragă cetățenia populației care locuiește în Crimeea. Conform EUvsDisinfo, informația livrată intră în categoria știrilor false. Poroshenko vizează, într-adevăr, modificări ale legislației, însă acestea au ca scop garantarea cetățeniei ucrainiene în cazul în care unei persoane i se acordă, în mod obligatoriu, o a doua cetățenie. Conform legislației actuale, un cetățean ucrainean își pierde cetățenia în momentul în care obține, în mod voluntar, o altă cetățenie⁸. Acesta este un exemplu concret al modului în care autenticitatea este distorsionată. În pofida faptului că intenția de modificare a legislației a existat, rezultatul vizat este la polul opus față de cel promovat de către *Russia Today*. Această categorie de știri false este fundamentată pe distorsionarea autenticității. Un eveniment, respectiv o acțiune care a avut, într-adevăr, loc este prezentată de o manieră intenționat deformată, cu scopul transmiterii unor informații credibile, însă eronate.

Știrile false comportă o serie de caracteristici care facilitează angajarea utilizatorului în diseminarea informației, fără a lua în considerare posibilitatea existenței unui mesaj eronat. Acestea respectă întocmai tiparul unei știri veridice, de la modul în care este relatată până la aspecte care țin de structura și prezentarea acesteia. „Știrile false se ascund sub masca legitimității, abordând o formă de credibilitate prin încercarea de a se prezenta ca o știre reală”⁹.

Ca o consecință a complexității problematicei, demersurile de conceptualizare a știrilor false încep a se contura în jurul a ceea ce noi denumim efectele fenomenului, și anume dezinformarea sau informarea în mod eronat. Termenii din limba engleză *disinformation* și *misinformation* sunt traduși în limba română prin dezinformare. Însă cele două cuvinte au, în sine, înțelesuri complet diferite. *Disinformation* reprezintă crearea

⁸ Disinfo cases: President Poroshenko proposes Crimeans be deprived of Ukrainian citizenship, <https://euvsdisinfo.eu/report/president-poroshenko-proposes-crimeans-be-deprived-of-ukrainian-citizenship/>, accesat la data de 14 martie 2018.

⁹ Edson C. Tandoc Jr., Zheng Wei Lim & Richard Ling, *op.cit.*, (t.n.).

și propagarea în mod deliberat de informații cunoscute ca fiind false, în timp ce *misinformation* presupune distribuirea din neglijență a unor informații false¹⁰. Așadar, conceptul *știrilor false* prezintă o serie de valențe, de la dezinformare în mod deliberat și în scopuri precise, fie că este vorba despre influențarea ideilor, percepțiilor, concepțiilor și acțiunilor unor grupuri bine definite, fie că este vorba despre efecte negative majore asupra valorilor democratice și a aspectelor care țin de scuritatea individuală și națională, până la dezinformare involuntară, prin propagarea unor mesaje fără a verifica credibilitatea sursei și veridicitatea acesteia. Dezinformarea intenționată, coroborată cu dezinformarea din neglijența utilizatorului care distribuie conținutul, fără a îl evalua în prealabil, dar și cu o capacitate de viralizare caracteristică exclusiv platformelor de socializare pot genera o serie de riscuri și amenințări care, până la acest moment, nu și-au găsit răspunsul.

Definirea și conceptualizarea vagă a știrilor false, dar și incapacitatea sintagmei de a cuprinde toate aspectele pe care le implică acest fenomen, determină din ce în ce mai mulți analiști și specialiști în domeniu să evite utilizarea acestei expresii¹¹. Demersurile de cercetare se conturează din ce în ce mai clar pe diverse forme de dezinformare puse în mișcare de motoarele spațiului digital. Verstraete și Bambauer consideră că „termenul a fost folosit în raport cu atât de multe lucruri, încât pare a-și fi pierdut puterea de a mai însemna ceva; în consecință, o serie de critici au recomandat abandonarea acestuia”¹².

În ceea ce privește notorietatea rapidă pe care sintagma știri false și-a câștigat-o în ultimii doi ani, conceptul a fost declarat cuvântul anului 2016 de către dicționarul australian Macquarie,

care definește știrile false ca fiind „dezinformare și înșelăciune distribuită în scopuri politice sau pentru a genera un mai mare trafic de site, informația incorectă fiind propagată prin intermediul rețelelor de socializare”¹³. În anul 2017, a venit rândul celor de la dicționarul Collins să acorde titlul de cuvântul anului sintagmei știri false, în baza unei creșteri de utilizare de 365% față de anul 2016. Definiția dată de Collins este „informație falsă, adeseori senzațională, furnizată sub mantia prezentării de știri”¹⁴. Știrile false, livrate fie sub forma prezentării unui fapt sau unei acuzații, au reprezentat o realitate inevitabilă în acest an, contribuind la subminarea încrederii societății în știri”¹⁵, a declarat Helen Newstead, șefa Departamentului de conținut lingvistic de la Collins, potrivit BBC News.

Cu siguranță, o contribuție majoră la popularizarea conceptului a avut-o președintele Statelor Unite, Donald Trump, acesta utilizând cu o frecvență extrem de ridicată sintagma în raport cu relațiile pe care le are cu presa americană. Donald Trump a ridicat la un alt nivel conceptul de știri false și, practic, a realizat un top al jurnaliștilor și canalelor media care au excelat în propagarea știrilor false cu privire la mandatul său. În data de 18 ianuarie 2018, președintele Statelor Unite a postat, pe contul oficial de Twitter, @realDonaldTrump, rezultatele *Fake News Awards*¹⁶. Topul este populat cu cele mai de notorietate publicații americane la nivel internațional. Jurnaliști și ziare de referință au ajuns pe lista neagră a lui Trump: Paul Kruhman (The New York Times), ABC News, CNN, Time, The Washington Post, Newsweek.¹⁷ Conform topului, CNN pare a fi cel mai mare propagator de știri false, ocupând nu mai puțin de patru poziții în top 10. „În timp ce, la acest moment, termenul

¹⁰ Claire Wardle, *Fake news. It's complicated*, 16 februarie 2017, <https://medium.com/1st-draft/fake-news-its-complicated-d0f773766c79>, accesat la data de 9 martie 2018.

¹¹ N.A. Grupul de Experți la Nivel Înalt al Comisiei Europene, întrunit cu scopul de a conceptualiza fenomenul și de a identifica soluții în vederea combaterii acestuia, susține abandonarea completă a sintagmei fake news.

¹² Mark Verstraete, Derek E. Bambauer, & Jane R. Bambauer, “Identifying and Countering fake news”, p. 4, (t.n.) https://law.arizona.edu/sites/default/files/asset/document/fakenewsfinal_0.pdf, accesat la data de 9 martie 2018.

¹³ Macquarie Dictionary, cuvântul anului 2016, Fake News – disinformation and hoaxes published for political purposes or to drive web traffic, the incorrect information being passed along by social media, (t.n.).

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ BBC News *What is 2017's word of the year?*, 2 noiembrie 2017, <http://www.bbc.com/news/uk-41838386>, accesat la data de 30 ianuarie 2018.

¹⁶ Pagina oficială de Twitter a președintelui Statelor Unite, Donald Trump, @realDonaldTrump.

¹⁷ The Highly-Anticipated 2017 Fake News Awards <https://gop.com/the-highly-anticipated-2017-fake-news-awards/>, accesat la data de 30 ianuarie 2018.

descrie propagarea de știri false prin intermediul social media, știrile false au fost, de asemenea, invocate cu scopul de a discredita relatările critice ale unor trusturi de presă, tulburând și mai mult dezbaterile cu privire la știrile false”¹⁸.

Însă poate cel mai de interes punct al dezbaterii cu privire la acest tip de amenințare s-a conturat în jurul propagandei duse de către Rusia pe perioada campaniei și a alegerilor prezidențiale din SUA în anul 2016, prin intermediul rețelelor de socializare. Facebook recunoștea existența a peste 126 de milioane de postări organice pe durata a doi ani, dintre care 3000 de mesaje au fost promovate de diverși utilizatori ai online-ului din Rusia. Dezinformarea a atins cote maxime în preajma votului, când mesaje cu privire la mecanismele de votare au împânzit internetul. Votanților lui Clinton li se prezenta o metodă mult mai ușoară de a-și exercita dreptul democratic la vot, prin sms, aceștia fiind încurajați să nu piardă timpul la cozile de la secțiile de votare. Demersul submină, în mod evident, principiile fundamentale ale democrației americane.

3. Ecosistemul informațional și mecanismele de funcționare a rețelelor de socializare

Una dintre întrebările care apar în momentul demarării unei analize în jurul fenomenului știrilor false este dacă acesta este o cauză, un efect sau o simplă variabilă a mediului digital în care ne construim existența atât pe plan personal, cât și profesional. Astfel, pentru a putea aborda acest subiect, este necesară o înțelegere în amănunt atât a ecosistemului comunicațional și informațional pus în mișcare de revoluția digitală, cât și a mecanismelor de funcționare, a resurselor și a instrumentelor din spațiul online. Caracterul viral al mesajelor distribuite în spațiul online reconfigurează într-o manieră radicală atât modul în care dezinformarea are loc, cât și mijloacele de combatere a acesteia.

Martin Moore, directorul Centrului de Studii pentru Comunicare Media din cadrul Institutului de Politici al King’s College, Londra, a identificat

¹⁸ Edson C. Tandoc Jr., Zheng Wei Lim & Richard Ling, *op.cit.*, (t.n.).

o serie de factori care determină actualul ecosistem informațional: monopolul spațiului digital deținut de către un număr mic de giganți ai tehnologiei care și-au fundamentat afacerea în sine pe colectarea și exploatarea datelor personale, existența și popularitatea grupărilor extremiste, filtrarea informației determinată de gradul de angajare al mesajelor, folosirea cu bună știință de către actori statali precum Rusia a rețelelor de socializare în vederea unei posibile intervenții în mecanismele democratice ale altor state, cum ar fi alegerile, existența incontestabilă a unei cantități considerabile de știri false, chiar dacă, conform lui Moore, nu putem identifica cu certitudine impactul la acest moment, decăderea în mare măsură a modelului de trust media tradițional, existența camerelor ecou care influențează idei și, nu în ultimul rând, lipsa unor penalități pentru cei care ajută la proliferarea mesajelor din categoria știrilor false¹⁹. „Cameretele de ecou create de Facebook reprezintă o metaforă care descrie foarte bine ce se întâmplă: ne izolăm într-o cameră virtuală unde ne sunt livrate doar informațiile care ne plac și cu care suntem de acord, unde interacționăm cu prieteni care împărtășesc aceleași idei și valori”²⁰.

Moore plasează o mare parte din responsabilitate pe umerii giganților tehnologiei. Acesta consideră că „înțelegerea fenomenului actual este constrânsă chiar de către platformele tehnologice [...] iar până la momentul în care platformele vor pune la dispoziție aceste date pentru o cercetare independentă, va fi imposibil de realizat o evaluare a problemei așa cum se cuvine”²¹. Într-un interviu realizat în decembrie 2017 cu Marco Ricorda²², una dintre întrebările adresate viza modul în care Uniunea Europeană trebuie să reacționeze la provocările venite din

¹⁹ Martin Moore, Inquiry into Fake News Culture, Media and Sport Select Committee, Centre for the Study of Media, Communication and Power King’s College London, p. 9.

²⁰ Dan Barbu, „Facebook în era post-adevărului”, *Revista Intelligence*, <http://intelligence.sri.ro/facebook-era-post-adevărului/>, accesat la data de 18 ianuarie 2018.

²¹ Martin Moore, *op.cit.*, p. 8, (t.n.).

²² Marco Ricorda este șeful Departamentului de comunicare al Grupării ALDE din Parlamentul European, fost social media manager la Centrul de Cercetare al Comisiei Europene, analist social media la Directoratul General al Comisiei Europene.

zona rețelelor de socializare²³. Acesta a punctat două direcții de acțiune: 1. „Consolidarea dialogului cu companiile din domeniul tehnologiei.” 2. „Elaborarea unei politici alături de statele membre, care, la momentul actual, sunt unicii actori care acționează în fața acestor provocări. Trebuie să existe o strategie europeană comună de a face față acestor provocări, deoarece amenințările din mediul digital nu sunt delimitate de bariere geografice convenționale”.

Regulamentele nu ar trebui să creeze încălcări ale libertății de exprimare. Companiile din domeniul tehnologiei trebuie să fie mai transparente în ceea ce privește algoritmi din spatele platformelor și în ceea ce privește modul de creare al „camerelor de ecou”, acolo unde utilizatorului îi este livrat un așa-zis conținut personalizat în funcție de preferințele acestuia. Vom reveni la rolul activ și contribuția pe care gigantul tehnologiei le pot avea în combaterea acestui fenomen în rândurile care urmează, când vom realiza o scurtă analiză a audierilor reprezentanților Facebook, Twitter și Google în fața Congresului Statelor Unite ale Americii.

În ceea ce privește înțelegerea mecanismelor de funcționare a rețelelor de socializare, am schițat un cadru general de funcționare a acestora. Desigur, fiecare platformă de socializare comportă propriile caracteristici și aplică o serie de algoritmi diferiți care configurează o experiență unică a utilizatorului. Existența, continua dezvoltare și perpetuarea rețelelor de socializare se fundamentează pe trei piloni majori de funcționare: socializare, divertisment și informare. Socializarea și relaționarea sunt obiectivul de bază în scopul cărora rețelele de socializare au fost realizate. Componentele de informare și divertisment s-au conturat ulterior, ca urmare a modului de instrumentare a platformelor

²³ Interviu realizat de către autor cu Marco Ricorda, la data de 16 decembrie 2017, în vederea documentării pentru elaborarea tezei de doctorat cu tema „Rețelele de socializare – amenințări și oportunități în domeniul securității”. Întrebare: „Cum considerați că ar trebui să reacționeze Uniunea Europeană la apariția diverselor tipuri de provocări și veritabile amenințări (discurs de ură, știri false, propagandă, mașinăria ISIS de manipulare și recrutare? Lupta împotriva acestor amenințări este exclusiv responsabilitatea giganților tehnologiei sau ar trebui ca UE să lucreze la un set de reglementări?”

de către utilizator. Însă, aceste scopuri în sine au câștigat teren considerabil încă din primii ani de funcționare, informarea prin intermediul rețelelor de socializare devenind un motiv determinant în vederea utilizării masive a acestora. Independent de scopul în care utilizatorii aleg să folosească rețelele de socializare, acțiunile acestora în spațiul online generează conținut, aceasta fiind una dintre caracteristicile fundamentale care diferențiază social media de media tradițională – conținutul generat de utilizator (*user-generated content*). Conținutul, mai mult sau mai puțin viral, cu o capacitate de penetrare determinată de sursa din care vine, este întotdeauna reflecția percepțiilor, ideilor, valorilor și, mai ales, a intereselor generatorului. Acești utilizatori pot fi persoane fizice, influenceri, bloggeri, vloggeri, trusturi media, fluxuri de știri, instituții statale, organizații internaționale, comunități înființate în baza unor interese comune, grupuri de interese, companii ș.a.m.d. Actorii statali și nonstatali livrează în fiecare secundă cantități impresionante de conținut care bombardează spațiul online, transformând rețelele de socializare într-o adevărată platformă, sursă de *Big Data*. Tot acest volum de conținut, prezentat sub forme diferite, texte, clipuri video, mesaje audio, grafice, infografice sau vizualuri, dictat de interesele generatorului de conținut, produce o serie de efecte cu puternic impact pe plan social, politic, dar și asupra securității. Efectele determinate de conținutul propagat prin intermediul rețelelor de socializare pot lua atât forma unor oportunități, cât și a unor amenințări, atât la nivel individual, cât și asupra securității.

Urmărind această logică de funcționare a platformelor de socializare, știrile false reprezintă un simplu tip de categorie de conținut cu care utilizatorul intră în contact prin accesarea social media. Efectul pe care acestea le generează, în schimb – dezinformarea –, poate ridica multiple provocări și chiar amenințări pe plan politic, social și economic. Astfel, dezinformarea poate fi voluntară sau involuntară și este caracterizată de rapida diseminare a informației odată ajunsă în spațiul online. Propagarea involuntară a unui mesaj de tip știre falsă este pusă în mișcare de către multiplele resurse de angajare ale utilizatorilor cu privire la un mesaj. *Like*

(apreciere), *share* (distribuire), *post* (postare), *comment* (comentariu) sau *retweet* (redistribuire) sunt acele mijloace de angajare pe care utilizatorul le are la dispoziție în momentul în care intră în contact cu un mesaj. Un grad ridicat de angajare poate conduce la o credibilizare a mesajului, în special în cazul în care aceasta vine din rândul cunoștințelor directe ale utilizatorilor.

Hunt Allcott și Matthew Gentzkow au identificat șase tipuri de mesaje care sunt înrudite cu știrile false: relatarea în mod lipsit de intenție a unei știri eronate; zvonuri care nu au ca fundament un articol de știri; teorii ale conspirației, inițiatorii considerându-le veridice; satira; declarații false ale politicianilor; relatări care au la bază un adevăr, dar care sunt părtinitoare sau înșelătoare²⁴. Considerăm că și acest tip de mesaje pot genera același efect ca și cele din categoria știrilor false, și anume dezinformarea. O variabilă importantă în evitarea știrilor false este și capacitatea sau, mai bine spus, incapacitatea de a filtra din volumul de informații livrate, acele date reale. Acesta este unul dintre motivele pentru care considerăm și susținem faptul că între fenomenul știrilor false și dezinformare nu poate fi pus un semn de egalitate. Știrile false sunt un mecanism în sine, iar dezinformarea – atât un scop al sursei mesajului, cât și un posibil efect. Gradul de dezinformare generat de o știre falsă este invers proporțional cu nivelul de alfabetizare digitală al utilizatorilor platformelor de socializare.

Kaplan și Haenlein au evidențiat, într-un mod clar, un tip de comunicare prin intermediul rețelelor de socializare, care justifică facilitatea cu care se propagă mesajele livrate de știrile false. Este vorba despre conceptul de comunicare *push-push-pull* care face referire la o transmitere a informației în cascadă. Un utilizator publică o informație (push) care este preluată apoi de către alți utilizatori, iar aceștia decid, instant, să o împărtășească pe propriul lor profil (push). Postările suscită mai apoi interesul altor utilizatori care decid, pe baza scurtei informații primite, să caute mai multe detalii vizavi de subiectul în

cauză (pull)²⁵.

În urma unei ample analize a articolelor de specialitate puse la dispoziție pe platforma Google Scholar, Edson C. Tandoc Jr., Zheng Wei Lim & Richard Ling au extras șase metode prin care se pot operaționaliza știrile false: satira, parodia, fabricarea, manipularea, propaganda și publicitatea²⁶. Aceste manifestări ale știrilor false se diferențiază prin tipurile de artizani, care pot fi actori statali sau nonstatali, și intențiile acestora, financiare în cazul companiilor sau cu scopul de a discredita personalități, instituții, state sau organizații internaționale, de a interveni în politica internă a unui alt stat, de a crea clivaje, de a propaga discurs de ură și a destabiliza, în cazul unor actori statali, dar și al unor organizații sau indivizi.

Așa cum am menționat la început, unul dintre cele mai dezbătute cazuri de intervenție străină în politica internă a unui stat este cazul alegerilor din SUA de la finalul anului 2016. Multitudinea de mesaje cu conținut fals, distribuite prin intermediul rețelelor de socializare, și lipsa de reacție a platformelor au determinat reacții vehemente la adresa giganților tehnologiei, atât pe plan intern, în SUA, cât și la nivel global. Considerăm acest caz factorul declanșator al tuturor dezbaterilor demarate ulterior, inclusiv în spațiul european.

4. Efectele cazului alegerilor din SUA

În data de 31 octombrie 2017, reprezentanții coloșilor tehnologiei Facebook, Twitter și Google au fost chemați la audieri în fața Congresului Statelor Unite. Colin Stretch, vicepreședintele Facebook, Sean Edgett, avocatul Twitter și Richard Salgado, directorul departamentului de Securitatea Informațiilor la Google s-au văzut puși în dificila situație de a răspunde întrebărilor generate de implicarea Rusiei în alegerile din Statele Unite, făcând uz și abuz de instrumentele puse la dispoziție de către rețelele de socializare, rețele care își au patria mamă chiar în Statele Unite. Audierile au fost lungi, intense și, cu

²⁴ Hunt Allcott, Gentzkow, M. *Social Media and Fake News in the 2016 Election*, p. 214, <http://www.nber.org/papers/w23089.pdf>, accesat la data de 9 martie 2018.

²⁵ *Ibidem*, p. 107.

²⁶ Edson C. Tandoc Jr., Zheng Wei Lim & Richard Ling, "Defining <Fake News>", *Digital Journalism*, 2017.

siguranță, greu de gestionat chiar și de către reprezentanții conducerii acestor companii. Întrebarea fundamentală este cum se poate ca un alt stat să intervină în politica internă a Statelor Unite, exploatând instrumente de comunicare și informare dezvoltate și gestionate de către companii americane. Instrumentele au fost concepute, așa cum reprezentanții giganților susțin, în scopul de a uni și nu de a diviza.

Am ales să prezentăm și să analizăm interpelările din cadrul Congresului fiind, până la acest moment, o oportunitate unică de a observa abordarea unor discuții între reprezentanții giganților tehnologici și legislatori. Audierile au debutat cu o pledoarie a celor trei, fiind urmate de o serie de întrebări din partea membrilor Congresului.

Colin Stretch și-a început discursul reiterând misiunea fundamentală a companiei Facebook, și anume, asigurarea siguranței utilizatorilor Facebook, afirmând categoric că „nu există loc pe Facebook pentru terorism și ură”²⁷. De asemenea, Stretch a ținut să pună în evidență rolul important pe care Facebook îl joacă atât în economia jocului democratic, cât și în lupta împotriva terorismului, acest fapt atrăgând și o responsabilitate pe măsură din partea companiei. Vicepreședintele a poziționat tehnologia, în general, și Facebook, în particular, ca parte a soluției în lupta cu terorismul la nivel mondial.

În ceea ce privește alegerile prezidențiale din Statele Unite, organizate în 2016, Stretch a sintetizat faptul că, într-adevăr, actori externi au exploatat platformele de socializare „cu scopul de a submina alegerile în mod direct, contrar valorilor fundamentale ale Facebook.”²⁸ Mecanismul a fost unul foarte simplu, au fost create conturi false, pe care s-a publicat conținut de natură propagandistică, aceste mesaje fiind promovate în vederea atingerii unui număr cât mai ridicat de utilizatori. În mod paradoxal, acesta

²⁷ Colin Stretch în pledoaria de început din cadrul audierilor în fața Congresului Statelor Unite (t.n.), decriptare: Watch: Facebook, Google and Twitter testify to Congress about Russia and the 2016 election, 31 octombrie 2017, live streaming <https://www.recode.net/2017/10/31/16570988/watch-live-stream-facebook-google-twitter-russia-trump-2016-presidential-election-senate>.

²⁸ *Ibidem*, (t.n.)

a punctat faptul că, deși „scopul nostru este de a aduce oamenii împreună, acești actori externi au încercat să îndepărteze oamenii”²⁹.

Edgett și-a început discursul în aceeași manieră, reafirmând angajamentul Twitter față de valorile democratice. De asemenea, reprezentantul companiei Twitter recunoaște și se arată îngrijorat de faptul că „o serie de actori au folosit abuziv platforma cu scopul de a influența alegerile prezidențiale din Statele Unite, subminând încrederea în procesul democratic”³⁰. Edgett punctează necesitatea cooperării ca bază a soluțiilor în ceea ce privește prevenirea unor asemenea evenimente pe viitor. „La fel ca în situația majorității amenințărilor de natură tehnologică, cea mai bună abordare este compilarea informațiilor și ideilor sub forma unei cunoașteri colective”³¹.

Salgado a avut o intervenție mai scurtă, justificată poate și de faptul că predecesorii săi au punctat cele mai spinoase probleme. Acesta a făcut referiri punctuale cu privire la cantitatea de conținut propagată prin intermediul YouTube. Nu mai puțin de un miliard de ore de conținut au fost livrate zilnic, 400 de ore pe minut au fost urcate pe platforma video a companiei Google³². Salgado a încercat să justifice o vină mai mică a YouTube în sine, subliniind faptul că prin intermediul YouTube nu se poate ținti o țară anume, însă conținutul video a fost propagat prin intermediul celorlalte rețele de socializare.

Toți cei trei reprezentanți au punctat termenul abuz (*misuse*). Platformele au fost folosite în mod abuziv, sub nicio formă în maniera și conform valorilor în baza cărora au fost gândite și proiectate.

Dorim să subliniem faptul că abia la finalul anului 2017 și doar în fața Congresului Statelor Unite, acest tip de amenințare venit dinspre rețelele de socializare este adresat în mod vocal, asumat ca fiind o provocare de către cei trei giganti ai *new media*.

²⁹ Colin Stretch (t.n.).

³⁰ Sean Edgett, la audierile care au avut loc în Congresul SUA în octombrie 2017.

³¹ Sean Edgett (t.n.).

³² Richard Salgado la audierile care au avut loc în Congresul SUA în octombrie 2017.

Una dintre problemele majore adresate de către membrii Congresului a vizat promovarea plătită a mesajelor. Conform cifrelor, peste cinci milioane de publicitari promovează mesaje exclusiv pe Facebook, lunar. Capacitatea sau, mai degrabă, incapacitatea platformelor de socializare de a identifica și de a nominaliza inițiatorii acestor mesaje a fost vectorul principal al evenimentelor derulate în timpul alegerilor. În pofida asumării unei transparențe, niciunul dintre cei trei reprezentanți nu a avut capacitatea de a răspunde afirmativ la provocarea identificării originii conținutului, senatorul Kennedy punctând: „nu aveți capacitatea de a cunoaște cine sunt acești publicitari”³³. Justificările celor trei reprezentanți nu au convins Congresul, aceștia fiind încredințați că, în pofida algoritmului complicat de configurare a mesajelor promovate, au existat semnale de alarmă extrem de evidente, cum ar fi reclame plătite în ruble (moneda rusească) venite de pe teritoriul Rusiei. Senatorul Franken se întreba retoric „cum nu ați putut uni aceste două puncte? puneți cap la cap milioane de date, cele mai sofisticate, dar nu reușiți să asociați ruble cu informații politice?”³⁴

În ceea ce privește impactul pe care activitatea derulată de cele trei companii îl are asupra societății, dar și responsabilitatea care rezultă, Senatorul Kennedy a afirmat: „Domnilor, sunt bucuros că toate cele trei companii pe care le reprezentați azi sunt companii americane și consider că activitatea dumneavoastră face un bine enorm, dar uneori puterea dumneavoastră mă sperie”³⁵. Mult mai vehement, Leahy a punctat asupra răspunderii pe care deținătorii platformelor ar trebui să și-o asume „aveți o mare responsabilitate... pot muri oameni...”³⁶

Desigur, punctul central al problemei este definit de conținutul distribuit. Întrebați dacă cele trei companii pe care le reprezintă fac parte din industria conținutului, doar Stretch a recunoscut un procent mai mic de 1%, subliniind faptul că marea majoritate a conținutului distribuit prin intermediul platformei Facebook este conținut

generat de către utilizatori. Atât Edgett cât și Salgado au afirmat că nici Twitter, nici Google nu fac parte din industria conținutului.

Concluziile au fost trase de Graham, care i-a întrebat pe cei trei care este lecția pe care au învățat-o. Stretch a afirmat „am conștientizat seriozitatea acestei Comisii și a abordării sale privind problematica”³⁷. Edgett a punctat „mi-am dat seama că mai avem mult de muncă și suntem concentrați pe aceasta”³⁸. Salgado a subliniat încă o dată importanța cooperării: „consider că este destul de clar că ne aflăm în fața unei probleme care solicită un efort comun al companiilor, decidenților politici, autorităților de aplicare a legii și ONG-urilor în vederea găsirii unor soluții.”³⁹

Ce am învățat noi în urma audierilor? Cazul alegerilor prezidențiale din Statele Unite ne-a demonstrat încă o dată impactul pe care utilizarea rețelelor de socializare îl are în spațiul socio-politic și, mai ales, modul în care instrumentele și mecanismele de funcționare a platformelor de socializare pot fi folosite cu scopul de a divide societăți prin mecanisme fine de manipulare.

Există o necesitate a transparenței în ceea ce privește mesajele promovate și reclamele plătite. Este foarte important de știut cine se află în spatele unui mesaj pentru a putea evalua relevanța acestuia. Relevanța informației este dată de natura sursei. De asemenea, în ceea ce privește grupul țintă, companiile au operat o serie de modificări, făcând imposibilă promovarea mesajelor în alte țări față de cea în care este creat conținutul generator de conținut. Sunt oare aceste măsuri suficiente? Cu siguranță nu, deoarece există o serie de metode prin care mesajele pot fi propagate, derutând sub o formă sau alta acești algoritmi de funcționare. În contextul prezentat, într-o lume complet tehnologizată și digitalizată, centrul atenției trebuie redirecționat către resursa umană. Filtrul uman poate fi o soluție mai fezabilă în eliminarea acestui tip de amenințare, venită, în fond, din conținutul distribuit și nu din mecanismele de propagare a acestuia. Astfel, toate cele trei companii au anunțat un interes

³³ Senatorul Kennedy (t.n.).

³⁴ Senatorul Franken (t.n.).

³⁵ Senator Kenedy (t.n.).

³⁶ Patrick Leahy (t.n.).

³⁷ Stretch (t.n.).

³⁸ Edgett (t.n.).

³⁹ Salgado (t.n.).

crescut și investiții majore în echipe de experți capabili să evalueze conținutul distribuit, să identifice tipare de comportament în spațiul online, să distingă între generatori de conținut abuziv, simpatizanți de drept, dar și cei care sunt manipulați și influențați să distribuie conținut fals, instigator. Acești pași sunt absolut necesari, primordialii, pentru a putea ajunge la o etapă ulterioară, eradicarea, dar mai ales prevenția acestui tip de amenințări. Totodată, la fel de importantă este colaborarea dintre diviziile companiilor private și instituțiile de stat. Schimbul de informații și de cunoștințe poate consolida, așa cum susținea Edgett, cunoașterea cu privire la provocările ridicate de continua dezvoltare a tehnologiei și poate duce la un limbaj comun, pe cât de absent la acest moment, pe atât de necesar. Facebook anunța în fața Congresului faptul că, la acel moment, aveau o echipă de 10.000 de specialiști, estimând dublarea acestui efectiv în anul 2018⁴⁰.

5. Abordări la nivel european

În data de 13 noiembrie 2017, Comisia Europeană anunța, printr-un comunicat de presă, înființarea unui grup de experți la nivel înalt (HLEG)⁴¹, cu scopul de a dezvolta o strategie împotriva fenomenului știrilor false, rezultatele urmând a fi făcute publice în aprilie 2018⁴².

Grupul de lucru s-a reunit pentru prima dată în 15 ianuarie 2018 și este format din 39 de experți proveniți din domenii diferite de activitate – reprezentanți ai societății civile, experți în rețele de socializare, jurnaliști, dar și reprezentanți ai mediului academic. Printre cei 39 de experți la

nivel înalt, se află și un cadru didactic universitar din România – doamna profesor universitar doctor Alina Bârgoanu, decanul Facultății de Comunicare și Relații Publice, din cadrul Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative, București. Grupul este prezidat de către Madeleine de Cock Buning, profesor universitar doctor la Universitatea Utrecht.

Raportul⁴³ a fost dat publicității cu o lună mai devreme față de estimarea inițială, în data de 12 martie 2018 și a avut dublu obiectiv: definirea și conceptualizarea fenomenului de dezinformare în mediul digital, dar și identificarea de soluții și mijloace, atât în vederea conștientizării fenomenului la scară largă, cât și cu privire la combaterea acestuia. Este important de notat faptul că raportul este construit în jurul conceptului de dezinformare, HLEG poziționându-se în categoria cercetătorilor care consideră faptul că sintagma *știri false* se dovedește a fi insuficientă pentru a putea cuprinde totalitatea aspectelor acestui fenomen vechi pus în mișcare de instrumente noi (social media). Dezinformarea este definită ca fiind „informația falsă, neconformă cu realitatea, derutantă, prezentată și promovată cu intenția de a cauza un prejudiciu public sau de a genera un profit”⁴⁴. Aceste acțiuni sunt considerate a reprezenta potențiale riscuri la adresa diferitelor sectoare publice și pot conduce la subminarea încrederii utilizatorilor în mediul online și în tot ceea ce cuprinde societatea informațională⁴⁵.

Raportul este structurat în cinci părți și cuprinde definirea problematicii, măsurile luate până la acest moment, obiectivele pe termen scurt și lung, o serie de măsuri în vederea prevenției și combaterii fenomenului și concluzii. În ceea ce privește obiectivele setate de către HLEG, acestea sunt construite făcând referire la unul dintre principiile fundamentale ale democrațiilor, libertatea de expresie. Limitările cu care acestea

⁴⁰ Decriptare: Watch: Facebook, Google and Twitter testify to Congress about Russia and the 2016 election, 31 octombrie 2017, live streaming <https://www.recode.net/2017/10/31/16570988/watch-live-stream-facebook-google-twitter-russia-trump-2016-presidential-election-senate>, accesat la data de 2 aprilie 2018.

⁴¹ High Level Experts Group – Grup de experți la nivel înalt.

⁴² Decriptare: Watch: Facebook, Google and Twitter testify to Congress about Russia and the 2016 election, 31 octombrie 2017, live streaming <https://www.recode.net/2017/10/31/16570988/watch-live-stream-facebook-google-twitter-russia-trump-2016-presidential-election-senate>, (t.n.), accesat la data de 2 aprilie 2018.

⁴³ *Report of the independent High level Group on fake news and online disinformation*, A multi-dimensional approach to disinformation, martie 2018, <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/final-report-high-level-expert-group-fake-news-and-online-disinformation>, accesat la data de 2 aprilie 2018.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 10.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 10.

se confruntă în gestionarea problematicii comunicării prin intermediul internetului au contribuit la extinderea capacităților de propagandă ale actorilor nonstatali, dar și statali, precum Rusia. „În timp ce își consolidează controlul asupra structurilor media interne, Moscova exploatează cu iscusință natura pluralistică a mass media din societățile vestice și faptul că guvernele din Vest au un control limitat asupra canalelor media din propriile state”⁴⁶. Cele două obiective majore ale strategiei de răspuns la fenomenul dezinformării în mediul online sunt creșterea rezilienței pe termen lung a statelor membre, în vederea recunoașterii cu ușurință a formelor de dezinformare și continua monitorizare a problemei în vederea unor reacții adecvate și la curent cu evoluția și transformările pe care fenomenul le poate comporta⁴⁷.

HLEG identifică cinci arii de acțiune în abordarea dezinformării: transparența, alfabetizare media, dezvoltarea de instrumente care să contribuie la o angajare pozitivă în spațiul online, protejarea ecosistemului media european, cercetarea și monitorizarea continuă a fenomenului în vederea identificării celor mai eficienți și clari pași de acțiune.⁴⁸ Îmbunătățirea comunicării cu gigantul tehnologiei și cooperarea cu aceștia sunt fundamentul transparenței. O mai bună înțelegere a algoritmilor de funcționare, explicați chiar de creatorii acestora, alături de furnizarea de date înlesnesc demersul de cercetare al experților Comisiei și pot conduce, ulterior, la facilitarea implementării întregii strategii schițate de HLEG. Soluțiile în vederea combaterii fenomenului dezinformării pornesc de la o strânsă cooperare între companiile care gestionează social media și autoritățile publice.

Desigur, raportul HLEG este doar un prim pas în evaluarea aspectelor legate de dezinformarea prin intermediul mecanismelor

online, însă reprezintă, cu certitudine, până la acest moment, unul dintre cele mai cuprinzătoare instrumente în vederea conștientizării, înțelegerii și conceptualizării fenomenului, dar și pentru schițarea unui plan de acțiune în baza căruia statele membre ale Uniunii Europene să poată dezvolta strategii de combatere a riscurilor pe care propagarea dezinformării le poate aduce.

Concluzii

Mecanismele de comunicare și informare apărute odată cu dezvoltarea spațiului digital au generat, în egală măsură, oportunități și amenințări, atât la nivel individual, cât și la nivel statal, respectiv global. Utilizatorii social media sunt expuși la un volum impresionant de informații, iar filtrarea acestora devine din ce în ce mai dificilă, permițând apariția și consolidarea fenomenului știrilor false, care are ca efect dezinformarea la o scară mai mică sau mai largă. Utilizatorii mizează în filtrarea mesajelor venite din spațiul online și în redistribuirea acestora pe un tip de credibilizare oferită de gradul de angajare pe care aceste mesaje îl au în spațiul online. Gradul de credibilizare este direct proporțional cu gradul de angajare al cunoștințelor din cercul restrâns al utilizatorilor sau de persoane cu notorietate. În consecință, aceștia pot deveni victime ale *disinformation* și generatori, la rândul lor, de *misinformation*.

Una dintre cele mai importante dezbateri conturate în jurul fenomenului face referire la faptul că sintagma utilizată nu are capacitatea de a acoperi complexitatea acestuia. Astfel, HLEG, a înlocuit, încă de la începutul raportului dat publicității în luna martie 2018, sintagma *știri false* cu *dezinformare*, justificând demersul prin capacitatea conceptului de dezinformare de a explica mult mai clar mecanismele de acțiune ale fenomenului atât de actual în ultimul an.

Deși conceptul de dezinformare joacă un rol fundamental în înțelegerea fenomenului știrilor false și poate conduce la implementarea unor soluții eficiente de combatere a acestuia, considerăm că dezbaterile cu privire la conceptualizarea fenomenului ar trebui să

⁴⁶ NATO Reports – committee on the Civil Dimension of Security, *The Social Media Revolution: Political and Security Implications*, (t.n.), octombrie 2017, p. 9, <https://www.nato-pa.int/document/2017-social-media-revolution-cordy-report-158-cdsdg-17-e-bis>, accesat la data de 9 martie 2018.

⁴⁷ *Report of the independent High level Group on fake news and online disinformation*, A multi-dimensional approach to disinformation, martie 2018, p. 19.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 22.

continue, deoarece între cele două fenomene nu se poate pune un semn de egalitate. Din perspectiva analizei noastre, știrile false reprezintă un mecanism, iar dezinformarea un efect.

Întrucât conceptualizarea fenomenului se află într-o etapă incipientă, nu există, la acest moment, direcții clare de acțiune în vederea combaterii dezinformării prin intermediul social media cu rezultate verificate. Chiar și în această etapă incipientă, considerăm că primii pași ar trebui făcuți în direcția educării utilizatorilor prin programe de alfabetizare digitală. Utilizatorii ar trebui încurajați în vederea dezvoltării unui raționament critic atunci când aleg să se informeze în mediul digital.

BIBLIOGRAFIE:

1. ALLCOTT, Hunt; GENTZKOW, Matthew, "Social Media and Fake News in the 2016 Election", *Journal of Economic Perspectives*, Volume 31, Number 2, Spring 2017, pp.211–236, <https://doi.org/10.1257/jep.31.2.211> doi=10.1257/jep.31.2.211.
2. Audierile reprezentanților companiilor Facebook, Twitter și Google în fața Congresului American - decriptare: "Watch: Facebook, Google and Twitter testify to Congress about Russia and the 2016 election", 31 octombrie 2017, live streaming <https://www.recode.net/2017/10/31/16570988/watch-live-stream-facebook-google-twitter-russia-trump-2016-presidential-election-senate>.
3. BARBU, Dan, „Facebook în era post-adevărului”, *Revista Intelligence*, <http://intelligence.sri.ro/facebook-era-post-adevarului/>.
4. BAUM, Matthew; LAZER, David; MELE, Nicco, Conferința „Combating Fake News: An Agenda for Research and Action” 17-18 februarie 2017, <https://shorensteincenter.org/wp-content/uploads/2017/05/Combating-Fake-News-Agenda-for-Research-1.pdf>.
5. BBC News, *What is 2017's word of the year?* <http://www.bbc.com/news/uk-41838386>, 2 noiembrie 2017.
6. EDSON, C. Tandoc Jr.; ZHENG, Wei Lim & LING, Richard, (2017) Defining “Fake News”, *Digital Journalism*, 6:2, pp.137-153.
7. European Commission, A multi-dimensional approach to disinformation – “*Report of the independent High Level Expert Group on fake news and online disinformation*”, martie 2018, <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/final-report-high-level-expert-group-fake-news-and-online-disinformation>.
8. *Infografic: Done in 60 Seconds*, realizat de Dyfed Loesche și publicat de portalul de date statistice *Statista*, la data de 7 martie 2018, <https://www.statista.com/chart/13157/what-happens-in-the-digitalized-world-in-one-minute-in-2017/>.
9. Interviu realizat de către autor cu Marco Ricorda, la data de 16 decembrie 2017, ca o etapă în vederea elaborării tezei de doctorat „Rețelele de socializare – amenințări și oportunități în domeniul securității”.
10. Macquarie Dictionary, cuvântul anului 2016, Fake News <https://www.macquariedictionary.com.au/news/view/article/431/>.
11. MOORE, Martin, “Inquiry into Fake News Culture, Media and Sport Select Committee”, Centre for the Study of Media, Communication and Power King’s College London, <https://www.kcl.ac.uk/sspp/policy-institute/publications/CMCP-Consultation-Submission-for-CMS-Select-Committee-Fake-News-Inquiry.pdf>.
12. NATO Reports – committee on the Civil Dimension of Security “*Report of the independent High level Group on fake news and online disinformation A multi-dimensional approach to disinformation*”, martie 2018.
13. Pagina oficială de Twitter a președintelui Statelor Unite, Donald Trump, <https://twitter.com/realdonaldtrump/status/953794085751574534?lang=en>.
14. *Raport 2018 Digital Yearbook*, realizat de platforma *We are Social*, în parteneriat cu Hootsuite, <https://www.slideshare.net/wearesocial/2018-digital-yearbook-86862930>.
15. RUBIN, V. L., “Deception Detection and Rumor Debunking for Social Media.” în: SLOAN, L. & QUAN-HAASE, A. “The SAGE Handbook of Social Media Research Methods, London: SAGE”, 2017, <https://uk.sagepub.com/en-gb/eur/the-sage-handbook-of-social->

mediaresearch-methods/book245370.

16. SHU, Kai; SILVA, Amy; WANG, Suhang; TANG, Jiliang; LIU, Huan, “Fake News Detection on Social Media: A Data Mining Perspective”, http://www.kdd.org/exploration_files/19-1-Article2.pdf.

17. SICHITIU, Flavius, „Adevărul, între democratizare și cenzură”, *Revista Intelligence*, 25 iulie 2017, <http://intelligence.sri.ro/adevarul-intre-democratizare-si-cenzura/>.

18. TAMBINI, Damian, “Fake News: Public Policy Responses”, The London School of Economics and Political Science Department of Media and Communications, http://eprints.lse.ac.uk/73015/1/LSE%20MPP%20Policy%20Brief%2020%20-%20Fake%20news_final.pdf.

19. VERSTRAETE, Mark Verstraete; BAMBAUER, Derek E.; BAMBAUER, Jane R., “Identifying and Countering fake news”, James E. Rogers College of Law - University of Arizona, https://law.arizona.edu/sites/default/files/asset/document/fakenewsfinal_0.pdf.

20. WARDLE, Claire, “Fake news. It’s complicated”, 16 februarie 2017, <https://medium.com/1st-draft/fake-news-its-complicated-d0f773766c79>.

20. WARDLE, Claire, “Fake news. It’s complicated”, 16 februarie 2017, <https://medium.com/1st-draft/fake-news-its-complicated-d0f773766c79>.

COMPETENȚA INTERCULTURALĂ – FACTOR DE UNITATE SAU PROVOCARE ÎN MEDIUL OPERAȚIONAL MULTINAȚIONAL

Rita PALAGHIA*

Scopul articolului este de a prezenta și a analiza modul în care cunoașterea culturală și dezvoltarea competenței interculturale contribuie la pregătirea participanților la misiunile multinaționale întrunite, precum și la creșterea eficienței operaționale a acestora în vederea îndeplinirii misiunilor primite și, implicit, a obiectivelor planificate.

Articolul ia în considerare metodele de pregătire, cu accent pe cunoașterea strategiilor și principiilor de acțiune, a modului de dezvoltare și de verificare a competenței interculturale, în conexiune directă cu cunoașterea riscurilor și a situației din teatrul de operații din Afganistan, precum și cu relaționarea directă, pe de o parte, între actorii principali participanți și, pe de altă parte, dintre aceștia și populația locală.

Cuvinte-cheie: *competență interculturală, multiculturalitate, interrelaționare, interoperabilitate, Misiunea Resolute Support, înțelegere culturală.*

Cadru introductiv

Cunoașterea culturală reprezintă un cumul de cunoștințe și comportamente adaptative

**Plutonier adjutant Rita PALAGHIA, doctorand în Științe militare la Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, este consultant civil internațional NATO (ICC) în cadrul Base Support Group din Comandamentul Misiunii „Resolute Support” din Kabul, în teatrul de operații din Afganistan. E-mail: rpalaghia@yahoo.com*

care înlesnesc funcționalitatea individului în grupurile multinaționale, facilitează înțelegerea mediului și îndeplinirea obiectivelor.

Sesizând schimbarea în modul de desfășurare a războiului modern, armatele statelor participante la misiuni multinaționale au inițiat, începând cu 2001, după atentatele din Statele Unite ale Americii, modificări în prevederile doctrinelor naționale, în politicile de personal și în ceea ce privește organizarea acestora, au înființat și/sau dezvoltat centre de pregătire lingvistică și/sau culturală.

Programele dezvoltate de centrele lingvistice și culturale aparținând structurilor militare aliate pun la dispoziție o multitudine de informații despre obiceiurile și comportamentele specifice culturilor naționale. Aceste programe s-au dovedit deosebit de utile pentru militari, negociatori, oameni de afaceri, precum și pentru voluntarii participanți la misiunile multinaționale întrunite. Identificarea unor aspecte culturale comune națiunilor participante la misiuni internaționale, la care se adaugă cunoașterea culturală a populației locale, contribuie la îmbunătățirea eficienței în îndeplinirea misiunilor și, implicit, a obiectivelor planificate.

În cadrul programelor de pregătire culturală, s-a trecut de la pregătirea culturală generală la cea specifică, pe regiuni, în funcție de operațiile militare aflate în desfășurare. Există o puternică discuție la nivel internațional cu privire la această decizie, deoarece se consideră ca fiind greșită focalizarea pe zone în detrimentul pregătirii culturale generale, foarte necesară pentru eficiența activităților în cadrul unor misiuni multinaționale întrunite, în cadrul cărora se manifestă multiculturalitatea. În opinia noastră, este necesară o combinație a ambelor tipuri de pregătire, cu accent pe zonele de dislocare a personalului.

Succesul misiunii și, implicit, creșterea interoperabilității necesită o interpretare corectă a interacțiunii sociale și a comunicării, a mesajelor verbale și nonverbale, a simbolurilor și percepției. Pentru personalul internațional participant la misiuni multinaționale întrunite cunoștințele de limbă, simbolurile, ritualurile și modelele de comportament sunt esențiale. Toate aceste elemente fac parte din pregătirea culturală generală.

Importanța culturii, incluzând aici și componenta religie, în operațiile multinaționale este recunoscută, îndeosebi, la nivel național și valorizată din ce în ce mai mult la nivelul Alianței. Națiunile care contribuie cu trupe sunt responsabile pentru pregătirea militarilor lor pentru misiuni și multe dintre acestea au introdus în instruirea pentru misiune modulul de cunoaștere culturală: spre exemplu, SUA, Marea Britanie, Norvegia etc. Mai mult decât atât, exercițiile repetate organizate de Comandamentele NATO, care vizează pregătirea militarilor pentru misiune au în componerea lor și module de pregătire de cunoaștere culturală. Dar toate acestea sunt inițiative ad-hoc. Explicația este că, deși aspectele culturale constituie o parte standardizată a planificării operațiilor NATO, nu există nicio doctrină aliată care să impună pregătirea culturală. Comandanții aplică, în mare parte, politici specifice, bazate pe experiența și pregătirea proprie, în soluționarea divergențelor culturale, obținând rezultate diferite, ca urmare a interpretării variabilelor și factorilor, precum și a

situațiilor existente, în conexiune directă cu ceea ce presupune *respectul pentru o altă cultură*.

1. Strategii și principii de acțiune pentru cunoașterea culturală comună

În continuare, vom evidenția șapte principii de acțiune pentru o mai bună înțelegere culturală¹. În opinia noastră, acestea fac parte din cunoașterea culturală comună.

1. *Conștientizarea înțelesului sau posibilelor înțelesuri ale conversației, acțiunii și contextului.* Succesul în misiunile întrunite depinde de capacitatea militarului de a interpreta corect mesajele și de a interacționa într-un mod pozitiv din punct de vedere cultural.

2. *Acordarea unei atenții sporite simbolurilor.* Aspectele legate de simboluri sunt o cauză suplimentară a dificultății privind interoperabilitatea în misiunile întrunite. Ele pot fi cauza conflictelor culturale și politice la nivel internațional. De exemplu, în unele țări, anumite simboluri reprezintă partide politice, astfel încât cetățenii să poată vota în cunoștință de cauză, fără a fi nevoie să fie alfabetizați. Adesea, simbolurile sunt elemente comune, cum ar fi flori, păsări sau culori. Culori similare sau simboluri utilizate de entități din afara țării pot fi interpretate ca sprijin pentru un partid sau altul și pot crea neînțelegeri și tensiuni. Este necesară o atenție deosebită în ceea ce privește semnificația simbolurilor pentru populația locală. Această aspect poate fi dificil de realizat, dar lipsa înțelegerii acestor simboluri poate avea efecte devastatoare asupra unei misiuni, comunicând exact opusul mesajelor despre putere, respect și parteneriat.

3. *Evitarea atribuirii motivelor unei acțiuni.* Unul dintre cele mai comune aspecte ce subliniază lipsa de comunicare interculturală este presupunerea că alții vor acționa având aceleași motive ca și noi. Este dificil de a discerne motivele populației, dar trebuie luat în considerare că ei trebuie să supraviețuiască și după ce misiunea se

¹ Barbara Adams D., Jessica Sartori A., *Validating the Trust in Teams and Trust in Leaders Scale*, Defence Research and Development, Contract Report (CR-2006-008), Toronto, ON, Canada, 2006, disponibil la <https://pdfs.semanticscholar.org/373a/0f8e81b9b816a256917ff7a339dfdcfe04c1.pdf>, accesat la data de 3.09.2017.

încheie. Toate aceste situații complexe determină, pe termen scurt și lung, tensiuni cu efecte asupra sprijinului populației locale sau chiar lupta împotriva forțelor coaliției. Pentru ca astfel de misiuni multinaționale întrunite să fie eficiente, acestea trebuie să analizeze atent motivațiile populației locale, astfel încât să nu i se atribuie în mod eronat, negativ sau pozitiv, motivele unor acțiuni.

4. *Cultura și gestionarea conflictelor.* Metodele de gestionare a conflictelor și de rezolvare a disputelor indigene din zonele de responsabilitate pot fi diferite de cele utilizate în mod obișnuit de către comunitatea internațională. În viața de zi cu zi, populația locală și actorii internaționali se pot confrunta cu noțiunea „statului de drept” în moduri diametral opuse.

5. *Luarea măsurilor pentru ca așteptările culturale să fie explicite și corect înțelese de către participanții la dialog.* Încă de la început, este esențială comunicarea consecventă cu populația locală pentru a face cunoscute așteptările reciproce.

6. *Evitarea creării de diviziuni în cadrul/în afara grupului.* Interacțiunea cu populația locală înseamnă confruntarea cu diviziunile care există în orice comunitate. Diferențele sociale sunt o parte importantă a tuturor comunităților umane. Participanții la misiuni multinaționale întrunite trebuie să fie conștienți de faptul că unele dintre aceste diferențe pot facilita munca lor, în timp ce altele pot fi dăunătoare. Înțelegerea granițelor dintre grupuri și realizarea nivelului de flexibilitate și permeabilitate este foarte importantă pentru interoperabilitate. În comunități, diferențele semnificative vor gravita în jurul etniei sau religiei, educației, genului, clasei sociale, rudeniei și a locului de ședere.

7. *Informarea cu privire la distribuția puterii în comunitate.* În orice comunitate există ierarhii și distribuții ale puterii, mai mult sau mai puțin evidente. Diferența poate include următoarele aspecte: cine posedă legitimitatea socială, cine are credibilitatea de a negocia și de a oferi asigurări, cine are puterea de a interveni atunci când este necesar, care sunt cei de la care se poate obține un sfat avizat. Forțele participante la misiuni

multinaționale întrunite trebuie să înțeleagă nu numai ierarhiile într-o societate, ci și distribuția puterii și a expertizei în acea comunitate. Scopul înțelegerii modului de structurare a puterii și a influenței locale nu este de a schimba ceva în acestea, în mod determinant, ci de a găsi căile posibile în care tinerii și femeile din comunitate să poată fi angrenați în aceste structuri și procese locale.

Fiecare militar, indiferent de armata din care face parte, pe timpul execuției misiunii trebuie să se concentreze pe câteva activități importante: mișcarea, comunicarea, supraviețuirea, adaptarea și lupta. Coroborarea acestora crește siguranța și eficiența în mediul operațional. *Adaptarea* are drept componentă principală competența interculturală.

Termenul „competență interculturală²” a fost creat pentru a reflecta suma de cunoștințe culturale și lingvistice, pregătirea și experiența indivizilor care își desfășoară activitatea în medii multiculturale. Una dintre definițiile competenței interculturale este „abilitatea indivizilor aparținând unor culturi distincte de a înțelege rapid și corect elementele constitutive ale mediului înconjurător și de angajare efectivă în obținerea efectelor dorite, în ciuda faptului că nu au o cunoaștere profundă a culturii cu care interacționează³”.

Personalul militar și civil care desfășoară o activitate îndelungată într-un mediu multicultural sau bicultural dobândește un anumit nivel de expertiză interculturală. Aceasta se realizează urmând diferite forme de pregătire: generală, lingvistică, culturală – dobândită în stadii succesive prin programele de pregătire profesională, încorporate în curriculumul educațional sau în cursurile periodice – la care se adaugă întâlnirile formale, informale și experiența rezultată din exercițiile și misiunile multinaționale. Expertiza se materializează în diferite strategii și conduite de comportament care ajută militarii să înțeleagă, să se adapteze și să se integreze mai ușor în noile culturi.

² Brian R. Selmeski, “*Military Cross Cultural Competence: Core Concept and Individual Development*”, Kingston, Ontario: Royal Military College of Canada, Center for Security, Armed Forces and Society, 2007.

³ *Ibidem.*

Relațiile în cadrul comunității militare multinaționale din misiunea NATO Resolute Support din Afganistan și ale acesteia cu comunitatea afgană sunt aspecte care preocupă permanent conducerea Alianței. Această preocupare s-a intensificat odată cu schimbarea caracterului operației, din una de contrainsurgență (ISAF) în una de pregătire și de consiliere a Forțelor Afgane de Securitate și a personalului diferitelor ministere ale Guvernului afgan.

Pentru a face o introducere în procesul de pregătire culturală a militarilor în vederea participării în astfel de misiuni întrunite sub egida NATO, vom prezenta câteva din strategiile și principiile de cunoaștere culturală și de facilitare a învățării culturale pe care le considerăm mai importante.

În articolul „Strategii pentru dezvoltarea și practicarea competenței interculturale în armată”, autorii⁴ identifică șapte comportamente organizate în jurul a *trei strategii de cunoaștere culturală*:

1. Strategia adoptării unei poziții interculturale

Aceasta cuprinde, la rândul său, trei direcții pe care individul trebuie să acționeze pentru câștigarea unui anumit grad de cunoaștere culturală.

a) *Autocunoașterea și identificarea aspectelor culturale proprii*, diferite de ale culturii în care funcționează – aceasta este influențată de istoria personală, cultura națională, mediul în care individul s-a format. Se sesizează, astfel, ambele perspective ale aspectelor diferite și efectele acestora asupra interacțiunii culturale.

b) *Cunoașterea valorii* pe care o poate avea *cunoașterea culturală* – aceasta reduce incertitudinea interacțiunii dintre indivizii aparținând unor culturi diferite, cu efecte asupra interrelaționării și îndeplinirii obiectivelor misiunii. Limba de comunicare este extrem de importantă în construirea relațiilor, contribuind la construirea siguranței personalului.

⁴ Louise J. Rasmussen, Winston Sieck, “Strategies for Developing and Practicing Cross-Cultural Expertise in the Military”, in *Military Review*, March-April 2012, https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/military-review/Archives/English/MilitaryReview_20120430_art012.pdf, accesat la 4.09.2017.

c) *Definirea interacțiunilor interculturale ca fiind oportunități de învățare* – în misiunile militare, personalul civil aparținând culturii locale este cel care furnizează reperele corecte de învățare și înțelegere. Interesul de a înțelege și comunicarea cu interpreții sunt elemente care consolidează relațiile între forțele participante la misiune și populația locală. Este important să se înțeleagă faptul că experții în problematica culturală sunt, de obicei, specializați pe anumite aspecte culturale specifice. De aceea, coroborarea a cel puțin două opinii în problematici culturale importante este o atitudine recomandată în procesul de construire a curriculumurilor educaționale.

2. Strategia căutării și extinderii înțelegerii culturale cuprinde, de asemenea, trei direcții pe care individul ar trebui să se concentreze.

a) *Atenție concentrată pe elementele surpriză sau atipice* – în aceste situații, experții se concentrează pe datele privind istoria, relațiile individuale și de grup, reacția populației locale în situații similare, luând în considerare elementele în care persoana/tribul s-a format și funcționează. Perspectiva „cealaltă” crește abilitatea de a descoperi înțelegeri ascunse și permite obținerea unor rezultate pozitive în negocieri.

b) *Testarea permanentă a cunoștințelor culturale* se face atât în perioada de pregătire pentru misiune, cât și pe timpul executării acesteia.

c) *Reflectarea la experiențele proprii*, din care cei atenți la analiza detaliilor au doar de învățat. Această reflectare se poate desfășura intern sau sub forma dialogului cu participanții la învățarea culturală.

3. Strategia aplicării înțelegerii culturale pentru ghidarea acțiunilor cuprinde partea aplicativă a interrelaționării. În cadrul acestei strategii, se evidențiază un anumit tip de comportament – *adaptarea a ceea ce se dorește a fi exprimat și a modului de exprimare la mediu*. Expertul în probleme culturale dezvoltă un tip de gândire metacognitivă, care pornește de la obiective, modul în care dorește să fie perceput, ajungând la bagajul de cunoștințe și abilități de care dispune. Așadar, este un proces de gândire inversă a întregii desfășurări a acțiunii. Procesul

suferă ajustări pe toată perioada lui, generate de semnalele comunicării interculturale (limbaj verbal și nonverbal, îmbrăcăminte, contextul social etc.).

Spre exemplu, am observat atent modul în care vest-europenii și americanii desfășoară întâlnirile. Obiectivele sunt clar definite, timpul de începere și de finalizare este precis determinat, conținutul este minuțios pregătit, rezultatul așteptat este susținut prin muncă intensă. În același context, am remarcat că, pentru afgani, de exemplu, timpul este o noțiune relativă, orientarea este spre relații și nu pe obiective, scopul întâlnirii este măsurat în beneficiul pe care îl poate aduce familiei, tribului, comunității apropiate. Viziunea este pe termen scurt. Este o caracteristică culturală normală, generată de stările conflictuale interminabile și reprezintă un comportament de supraviețuire. De aceea, referindu-ne la această strategie, răbdarea este o trăsătură care trebuie cultivată, rezultantă a cunoașterii culturale.

În 2002, M. David Merrill publica „Primele principii ale pregătirii”⁵, în care prezenta cinci principii importante în structurarea pregătirii pentru facilitarea învățării:

- implicarea studenților/personalului în rezolvarea unor probleme reale cu participare bi sau multiculturală nu este doar o prezentare a culturilor la nivel teoretic; studiile de caz, incidentele, narațiunile bazate pe realitate sunt câteva dintre modurile de pregătire a contextelor culturale;

- existența unei experiențe multiculturale anterioare, care activează procesul de învățare prin interesul față de subiect; autocunoașterea este un proces important, deoarece stabilește limitele culturale proprii, stereotipiile și condiționările culturale;

- exemple concrete în defavoarea simplei redări a conținutului. Învățarea în grupe multinaționale și multiculturale oferă oportunități de comparare și adaptare a unei culturi la cealaltă;

- personalului să i se ceară să aplice ceea ce a învățat în soluționarea problemelor; perfor-

manța este crescută atunci când experiența interculturală este dobândită direct din teatrele de operații; una dintre tehnicile folosite în cadrul acestui tip de învățare este confruntarea cu propria acțiune în realizarea raportului din cadrul comunicării cu persoane dintr-o altă cultură (primește descrierea detaliată a așteptărilor din interacțiune, stabilește interacțiunea în cadrul exercițiului, care este filmat, după care este analizată eficiența acesteia și modul în care propria cultură a fost adaptată la cultura străină);

- învățarea este realizată atunci când ceea ce a fost predat și practicat este transferat și altor participanți la schimbul cultural, prin discuții, predare și aplicare în situații reale.

Beneficiul rezultatelor cercetării realizate de David Merrill constau în faptul că oferă cadrul pedagogic al procesului de învățare, în diferitele stadii ale acestuia.

2. Dezvoltarea și verificarea gradului de competență interculturală

După ce am abordat aspectul strategiilor și principiilor, ne vom concentra, în continuare, atenția pe stadiile, direcțiile, programele și uneltele de învățare și dezvoltare a competenței interculturale.

Raportul tehnic numărul 1284 al Institutului de Cercetare al Armatei SUA pentru Comportamente și Științe Sociale⁶ pune la dispoziție informații și recomandări despre modul în care *personalul trebuie pregătit cultural, direcțiile de dezvoltare și modul de verificare a gradului de competență interculturală*.

Totodată, autorii citați identifică două fațete ale pregătirii culturale: învățarea și agilitatea culturală.

Învățarea conferă personalului posibilitatea acumulării rapide a informațiilor de bază referitoare la contextul cultural operațional.

⁵ M. David Merrill, *First Principles of Instruction, Educational Technology Research and Development*, 50/2002, pp. 43-59.

⁶ Paula Caligiuri, Raymond Noe, Riall Nolan, Ann Marie Ryan, Fritz Drasgow, *Training, Developing and Assessing Cross-Cultural Competence in Military Personnel*, Technical Report, U.S. Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences Department of the Army Deputy Chief of Staff, G1, April 2011, <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a559500.pdf>, accesat la data de 12.10.2017.

Caracteristicile geografice, resursele, economia, structura socială și cea politică, simbolurile, credințele, modul de comunicare, istoria, cultura materială etc. sunt elementele de bază ale învățării culturale.

În procesul de învățare sunt evidențiate **cinci stadii ale învățării**: identificarea noilor perspective, înțelegerea principiilor, operarea eficientă în cadrul noului sistem, folosirea cunoștințelor noului mediu și integrarea unor elemente în propriul sistem de gândire culturală.

O multitudine de **tehnic**i pot fi folosite în procesul de învățare. Dintre acestea, menționăm: analiza domeniului, analiza evenimentelor, harta comunității, analiza relațiilor din comunitate, poveștile de viață, deținătorii de informații cheie, analiza incidentelor critice, tehnica Delphi, tehnica evaluării rurale rapide etc⁷. S-a determinat că abilitatea de a dezvolta rapoarte determină calitatea informațiilor obținute.

Agilitatea culturală presupune răspunsul efectiv în situații care prezintă diversitate culturală. Observația și experiența sunt căile trecerii de la stadiul de învățare teoretică la cel de eficiență. Dintre tehnicile și practicile folosite pentru dezvoltarea agilității culturale, menționăm: analiza și debriefingul incidentelor culturale critice, contactele de calitate între indivizi aparținând unor culturi diferite în cadrul programelor de pregătire militară în medii multinaționale și coaliții militare.

Direcțiile de dezvoltare a competenței culturale sunt multiple, însă le vom trece în revistă doar pe acelea pe care le considerăm mai importante:

- învățarea folosind tehnologia (folosită și ca formă a învățării la distanță), cu ajutorul căreia militarii asimilează și exersează conținutul cultural; simulările, jocurile tematice pe baza informațiilor experților pe anumite zone de dislocare sau având ca subiect doar reguli culturale general valabile;

- învățarea prin interacțiune socială, prin participare directă sau observarea de la distanță a interacțiunilor sociale;

- participarea la redactarea și împărtășirea

informațiilor în timpul conferințelor, în echipe, la întâlniri, telefonic, în conversații personale sunt ocazii care creează o încredere ce duce la deschidere către comunicarea interculturală; aceasta este o metodă complementară educației formale;

- crearea unui sistem de management cultural favorizează crearea unor unelte electronice: cataloage culturale electronice care identifică indivizii, echipele, liderii, nivelul de pregătire și competența culturală a acestora, abilitățile de formare a altor membri ai echipei, cunoștințele dobândite de aceștia, specificul zonei în care militarii s-au pregătit; la acestea se adaugă bibliotecile online, cu conținut lingvistic și cultural.

Toate aceste metode se construiesc și se află sub coordonarea experților lingviști și a celor din culturile specifice zonei de dislocare.

O altă etapă necesară în pregătirea pentru misiune este verificarea gradului de competență interculturală – este o etapă necesară pentru toate tipurile de pregătire culturală, dar, datorită costurilor pe care aceasta le implică, nu este aplicată în toate situațiile. Pentru fiecare categorie de personal și poziție ocupată în structura organizației/misiunii, se analizează nevoia de verificare a competenței interculturale. Pentru a avea grad de comparație între conținutul inițial și cel final al pregătirii, verificarea se face atât la începutul, cât și la sfârșitul perioadei de pregătire. Tipul de verificare diferă în funcție de stadiul de pregătire al militarului, de funcția pentru care se pregătește și de zona de responsabilitate în care acesta va activa. Verificarea se realizează ținând cont, în principal, de următoarele aspecte: reacțiile după învățarea culturală, verificarea conținutului predat, eficiența individuală în situații multiculturale, rezultatele operaționale.

Considerăm aceste strategii și direcții de dezvoltare a competenței interculturale ca fiind utile în proiectarea programelor de pregătire – curriculum educațional –, atât prin etapizarea pe care o trasează în procesul de proiectare, cât și prin concentrarea asupra comportamentelor eficiente în aceste stadii.

⁷ *Ibidem.*

Alianța Nord-Atlantică a lansat o varietate de programe și a înființat birouri, oficii, comisii și grupuri de lucru pentru a face față în mod standardizat problemei interoperabilității. Până de curând, acest lucru a fost un exercițiu exclusiv tehnic și nu a inclus interoperabilitatea culturală.

Abilitatea armatelor naționale de a pregăti personal pentru misiunile militare multinaționale depinde de selecția personalului și de formele de pregătire culturală și lingvistică. Armata americană a dezvoltat *conceptul DOTMLPF de pregătire*, care include: doctrina, organizarea, pregătirea, suportul material, cultivarea liderilor, personalul și infrastructura. *Doctrinile* creează baza legală și oferă direcțiile de acțiune. Organizațiile își măresc numărul interpreților și experților în domeniu. *Pregătirea* are drept scop să creeze competență culturală. Suportul material este reprezentat de fondurile alocate pentru personal și programe. Cultivarea liderilor creează eficiența carierei militare. Personalul trebuie identificat în funcție de nevoi, abilități și stadiul în care se află cariera. Infrastructura necesară pentru pregătire trebuie asigurată atât la pace, cât și în zonele operaționale.

Țările dezvoltate au înțeles importanța pregătirii culturale adecvate a militarilor și personalului civil participant la misiunile internaționale. Menționăm doar câteva dintre programele de pregătire care funcționează, de exemplu, în Armata SUA: “Cultural Studies Project” (Proiecte de studii culturale), “Army 360 Training” (Conceptul de instruire a Armatei 360), “Army Excellence in Leadership Tool” (Instrumentul de excelență în conducere a Armatei), “Combined Action Platoon Program” (Programul de acțiune combinată la nivel de pluton), “Personal Response Program” (Programul de Răspuns Personal), “Field Support Guides” (Ghid de sprijin pentru operațiile terestre), “Language Survival Kits” (Pachet pentru supraviețuire lingvistică), “ARFORGEN - The Army Force Generation (Procesul de generare a Forțelor Terestre), “Pre-deployment regional training” (Instruire regională pentru misiuni), “Cadet Study Abroad” (Program pentru cadeții aflați la studii în străinătate), “PMESII

analytic tools” (Instrumente analitice PMESII) etc.

Formarea, în ceea ce privește cunoașterea culturală și limba, începe la intrarea în sistemul de apărare, indiferent de funcția din statul de organizare, continuă cu cursurile de pregătire pentru misiune și pe tot parcursul acesteia, ajutând la mai buna cunoaștere a obiceiurilor locale și a normelor culturale. Responsabilitatea generală pentru inițierea procesului de cunoaștere culturală revine liderilor organizațiilor. Într-un mediu specific contrainsurgenței (COIN) este adesea contraproductiv să se folosească trupe care sunt slab pregătite sau care nu sunt familiarizate cu cultura populației locale. Forțele COIN au scopul de a mobiliza bunăvoința poporului împotriva insurgenților. Prin urmare, populația trebuie să se simtă protejată, nu amenințată de acțiuni și operații ale forțelor de contrainsurgență.

Atunci când trupele operează într-un mediu COIN, accentul culegerii de informații trebuie să treacă de la „centrarea pe inamic” la „centrarea pe populație”. Mediile culturale și umane din zona de operații devin piese cheie ale mediului operațional.

Pentru a înțelege pe deplin dinamica pe câmpul de luptă modern, NATO lucrează pentru a îmbunătăți competențele de comunicare culturală, sprijină dezvoltarea procesului de analiză și, în acest scop, a investit într-o Rețea Operațională și Culturală (OCN). OCN este un mijloc grafic și digital bazat pe categorii de elemente ale unei societăți, în conformitate cu normele lor de autoreprezentare (suprasisteme, sisteme și subsisteme). OCN operează pe trei niveluri (macro, mediu și micro) și funcționează pe fiecare dintre ele, în conformitate cu procesul de analiză socio-culturală. Fiecare nivel reprezintă un obiectiv specific al comunicării strategice. Instituționalizarea competențelor de cunoaștere culturală va necesita o schimbare în cultura organizațională. Obiectivul de implementare instituționalizată poate fi realizat folosind o abordare multilaterală care cuprinde o serie de resurse interculturale, inclusiv:

- educație și formare profesională;
- evaluări la nivel de unitate, individuale;

- informare (la nivel local și regional);
- cercetare și culegere de informații.

Pentru a realiza interoperabilitatea, diferențele culturale existente între militari, ONG-uri și alte organizații participante la misiune trebuie să fie anticipate și armonizate având la bază parteneriatul și respectul reciproc. Respectul autentic și parteneriatul între actorii internaționali și populațiile locale cer ca acțiunile coaliției să fie contextualizate în anumite experiențe istorice ale comunității.

Atât pentru Irak, cât și pentru Afganistan, experții în culturile locale au întocmit „ghiduri culturale” numite “smart cards”, a căror întrebuințare nu necesită instructori. În opinia noastră, acest demers poate fi considerat o idee bună și constituie o bază de pornire, dar simplificarea conceptelor pe un fundament cultural insuficient face mai mult rău decât bine. Centrele de pregătire pentru misiune au extins baza de pregătire culturală, rămânând doar la latitudinea decidenților să hotărască dacă aceste ghiduri vor fi folosite sau nu.

Un alt instrument de autocunoaștere culturală este programul dezvoltat de A.J. Kramer, care funcționează sub forma pregătirii culturale specifice în grupuri. Acest program include jocuri de rol, lecturi și exerciții de analiză a unor situații, iar grupul oferă analiza culturală a situației discutate.

Învățarea prin simulare și jocuri video este o altă metodă eficientă, dar, în stadiile incipiente, personalul se concentrează prea mult pe detaliile grafice și pierde din atenție situația generală, cu riscurile și oportunitățile ei. “ELECT-BILAT” este un program recent de învățare prin simulare, care facilitează pregătirea culturală pentru misiune pentru un număr mare de personal și cu un cost redus.

Pentru a operaționaliza lecțiile învățate în domeniul cunoașterii culturale, misiunea NATO Resolute Support din Afganistan a inițiat constituirea mai multor tipuri de echipe: terestre (Human Terrain Teams - HTTS), de angajare a liderilor (Key Leader Engagements - KLE); echipe feminine de angajare (Female Engagement Teams - FETs) și de sprijin cu informații la nivel de companie (Company Intelligence Support

Teams - CoISTs).

În timpul operațiilor inițiale din Afganistan, aspectul colaborării cu femeile afgane nu a fost abordat și, cel mai probabil, nici măcar gândit. Prin urmare, nu au existat nici o bază doctrinară, nici tactici, tehnici și proceduri (TTP) pentru activitățile FET. De-a lungul timpului, prin experiență și adaptare, un consens doctrinar larg a apărut pentru operațiile FET. Direcțiile de acțiune ale echipelor FET sunt: aflarea nevoilor și problemelor populației de gen feminin; abordarea aspectelor privind securitatea acestora, cât și potențialele legături cu insurgenții; desfășurarea activităților de informare, într-un mod cultural respectuos, în scopul de a construi încrederea și sprijinul pentru Guvernul Republicii Afganistan (Government of the Islamic Republic of Afghanistan - GIROA) și Misiunea NATO Resolute Support. Conform rapoartelor de acțiune de la unitățile care utilizează FET s-a constatat că acestea aduc beneficii semnificative în domeniile de colectare de informații și diseminare a informației. FET au fost folosite într-o varietate de operații și activități, inclusiv colectarea de informații, căutare, angajarea liderilor cheie, programe civilo-militare, consolidarea operațiilor de informare și diseminare pentru PsyOps⁸. FET nu este singura inițiativă a conducerii misiunii NATO pentru angajarea mai strânsă a populației afgane. Succesul FET a generat înființarea altor echipe bazate pe gen, cum ar fi (CoIST)⁹, create ca un efort de a accelera fluxul de informații și de culegere de informații, de la nivelul unităților de dimensiunea companie la comandamente de tip cartier general. Acestea sunt aspecte culturale specifice care reprezintă doar o parte a cunoașterii zonei.

Un alt instrument interesant și eficient pentru creșterea gradului de cunoaștere culturală a fost conceptul numit „O familie - un soldat”. Ideea a fost de a genera experiență culturală la cel mai

⁸ Steve Israel and Robert Scales, “Iraq Proves It: Military Needs Better Intel”, *New York Daily News*, January 7th, 2004. See also Robert Scales, “Culture Centric Warfare”, *U.S. Naval Institute Proceedings*, October, 2004.

⁹ Adda Bozeman, *Strategic Intelligence and Statecraft*, New York: Brassey's, 1992, p. 57. A se vedea și Ken Booth, *Strategy and Ethnocentrism*, New York: Holmes & Meier Publishers, Inc., 1979.

mic nivel din orice domeniu prin interacțiunea de zi cu zi a unui soldat cu o familie afgană locală. Pentru înțelegerea aspectelor culturale și sociale ale populației a fost necesară studierea foarte atentă a următorilor parametri:

- organizarea grupurilor-cheie;
- relațiile și interacțiunile între grupuri;
- ideologiile și narațiunile care rezzonează cu grupurile;
- valorile grupurilor (triburilor etc), interesele și motivațiile;
- mijloacele prin care grupurile comunică;
- sistemul de conducere a societății.

Înainte ca liderii Misiunii NATO din Afganistan să înceapă să înțeleagă aspectele culturale și sociale ale populației afgane, a fost necesar ca eforturile să se concentreze pe colectarea de informații. Un concept/instrument cunoscut sub acronimul ASCOPE a fost folosit pentru a conduce acest efort de culegere de informații holistice.

A - arealul: unde locuiesc oamenii, care este locul de muncă, de întâlnire, de cult?

S - structuri: care sunt structurile importante din zonă? poduri, moschei, piețe, ceainării, internet café-uri, spitale etc.

C - capacități: cine din comunitate produce?

O - organizații: care sunt diferitele grupuri de oameni din zonă?

P - oamenii: cum comunică/interacționează oamenii?

E - evenimente: care este frecvența cu care apar evenimentele; când apar?

Concluzii

În ciuda interesului crescut al diferitelor structuri de apărare națională față de limba și formarea culturală, efortul de coordonare pentru dezvoltarea cunoștințelor, aptitudinilor și competențelor necesare pentru a înțelege și interacționa cu succes cu o anumită populație într-o anumită regiune este încă la început în interiorul NATO.

În opinia noastră, competența interculturală, în conexiune cu locul și rolul cunoașterii culturale

în planificarea și desfășurarea operațiilor militare contribuie, în mare măsură, la cunoașterea situației globale și la luarea de decizii eficiente; oferă o mai bună înțelegere a modului în care acțiunile militare planificate vor afecta atât populația, cât și pe insurgenți; poate ajuta în predicția comportamentului populației; poate duce la o comunicare crescută și la prevenirea tensiunilor inutile, contribuind, totodată, și la protecția forței.

Greșelile culturale sau/și acțiunile și comportamentul cultural nepotrivit într-o misiune pot escalada cu ușurință, constituind un risc crescut pentru misiunile viitoare, fapt pentru care este necesară pregătirea participanților pentru misiunile multinaționale întrunite, pregătire care va trebui să includă ghiduri de instruire culturală pentru dezvoltarea competențelor specifice.

BIBLIOGRAFIE:

1. ADAMS, Barbara D.; SARTORI, Jessica A., *Validating the Trust in Teams and Trust in Leaders Scale*, Defence Research and Development, Canada Toronto Contract Report (CR-2006-008), ON, Canada, 2006.

2. BOOTH, Ken, *Strategy and Ethnocentrism*, New York: Holmes & Meier Publishers, Inc., 1979.

3. BOZEMAN, Adda, *Strategic Intelligence and Statecraft*, New York: Brassey's, 1992, p. 57.

4. CALIGIURI, Paula; NOE, Raymond; NOLAN, Riall; RYAN, Ann Marie; DRASGOW, Fritz, "Training, Developing and Assessing Cross-Cultural Competence in Military Personnel", *Technical Report*, Rutgers University, April 2011.

5. MERRILL, David, *First Principles of Instruction*, Educational Technology Research and Development, 50/2002, pp. 43-59.

6. RASSMUNSEN, Louise J.; SIECK, Winston, "Strategies for Developing and Practicing Cross-Cultural Expertise in the Military", in: *Military Review*, March-April 2012, <https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/military-review/Archives/English/>

MilitaryReview_20120430_art012.pdf.

7. SCALES, Robert, "Culture Centric Warfare", *U.S. Naval Institute Proceedings*, October, 2004.

8. SELMESKI, Brian R., "*Military Cross Cultural Competence: Core Concept and Individual Development*", Kingston, Ontario: Royal Military College of Canada, Center for

Security, Armed Forces and Society, 2007.

9. STANTON, Martin, "A Riot in Wanwaylen: Lessons Learned", *Army*, Vol. 44, No.12, 1994, pp. 24-30.

10. SRAEL, Steve and SCALES, Robert, "Iraq Proves It: Military Needs Better Intel", *New York Daily News*, January 7th, 2004.

DINCOLO DE IDEALISMUL EUROPEAN

O perspectivă realistă asupra securității europene de la criza economică și financiară mondială la Brexit

Cartea pe care am ales să o prezentăm în această ediție cititorilor noștri este o lucrare de specialitate referitoare la securitatea în spațiul UE, intitulată *Dincolo de idealismul european. O perspectivă realistă asupra securității europene de la criza economică și financiară mondială la Brexit*, publicată în anul 2017, la Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”. Autoarea, cercetător științific gradul II dr. Cristina Bogzeanu, membră a echipei CSSAS, are o expertiză de peste zece ani în domeniul securității și apărării în Europa, materializată în numeroase studii, articole științifice și comunicări publicate nu doar în țară, ci și în străinătate.

Așadar, cartea de față reprezintă o continuare și completare firească și necesară a lucrărilor sale, fiind o analiză a evoluției securității europene în contextul crizelor multiple desfășurate începând cu anul 2008, fundamentată pe aspecte de teorie a relațiilor internaționale¹. *Ipoteza studiului* susține că la baza crizei interne pe care UE o traversează de peste un deceniu „se află faptul că UE este, deopotrivă, rezultatul logicii realiste și a celei idealiste.”² Lucrarea se adresează deopotrivă specialiștilor, celor ce își desfășoară activitatea în instituțiile cu atribuții în domeniu, precum și studenților, masteranzilor, doctoranzilor.

Structura, coerentă și armonioasă, prezintă trei capitole, precedate de un *argument* și o *introducere* și, respectiv, un capitol distinct *Concluzii*. Cercetătoarea realizează, încă din primele pagini, o trecere în revistă a crizelor care au jalonat orizontul de timp analizat: criza economică și financiară ce a debutat în 2007 în SUA, cu efecte puternic resimțite și în spațiul european, criza ucraineană, ce a izbucnit la finele anului 2013, odată cu anexarea Crimeii de către Federația Rusă, ce a dus la răcirea tot mai acută a relațiilor dintre Occident și aceasta din urmă, criza europeană a refugiaților din 2015, ca urmare a Primăverii arabe, atacurile teroriste din Franța de la finele anului 2015, soldate cu sute de morți

¹ Conform descrierii din catalogul de apariții editorial sub egida Editurii Universității Naționale de Apărare „Carol I”, <https://www.unap.ro/ro/asigurare/pagini/editura/STIINTE%20MILITARE/STIINTE%20MILITARE.pdf>

² Cristina Bogzeanu, *Dincolo de idealismul european. O perspectivă realistă asupra securității europene de la criza economică și financiară mondială la Brexit*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2017, p. 12.

și răniți³, efectele referendumului Brexit din 23 iunie 2016.

Autoarea afirmă că, asistăm la o reconsiderare a dimensiunii militare a securității”, oferind următoarele argumente: „destabilizarea Ucrainei, acțiunile Rusiei pe teritoriul acesteia, escaladarea tensiunilor dintre actorii occidentali și Federația Rusă, întreprinderea de măsuri de descurajare la granița estică a Alianței, precum și invocarea clauzei asistenței mutuale de către Franța la finele anului 2015.”⁴ La acestea se adaugă și schimbarea viziunii de politică externă a SUA⁵.

Este punctată și ideea frecvent reiterată în ultimii zece ani privind necesitatea ca statele europene să crească investițiile în apărare pentru a putea „acționa ca furnizori de securitate fără a se baza preponderent pe sprijinul SUA”.

Astfel cum observă autoarea, toate aceste tendințe sunt reflectate în Strategia Globală pentru Politica Externă și de Securitate a UE (EUGS), un reper programatic pentru UE în perioada analizată, făcut public aproape concomitent cu rezultatele Brexitului. Acest document este văzut ca „o îmbinare între o viziune în termeni realiști asupra relațiilor internaționale, pe de o parte, și atașamentul față de valorile și principiile tipic liberaliste”, pe de altă parte, ilustrând „coexistența celor două viziuni în cadrul funcționării UE”, putând „constitui o viziune strategică adaptată atât specificului Uniunii, cât și caracteristicilor mediului internațional și regional de securitate.”⁶

Capitolul I prezintă, într-o primă parte, *cadru de analiză*, cu referire la necesitatea încadrării studiului în paradigma realistă și o analiză în termeni de putere a Uniunii Europene. Prezentul studiu revelează informații valoroase, de interes pentru cititori, printre care un tabel comparativ al reperelor teoretice specifice principalelor paradigme ale relațiilor internaționale (realism, liberalism, constructivism)⁷ și elemente

³ N.B. În urma a celor atacuri teroriste, președintele francez la acea vreme, François Hollande, a invocat clauza asistenței mutuale, articolul 42 (7) din Tratatul de la Lisabona, articol echivalent în conținut cu art. 5 din Tratatul de la Washington al NATO, acest fapt constituind o premieră.

⁴ Cristina Bogzeanu, *op.cit.*, p. 12.

⁵ *Ibidem*, p. 36.

⁶ *Ibidem*, p. 7.

⁷ *Ibidem*, pp. 15-17.

referitoare la sursele de putere ale UE: suprafață 4324782 km², populație (iulie 2016) 515.052.778 (jumătate din populația SUA), cu o creștere a îmbătrânirii populației ca principală provocare, resurse energetice insuficiente (UE importă aprox. 80% din necesarul său), PIB de 19,19 trilioane de dolari la începutul anului 2017 (pe locul al doilea în lume, după China), iar din punct de vedere militar, UE are în componență 2 state nucleare, Franța și Marea Britanie, cheltuind în scopuri militare 285 miliarde de dolari (mai puțin de jumătate față de SUA).⁸ Sunt arătate aici și o serie de implicații ale Brexit. Autoarea evidențiază, în a doua parte a capitolului, că, în cadrul UE, preocuparea pentru dezvoltarea capacităților militare a crescut, în contextul crizei ucrainiene și al Brexit. Pe de altă parte, se demonstrează și că deținerea de resurse de putere considerabile nu garantează atingerea obiectivelor dorite, făcând trimitere la teoria lui Joseph Nye privind smart power (puterea inteligentă). În acest sens, Cristina Bogzeanu explică dificultățile operaționalizării resurselor de putere în vederea atingerii obiectivelor stabilite: lipsa de coeziune în UE, pe fondul multiplelor crize, tendințele naționaliste ale unor state membre, faptul că deciziile ce țin de PESC și PSAC se iau cu unanimitate de voturi.

Concluzia acestui capitol este că, „dacă UE ar depăși principalul impediment - lipsa coeziunii politice și socio-culturale - ar îndeplini multe dintre condiții pentru afirmarea ca actor notabil pe arena internațională, deținând și putere dură și putere blândă [...] prin propriul exemplu, prin avantajele economice și de securitate pe care le poate genera.”⁹ Se mai arată și că, „totuși, în condiții de criză, la nivel european, s-a conturat, menținut și chiar dezvoltat o preocupare solidă pentru dezvoltarea dimensiunii hard a puterii.”¹⁰

Capitolul al doilea, intitulat *Realismul din spatele idealismului european* are, la rândul său, două părți. Subcapitolul întâi abordează în extenso perspectivele teoretice asupra creării UE, cu referire la liberalism/idealism și la realismul politic, relevând natura duală a construcției

⁸ *Ibidem*, pp. 22-30 – sursele datelor – conform referințelor din lucrarea indicată.

⁹ *Ibidem*, p. 39.

¹⁰ *Ibidem*, p. 39.

europene din prisma relațiilor internaționale, cu argumente multiple care susțin ideea că realismul este cel dominant. În cel de al doilea subcapitol, C. Bogzeanu analizează criza politică a UE, afirmând că aceasta este „izvorâtă tocmai din relevarea forțelor realiste, ce au stat la baza creării și dezvoltării entității per ansamblu.”¹¹, evocând, în acest scop, „o reîntoarcere la valorile și identitatea națională și pierderea încrederii în capacitatea Bruxelles”¹² de a gestiona crizele cu care Europa se confruntă. Este dat exemplul Germaniei în privința comerțului și cel al Ungariei în raport cu atitudinea față de fluxurile de migranți din 2015. Toate acestea, se arată în lucrare, l-au determinat pe Jean-Claude Juncker, președintele Comisiei Europene, să afirme în cadrul discursului său despre starea UE următoarele: „Nu este suficientă Europa în această Uniune. Și nu este suficientă uniune în această Uniune.”¹³ Mai mult, se invocă faptul că și președintele Consiliului European a trimis o scrisoare către șefii de stat și de guvern ai UE privind viitorul UE pe fondul Brexit, înainte de summitul din 25 martie 2017 din Malta (în anul de aniversare a 60 de ani de la crearea Comunității Economice Europene (CEE) și a Comunității Europene a Energiei Atomice (CEEA), scrisoare în care se face trimitere la trei amenințări majore ce periclitează stabilitatea Europei: contextul geopolitic global, situația internă din cadrul UE (cu referire la creșterea naționalismului și a xenofobiei) și starea de spirit a elitelor pro-europene.¹⁴ Un al treilea document invocat care relevă starea de fapt amintită este *Carta Albă asupra viitorului Europei. Reflecții și scenarii pentru UE27 până în 2025*¹⁵, ce conține

cinci scenarii asupra viitorului Europei – legat de aceste multiple scenarii, autoarea conchide „elaborarea acestora la nivelul Comisiei Europene constituie unul din cele mai clare semne ale gradului de fragmentare atins de UE, reflectând dificultatea în a alege un parcurs comun pentru cele 27 de state membre ale Uniunii, în contextul ieșirii Marii Britanii (...)”¹⁶.

Cel de al treilea capitol, abordează, sub titlul antonimic *Fragmentare și coeziune în UE*, pe de o parte, recrudescența naționalismului european și, pe de altă parte, dimensiunea hard a puterii europene, de la „pooling and sharing” la cooperarea structurată permanentă (PESCO). Autoarea evidențiază faptul că „în prezent, avem de a face cu două tendințe foarte puternice și, aparent, paradoxale în plan european – fragmentare și închegare, tendințe centripete care coexistă cu tendințe centrifuge”¹⁷.

Cu privire la naționalismul european, sunt aduse argumente care dovedesc manifestarea din ce în ce mai pregnantă a acestuia¹⁸, un exemplu fiind ascensiunea unor partide politice de dreapta în țări precum Marea Britanie, Germania, Ungaria, Olanda, pe fondul crizei economice și financiare, reversul medaliei fiind degradarea democrației pe teritoriul european și, totodată, câștigarea unor pârghii de influență viabile de către forțele centrifuge la nivelul UE. În acest sens, este inclusă o referință elocventă pentru dinamica în scădere a scorurilor democrației în statele membre și candidate ale UE¹⁹. Tot în cadrul capitolului de față, autoarea prezintă contextul și o serie de argumente de ordin intern ce au condus la rezultatul Brexit în 2016, remarcând apoi tendința unui curent contrar părăsirii spațiului UE²⁰. Este adusă în discuție și procedura cooperării consolidate, cunoscută ca „Europa cu mai multe viteze”, văzută ca „una dintre puținele căi disponibile și viabile pentru continuarea proiectului european [...] din perspectiva necesității de a dezvolta capacitatea

¹¹ *Ibidem*, p. 49.

¹² *Ibidem*, p. 49.

¹³ State of the European Union: An “Existential Crisis”, Address by Jean-Claude Juncker, President of the European Commission delivered to European Parliament, Strasbourg, September 14, 2016, Discurs Juncker https://ec.europa.eu/commission/priorities/state-union-speeches/state-union-2016_en apud *ibidem*, p. 52.

¹⁴ “United we stand, divided we fall”: letter by President Donald Tusk to the 27 EU heads of state or government on the future of the EU before the Malta Summit, <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/01/31/tusk-letter-future-europe/>, apud *ibidem*, p. 53.

¹⁵ White Paper on the Future of Europe. Reflections and Scenarios for the EU27 by 2025, European Commission, March 2017, p. 15, <https://ec.europa.eu/commission/>

[sites/beta-political/files/white_paper_on_the_future_of_europe_en.pdf](https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/white_paper_on_the_future_of_europe_en.pdf), apud *ibidem*, p. 54.

¹⁶ *Ibidem*, p. 55.

¹⁷ *Ibidem*, p. 50.

¹⁸ *Op. cit.*, a se vedea Figura nr. 3, p. 63.

¹⁹ *Op. cit.*, a se vedea Figura nr. 2, p. 61.

²⁰ *Op. cit.*, a se vedea p. 65.

necesară asigurării stabilității și securității europene per ansamblu.”²¹

Partea a doua a acestui capitolul reprezintă cheia de boltă a cărții, concentrând cele mai recente realizări în domeniul PSAC: este explicat și analizat conceptul „pooling and sharing”, este analizat succint contextul care a dus la elaborarea EUGS, precum și documentul în sine, cu o atenție sporită asupra a două concepte centrale ale acesteia, și anume autonomia strategică și pragmatismul fundamentat pe principii, apoi sunt trecute în revistă documentele relevante în planul securității și apărării emise la nivelul UE în perioada iulie 2016-martie 2017, dintre care menționăm Declarația comună NATO-UE (iulie 2016) și Planul franco-german în 6 pagini de relansare a apărării europene (septembrie 2016). O atenție deosebită este acordată și conceptului de cooperare structurată permanentă (PESCO), ce „presupune o abordare modulară, bazată pe proiecte concrete, la care se vor angaja să participe anumite state membre [...] constituind, finalmente, o manifestare a «Europei cu mai multe viteze»”, o „soluție pentru impulsivizarea dezvoltării PSAC”²², conform ambelor forțe – cele centrifuge și cele centripete, denotând „deopotrivă speranța și scepticismul”²³.

În capitolul **Concluzii** sunt nuanțate unele dintre ideile prezentate în paginile cărții. Scopul lucrării, relevă cercetătoarea, a fost acela de „a identifica mecanismele reale care stau în spatele funcționării UE, care îi determină succesele și eșecurile, consistența și inconsistența, precum și tendințele de evoluție ale acestui actor”, subliniind că „UE este un organism dual, paradoxal, contradictoriu” din cauza faptului că la baza sa stau realismul și idealismul, deopotrivă, acestea aflându-se „într-o perpetuă balansare”, „căpătând, pe rând, mai multă sau mai puțină greutate în funcție de contextul internațional în cadrul căruia mediul european de securitate se

conturează.”²⁴

C. Bogzeanu conchide că „UE trebuie să-și creioneze un rol și un loc pe arena internațională, pe care îl identifică în prezent la jumătatea drumului dintre idealism și realism, conform ideii pragmatismului fundamentat pe principii”²⁵ și că „demersul de față relevă că rolul și locul Uniunii Europene pe arena internațională depinde cu certitudine de abilitatea Bruxelles de a crește coeziunea statelor membre ale UE.”²⁶

Am considerat că, pentru a înțelege importanța subiectului tratat, este necesară prezentarea conținutului cărții în profunzime. Aceasta ajută și la reliefaarea substanței lucrării, toate elementele expuse venind unul în completarea celuilalt și servind argumentării și analizei în demersul de a expune de manieră radiologică situația (in) securității în UE.

Caracterul de noutate și actualitate, sursele pertinente pe care se bazează, specializarea autoarei pe acest domeniu de peste un deceniu, precum și maniera clară în care este scrisă cartea o recomandă fie pentru o lectură de cercetare-documentare, fie chiar și pentru a ne menține informați și pentru a înțelege fenomenele conexe securității care au avut loc recent în UE și efectele lor, care, fără doar și poate, ne influențează și pe noi, chiar în viața de zi cu zi.

²⁴ *Ibidem*, p. 93-94.

²⁵ *Ibidem*, p. 92.

²⁶ *Ibidem*, p. 92.

Dr. Daniela RĂPAN*

²¹ *Ibidem*, p. 71.

²² *Ibidem*, pp. 88-89.

²³ *Ibidem*, p. 95.

***Dr. Daniela RĂPAN este expert în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”. E-mail: rapan.daniela@unap.ro**

ATELIERUL DE LUCRU

„Științe militare - științe ale securității- clarificări conceptuale”, *19 octombrie 2017*

Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate (CSSAS) a organizat, în data de 19 octombrie 2017, Atelierul de lucru cu tema „Științe militare - științe ale securității - clarificări conceptuale”. Activitatea științifică a avut drept principal scop clarificarea conceptuală a termenilor menționați în titlu, creând, totodată, noi oportunități de dialog în mediul academic.

La buna desfășurare și succesul acestui eveniment științific au contribuit: domnul căpitan comandor Cătălin Mihai Gherman, de la Brigada Radioelectronică și Observare din Constanța, cu lucrarea: „Evoluții recente în mediul de securitate din Zona extinsă a mării negre”, domnul colonel (r) dr. Stan Anton, cu tema: „Știință militară - trecut, prezent și viitor”, domnul colonel dr. Leopold Cerassel Lungu, Direcția Operații, Statul Major al Apărării, având ca subiect: „Sistemul de apărare antirachetă al Statelor Unite ale Americii” și domnul locotenent-colonel Dan Petrescu, din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, tema sa fiind: „Interesul național - călăuza științei militare în realizarea securității”.

Fotografie de grup cu participanții

ATELIERUL DE LUCRU

„Satellite as an enabler for C4ISR”, *14 noiembrie 2017*

CSSAS, în cooperare cu SES Techcom S.A din Luxemburg, a desfășurat, în data de 14 noiembrie 2017, la Cercul Militar Național, Atelierul de lucru cu tema „*Satellite as an enabler for C4ISR*”.

SES Techcom S.A. este cel mai mare operator de sateliți din lume, cu peste 50 de sateliți în orbita geostaționară (GEO) și 12 în orbita circumterestră medie (MEO), fiind, totodată, prima companie care oferă o imagine satelitară integrată diferențiată și scalabilă la nivel mondial.

Activitatea a fost deschisă de Excelența Sa, domnul Paul STEINMETZ, ambasadorul Marelui Ducat de Luxemburg în România.

Aspect de la Atelierul de lucru

La eveniment au participat cadre didactice și cercetători, specialiști militari și civili în domeniul comunicațiilor, precum și reprezentanți ai companiilor SES Techcom S.A. și GovSat, Luxemburg.

Cu o cunoaștere aprofundată a industriei și a noilor tehnologii, SES Techcom S.A. a oferit celor prezenți la eveniment o imagine de ansamblu asupra celor mai recente tehnologii legate de industria sateliților, frecvențe și transmisiuni de mesaje, a prezentat modul în care SATCOM poate deveni un suport pentru C4ISR și a oferit exemple despre maniera în care sateliții pot fi întrebuințați în domenii importante, precum comunicații în domeniul apărării, supravegherea frontierelor, comunicații maritime și intervenții în caz de urgențe.

Conferința științifică internațională STRATEGII XXI

„Complexitatea și dinamismul mediului de securitate” *7-8 decembrie 2017*

Manifestarea științifică anuală de mare amploare a CSSAS, Conferința științifică internațională STRATEGII XXI, cu tema „*Complexitatea și dinamismul mediului de securitate*”, aflată la cea de-a XVII-a ediție, s-a desfășurat în perioada 7-8 decembrie 2017, în Sala Senatului și Amfiteatrul „Ștefan Fălcoianu” din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”.

Manifestarea oferă, an de an, cadrul academic adecvat pentru schimburile de idei, exprimarea opiniilor și comunicarea celor mai noi rezultate ale cercetării științifice în domeniul securității, strategiei și fenomenului militar contemporan în ansamblul său.

Activitatea științifică a fost onorată de prezența a numeroși specialiști militari și civili, din domenii variate: apărare, ordine publică, siguranță națională, cercetare științifică și învățământ superior militar și civil, din țară și din străinătate.

Fotografie de grup cu participanții

În cadrul conferinței, au susținut comunicări științifice reprezentanți ai unor universități civile și militare, ai Ministerului Apărării Naționale, Ministerului Administrației și Internelor, Serviciului Român de Informații, Ministerului Dezvoltării Regionale, Ministerului Finanțelor Publice, precum și ai unor instituții similare din alte țări. Prezența străină a constat în participanți de la Universitatea Națională de Servicii Publice din Budapesta (Ungaria), Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate din Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun” din Chișinău (Republica Moldova), Universitatea de Apărare din Brno și Universitatea „Masaryk” din Brno (Cehia), Academia Națională de Apărare din Tbilisi (Georgia), SES Techcom SA din Luxemburg (Luxemburg), Ambasada Canadei în România, Ambasada Chinei în România și de la Ambasada Franței în România.

Aspect de la Conferință

Principalele aspecte abordate au făcut referire la noile elemente în evoluția mediului de securitate internațional, echilibrul de putere în contextul evoluțiilor relațiilor internaționale, riscuri și amenințări potențiale pentru mediul de securitate, impactul statelor emergente asupra centrelor de putere regionale și internaționale, rolul actorilor nonstatali în evoluția mediului de securitate.

Dezbaterile s-au concentrat pe următoarele subiecte: contextul geopolitic actual și potențialele implicații asupra intereselor regionale ale României; demografie și securitate – reconfigurări globale în secolul al XXI-lea; amenințări naționale și internaționale în contextul globalizării; terorismul – principala amenințare la adresa apărării și securității Europei; armata și societatea – modernizarea organizației militare.

Aspect de la Conferință

Manifestarea științifică a fost sponsorizată de către compania SES Techcom S.A., cel mai mare operator de sateliți din lume.

Volumul lucrărilor Conferinței este disponibil pe site-ul conferinței, www.strategii21.ro și indexat în Bazele de date internaționale ProQuest și CEEOL.

Raluca STAN*

****Raluca STAN își desfășoară activitatea la Compartimentul Manifestări Științifice din cadrul CSSAS.
E-mail: stan.raluca@unap.ro***

ACTIVITĂȚI ALE CENTRULUI DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE (iulie-decembrie)

IULIE - DECEMBRIE 2017

În perioada analizată, CSSAS a organizat o serie de activități și, respectiv, a publicat două materiale științifice.

În data de 19 octombrie 2017, s-a desfășurat, la sediul UNAp, Atelierul de lucru cu tema *Științe militare - științe ale securității - clarificări conceptuale*, iar în data de 14 noiembrie, CSSAS, în parteneriat cu compania SES TECHCOM S.A. din Luxemburg, a organizat, la Cercul Militar Național, un Atelier de lucru cu tema *Satellite as an enabler for C4ISR*.

Prelegerile publice lunare desfășurate la Cercul Militar Național în prima parte a anului universitar 2017-2018 au abordat următoarele teme: în octombrie „*Dilema securității în actualitate. Spirala tensiunilor NATO - Rusia*”, susținută de ACS Cătălina Todor, iar în noiembrie „*Probleme actuale de securitate ale Orientului Mijlociu*”, prezentată de CS II dr. Mirela Atanasiu.

Aspect de la Prelegerea din 8 noiembrie de la Cercul Militar Național

Activitatea marcantă a acestei perioade a fost Conferința științifică internațională STRATEGII XXI, organizată de către CSSAS în perioada 7-8 decembrie, cu tema „Complexitatea și dinamismul mediului de securitate”. Conferința a beneficiat de participare internațională și de prezența a numeroși specialiști din mediul militar și civil, ceea ce a făcut ca schimbul de informații și opinii să aibă un potențial ridicat de diseminare în diferite medii științifice.

Tot în această perioadă, au fost publicate două ediții din „Dinamica mediului de securitate”, ce cuprinde analize asupra unor subiecte de actualitate pe agenda regională și internațională, cu influență asupra intereselor României, precum:

- Tendințe generale;
- Uniunea Europeană: Direcții de reformare ale UE sub leadershipul motorului franco-german și provocări la adresa coeziunii europene; Criza catalană;
- Orientul Mijlociu și Africa de Nord: Evoluții și tendințe de securitate în Orientul Mijlociu;
- Federația Rusă: Dialogul și transparența în relațiile NATO-Rusia ca urmare a celor mai importante evenimente din perioada iunie - septembrie; Acțiunile, reacțiile și dezvoltările cu implicații asupra mediului de securitate regional și internațional ce au în centru Federația Rusă;
- Coreea de Nord: Politica nucleară nord-coreeană: teste, controverse și incertitudini; Tensiune, strategie și diplomatie în Asia de Nord-Est.

Toate aceste analize pot fi lecturate pe site-ul CSSAS la adresa <https://cssas.unap.ro/ro/dms.htm>.

În suplimentul revistei, *Colocviu strategic*, a fost publicat un articol intitulat *Populația locală – cheia succesului în operațiile de stabilitate și sprijin*, elaborat de domnul maior Răzvan Enache, masterand al Facultății de Comandă și Stat Major (UNAp) și, totodată, doctorand al Universității Naționale de Apărare „Carol I”.

Pentru 2018, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate are pe agendă organizarea unui Atelier de strategie cu tema „Scenariile în teoria și practica strategică”, în data de 22 martie 2018 și ediția a XVII-a a Simpozionului internațional, cadrul tematic fiind „Interese și obiective strategice în Zona Extinsă a Mării Negre”.

Vă amintim și de Conferința științifică internațională STRATEGII XXI, cu tema „Complexitatea și dinamismul mediului de securitate” ce se va organiza în perioada 27-28 noiembrie 2018. Pentru detalii privind înscrierea, puteți accesa linkul <https://www.strategii21.ro/index.php/ro/conferinte-strategii-xxi/centrul-de-studii-strategice-de-aparare-si-securitate>.

*Andra PÎNZARIU**

*Andra PÎNZARIU își desfășoară activitatea la Compartimentul Manifestări Științifice din cadrul CSSAS. E-mail: pinzariu.andra@unap.ro

GHID PENTRU AUTORI

Le mulțumim celor interesați să publice în revista științifică bilingvă *Impact strategic* și le supunem atenției, totodată, aspectele pe care trebuie să le aibă în vedere la redactarea articolelor.

PRINCIPALELE CRITERII DE SELECȚIE a articolelor sunt următoarele:

✓ **Circumscrierea în aria tematică a revistei – studii strategice și de securitate** și în următoarele domenii: actualitatea politico-militară; tendințe și perspective în domeniile securitate, apărare, geopolitică și geostrategie, relații internaționale, societatea informațională; problematica păcii și a războiului; managementul conflictelor; strategie militară; securitate cibernetică.

✓ **Originalitatea** – argumentare proprie; caracter de noutate; să nu fi fost publicat anterior;

✓ **Caracter științific/academic** al lucrării – stil neutru, obiectiv, argumentarea afirmațiilor și precizarea tuturor resurselor bibliografice utilizate;

✓ **Bibliografie relevantă**, care să cuprindă lucrări de prestigiu și surse recente, redactată conform modelului prezentat în Ghid;

✓ **Redactarea în limba română și în limba engleză să corespundă standardelor academice;**

✓ **Adecvarea la normele editoriale adoptate de revistă**, expuse în continuare.

DIMENSIUNEA ARTICOLULUI ȘI NORME DE EDITARE

✓ **Dimensiunea articolului** poate varia între **6 și 12 pagini (între 25.000 și 50.000 de cuvinte)**, inclusiv notele de subsol, bibliografia și figurile.

✓ **Setări pagină:** margini 2 cm, format A 4.

✓ Articolul se va scrie cu **font Times New Roman, dimensiune corp 12, spațiere la 1 rând, cu diacritice.**

✓ Denumirea fișierului în limba română trebuie să conțină numele autorului și titlul articolului și nu se scrie cu diacritice. Salvarea se va face ca document Word (.doc/.docx).

STRUCTURA ARTICOLULUI

✓ **Titlul** articolului (centrat, scris cu majuscule, bold, font 24)

✓ **O prezentare de autor** succintă, care să cuprindă următoarele elemente (după caz): grad militar, titlu didactic/cercetare, titlu științific, prenume, nume, funcția deținută la principala afiliere instituțională, în cazul doctoranzilor – domeniul cercetării, universitatea –, orașul, țara de reședință, e-mail.

✓ Un **rezumat** relevant, de circa 150 de cuvinte (caractere italice)

✓ 6-8 **cuvinte-cheie** (caractere italice)

✓ **Introducere** (nu se numerotează)/**Considerații preliminare**

✓ **Două-patru capitole**, eventual sub-capitole

✓ **Concluzii** (nu se numerotează)/

✓ Opțional, dacă se consideră util pentru argumentare, pot fi incluse în articol **tabele/grafice/imagini**, cu trimitere din text către acestea. Ele vor fi expediate redacției și separat, odată cu articolul, în format jpeg / png / tiff.

În cazul tabelelor, deasupra se scrie, „**Tabelul nr. X: titlu**”, iar în cazul imaginilor eg. hărți, etc., dedesubt se scrie **Figura nr. X: titlu**”. În ambele cazuri, se menționează sursa (dacă este cazul) dedesubt.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

Articolul va cuprinde note de subsol și bibliografie, după modelul ilustrat în cele ce urmează.

Toate sursele bibliografice citate se indică în limba în care au fost consultate, cu transliterație în caractere latine dacă este cazul/opțional, traducerea titlului din limba străină;

La **notele de subsol**, se începe cu prenumele autorului, iar la final se menționează și nr. paginii/paginilor.

Titlul unui articol se marchează cu ghilimele, iar numele revistelor și al cărților se marchează cu caractere înclinate (cursive) /italice.

Exemplu de carte: Joshua S. Goldstein, Jon C. Pevenhouse, *Relații internaționale*, Iași, Editura Polirom, 2007, pp. 37 - 45.

Exemplu de articol: Gheorghe Calopăreanu, „Securitate prin educație și instruire în UE”, în *Impact Strategic* nr. 2/2013, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, p. 15.

Sursele electronice se citează cu toate elementele bibliografice disponibile, asemenea unei surse tipărite, la final regăsindu-se link-ul întreg, și data accesării).

Exemplu: John N. Nielsen, „Strategic Shock in North Africa”, în *Grand strategy: the View from Oregon*, 3.03.2011, disponibil la <http://geopolicraticus.wordpress.com/2011/03/03/strategic-shock-in-north-africa/>, accesat la 10.03.2017.

La **bibliografie**, se vor menționa toate lucrările studiate. Sursele se ordonează alfabetic, după numele autorului, scris cu majuscule, și se numerotează.

Exemplu de carte: GOLDSTEIN, Joshua S.; PEVENHOUSE, Jon C., *Relații internaționale*, Iași, Editura Polirom, 2007.

Exemplu de articol: CALOPĂREANU, Gheorghe, „Securitate prin educație și instruire în UE” în *Impact Strategic* nr. 2 /2013, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.

Sursele electronice se citează cu toate elementele bibliografice disponibile, asemenea unei surse tipărite, la final regăsindu-se link-ul întreg, și data accesării).

Exemplu: NIELSEN, John N., „Strategic Shock in North Africa”, în *Grand strategy: the View from Oregon*, 3.03.2011, disponibil la <http://geopolicraticus.wordpress.com/2011/03/03/strategic-shock-in-north-africa/>, accesat la 10.03.2017.

EVALUAREA ȘTIINȚIFICĂ a articolelor se realizează conform procesului *double blind peer review*, de către cadre didactice universitare și cercetători științifici specialiști în domeniul în care se circumscrie articolul. Identitatea autorilor nu este cunoscută de evaluatori, iar numele evaluatorilor nu este dezvăluit autorilor.

Concluziile raportului de evaluare sunt aduse la cunoștința autorilor, ele reprezentând argumentul pentru acceptarea/respingerea articolelor.

În urma evaluării, există trei posibilități:

- a) *acceptarea articolului spre publicare ca atare sau cu modificări minore;*
- b) *acceptarea articolului spre publicare cu modificări/completări de substanță sau*
- c) *respingerea articolului.*

Aducem la cunoștința autorilor că, anterior evaluării, articolele sunt supuse unui proces de *analiză antiplagiat* (www.sistemantiplagiat.ro).

TERMENE DE PREDARE:

Articolele vor fi trimise în format electronic la adresa de e-mail a redacției, impactstrategic@unap.ro. **Primim articole pe tot parcursul anului.**

NOTA BENE:

Autorilor nu li se cer taxe pentru publicare și nici nu sunt remunerați.

Redacția își rezervă dreptul de a face sau de a solicita autorilor modificări ce se impun pe text.

Versiunea în limba engleză a articolului se predă redacției în termenul agreat și va corespunde formei finale a materialului în limba română.

Traducerea în limba engleză (British English sau American English, respectând principiul consecvenței) trebuie să fie completă și corectă, corespunzătoare standardelor academice, întrucât ediția în limba engleză este indexată în baze de date internaționale și difuzată comunității științifice internaționale.

Citatele din lucrări/documente oficiale (legi, tratate etc.) și din declarațiile existente în limba engleză ale unor personalități trebuie preluate ca atare din original.

Ghilimelele se notează astfel: în limba română „...”, iar în limba engleză: “...”.

Materialele nu vor conține informații clasificate. Personalul militar și civil angajat al MAPN va trimite materialele destinate publicării însoțite de avizul structurii de securitate al unității în care este încadrat autorul.

Responsabilitatea privind conținutul articolelor revine în totalitate autorilor, în conformitate cu Legea nr. 206 din 27 mai 2004 privind buna conduită în cercetarea științifică, dezvoltarea tehnologică și inovare.

Articolele publicate sunt supuse legii copyright. Toate drepturile sunt rezervate Universității Naționale de Apărare „Carol I”, indiferent dacă se are în vedere întregul material sau numai o parte a acestuia, în special drepturile privind traducerea, retipărirea, reutilizarea ilustrațiilor, citatele, difuzarea prin mass-media, reproducerea pe microfilme sau orice alt mod și stocarea în baze de date. Sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente, dacă este precizată sursa.

Nerespectarea acestor instrucțiuni va atrage respingerea articolului. Trimiterea articolului către redacție constituie implicit acordul autorului în privința celor expuse.

Pentru mai multe detalii despre publicație, puteți accesa site-ul nostru, <http://impactstrategic.unap.ro/index.html>, sau puteți contacta redacția la adresa de e-mail: impactstrategic@unap.ro.

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”

Director: Colonel lector univ. dr. Alexandru STOICA

Corector: Carmen IRIMIA
Tehnoredactor: Elena PLEȘANU

Lucrarea conține 92 de pagini.

Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I”
Șoseaua Panduri, nr. 68-72, sector 5, București
e-mail editura@unap.ro
Tel: 021/319.40.80/215